

**КОНФЕРЕНЦИЈА „ОПШТИ ИЗБОРИ 2018. -
ИЗАЗОВИ ИЗБОРНОГ ПРОЦЕСА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ“**

**KONFERENCIJA „OPĆI IZBORI 2018. -
IZAZOVI IZBORNOG PROCESA U BOSNI I HERCEGOVINI“**

Opći izbori 2018. - Izazovi izbornog procesa u Bosni i Hercegovini

Izdavač: Centralna izborna komisija BiH

Za izdavača: Branko Petrić, predsjednik Centralne izborne komisije BiH

Redakcijski odbor: Stjepan Mikić, dr. Irena Hadžiabdić, dr. Suad Arnautović

Urednik: dr. Suad Arnautović

Prevodilac: Roksanda Mičić

Lektor: Azra Šljivo, Indira Osmić, Nataša Mandić

Dizajn: Indira Isanović

Štampa: "Ka-Graf" s.d., Sarajevo

Tiraž: 360

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

342.8(497.6)(063)(082)

KONFERENCIJA Opći izbori 2018 izazovi izbornog procesa u Bosni i Hercegovini
(2019 ; Sarajevo)

Zbornik radova / Konferencija Opći izbori 2018 izazovi izbornog procesa u
Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 14. - 16. april/travanj 2019. godine ; [urednik Suad
Arnautović]. - Sarajevo : Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine, 2019. -
135 str. : fotogr. ; 25 cm

Lat. i ćir. - Biografije uvodničara i prezentera: str. 123-131.

ISBN 978-9958-555-49-7

COBISS.BH-ID 27749638

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini podržala je printanje ove publikacije. Svako gledište, izjava ili mišljenje, objavljeni u ovoj publikaciji, a za koje nije izričito navedeno da potiče iz Misije OSCE-a u BiH, ne odražava nužno zvaničnu politiku Misije OSCE-a u BiH".

Ovaj dokument izrađen je u okviru projekta Vijeća Evrope "Postizborna konferencija" Opći izbori 2018. - Izazovi izbornog procesa u Bosni i Hercegovini ". Njegov sadržaj je odgovornost autora i ne odražava nužno stavove Vijeća Evrope.

Sadržaj

Предговор.....	5
Уводно обраћање / Uvodno obraćanje	7
<i>Бранко Петрић, председник Централне изборне комисије БиХ</i>	<i>7</i>
<i>Nj.E. ambassador Bruce Berton, Misija OSCE-a u BiH</i>	<i>8</i>
<i>NJ.E. ambassador Drahošlav Štefánek, šef Ureda Vijeća Evrope u Sarajevu</i>	<i>11</i>
Контекст и проблематика провођења Општих избора 2018. године – <i>Бранко Петрић, председник ЦИК-а БиХ</i>	<i>13</i>
Завршни извјештај Посматрачке мисије ODIHR-а – Преглед препорука у вези с изборном администрацијом	19
Процена Опћих избора 2018. године у БиХ, <i>François Friederich, šef Odjela za izbornu pomoć, Vijeće Evrope</i>	<i>26</i>
Извјешћа о раду опćинских/градских изборних повјеренстава у 2018. години.....	29
PANEL I.	
Изазови изборног процеса – Интегритет Централног бирачког списка	35
Интегритет Централног бирачког списка – анализа и препоруке.....	37
Студија случаја: Интегритет Централног бирачког списка, Опćинска изборна комисија Илиджа	52
Анализа процеса регистрације бирача у Босни и Херцеговини	54
PANEL II.	
Изазови изборног процеса – Бирачки одбори.....	63
Бирачки одбори.....	65
Студија случаја: Опći избори 2018, искуства, Градска изборна комисија Зеница	71
Студија случаја: Опći избори 2018, искуства, Опćинска изборна комисија Стари Град Сарајево	75
Трендови у именовању бирачких одбора у различитим европским земљама	78

PANEL III.

Izazovi izbornog procesa: Unos i kontrola izbornih rezultata, Problemi izbornih komisija u provedbi Općih izbora 2018. godine 87

Unos i kontrola izbornih rezultata	89
Studija slučaja: Kontrola izbornih rezultata – Izorno povjerenstvo Brčko distrikta BiH.....	92
Problemi izbornih povjerenstava u provedbi Općih izbora 2018. godine	95
Studija slučaja: Problemi izbornih povjerenstava u provedbi Općih izbora 2018., Gradska izborna komisija Mostar/Gradsko izorno povjerenstvo Mostar.....	104
Studija slučaja: Problemi izbornih komisija u provedbi Općih izbora 2018., Gradska izborna komisija Tuzla.....	106
Студија случаја: Проблеми изборних комисија у провођењу Општинских избора 2018.; Општинска изборна комисија Челинац	109

Diskusija i zaključci Konferencije

„Opći izbori 2018. – izazovi izbornog procesa u Bosni i Hercegovini”, dr. Irena Hadžiabdić, članica Centralne izborne komisije BiH..... 115

Biografije uvodničara i prezentera..... 123

Lista s imenima učesnika Konferencije 132

Предговор

Централна изборна комисија БиХ је 8. маја 2018. године донијела Одлуку о расписивању и одржавању Општих избора у Босни и Херцеговини 2018. године. Избори који су одржани у недјељу, 7. октобра 2018. године, расписани су за:

- » Предсједништво Босне и Херцеговине,
- » Представнички дом Парламентарне скупштине Босне и Херцеговине,
- » Представнички дом Парламента Федерације Босне и Херцеговине,
- » Народну скупштину Републике Српске,
- » предсједника и потпредсједнике Републике Српске и
- » скупштине кантона у Федерацији Босне и Херцеговине.

Након одржавања избора, како локалних тако и општих, чланови изборне администрације у Босни и Херцеговини већ традиционално, окупљањем на конференцији, кроз заједнички рад и размјену искустава, врше анализу свих аспеката изборног процеса и провођења избора.

Дводневна конференција под називом „Општи избори 2018 - изазови изборног процеса у Босни и Херцеговини“, коју је Централна изборна комисија Босне и Херцеговине организовала уз финансијску подршку Мисије ОЕБС-а у БиХ и Савјета Европе, одржана је у Сарајеву 15. и 16. априла 2019. године.

Током церемоније отварања конференције пригодним говорима обратили су се и амбасадор Брус Бертон, шеф Мисије ОЕБС-а у БиХ, и амбасадор Драхослав Штефанек, шеф Канцеларије Савјета Европе у БиХ.

Ово је био већ осми пут да Централна изборна комисија БиХ организује постизборну конференцију, која има и међународни карактер, а главни учесници конференције су били чланови општинских/градских изборних комисија. Као гости конференцији су присуствовали представници државних изборних комисија Словеније и Сјеверне Македоније, представници ОЕБС-а, Савјета Европе, Делегације ЕУ у БиХ, ОДИХР-а, УСАИД-а, ИФЕС-а, амбасада Турске, Норвешке и Уједињеног Краљевства Велике Британије и Сјеверне Ирске у БиХ.

Током ове дводневне постизборне конференције обрађене су изузетно значајне тематске цјелине:

- » Контекст и проблематика провођења Општих избора 2018. године,
- » Извјештаји о раду изборних комисија у 2018. години,
- » Извјештај посматрачке мисије ОЕБС/ОДИХР,
- » Процјена Општих избора 2018. године Савјета Европе,
- » Интегритет бирачког списка,
- » Бирачки одбори,
- » Унос и контрола изборних резултата и
- » Проблеми изборних комисија у провођењу Општих избора 2018. године.

Циљ конференције је био анализа Општих избора 2018. године, сумирање закључака и формулисање препорука за побољшање цјелокупног изборног процеса у Босни и Херцеговини.

Ова публикација је настала као резултат рада конференције, на којој су као завршни документ усвојени закључци који би могли да послуже као смјернице Парламентарној скупштини Босне и Херцеговине приликом разматрања могућих рјешења, те израде и усвајања правних норми за унапређење изборног законодавства. Исте су формулисане у потпуности у складу са међународним стандардима и међународним обавезама Босне и Херцеговине, те су усмјерене и на јачање кредибилитета избора и повјерења јавности у изборе и изабране представнике, а што је у складу са Копенхашким документом Конференције о људској димензији из 1990. године, као једним од најзначајнијих међународних споразума који подржава, штити и промовише добру управу и широк спектар основних људских права, укључујући и оне неопходне за провођење истински демократског изборног процеса.

Публикација је припремљена захваљујући помоћи Мисије ОЕБС-а у Босни и Херцеговини, која је, као и Савјет Европе, дала своју свесрдну подршку организацији Конференције, те им се и овим путем најискреније захваљујемо.

Бранко Петрић, председник
Централне изборне комисије Босне и Херцеговине

Уводно обраћање

*Бранко Петрић, председник
Централне изборне комисије БиХ*

Даме и господо,

Уважена ексцеленцијо амбасадоре Бертон, амбасадоре Штефанек, господине Фридерих, колеге из државних изборних комисија Словеније и Сјеверне Македоније, колеге из Међународне фондације за изборне системе (ИФЕС), поштовани гости из Делегације ЕУ у БиХ, Мисије УСАИД-а у БиХ, ОДИХР-а, из амбасада Турске, Велике Британије и Сјеверне Ирске и амбасаде Норвешке, поштоване колегице и колеге из општинских и градских изборних комисија, добар вам дан и добро нам дошли!

Част ми је да отворим ову најзначајнију стручну конференцију посвећену изборима и изборном систему у Босни и Херцеговини.

Ово је већ осма по реду постизборна конференција коју организујемо и углавном све имају међународни карактер, па тако и овогодишња која носи назив „Општи избори 2018 - изазови изборног процеса у Босни и Херцеговини“. А свједоци смо да изазова итекако има. И о њима ћемо говорити и настојати да нађемо квалитетне одговоре.

Желим истаћи да ћемо током конференције имати прилику да чујемо најзначајније детаље Извјештаја посматрачке Мисије ОДИХР-а (Канцеларије за демократске институције и људска права ОЕБС-а) али и мишљење Савјета Европе.

Предвидјели смо значајно вријеме на овој конференцији за дискусије и позивам вас из општинских и градских изборних комисија да то квалитетно искористимо да заједно дођемо до најбољих препорука како унаприједити изборни процес у Босни и Херцеговини.

Ову конференцију организујемо захваљујући финансијским средствима Мисије ОЕБС-а у БиХ и Савјета Европе, и овом приликом им се посебно захваљујем.

Увијек су ту када требамо њихову подршку.

Желим да вам боравак на овој дводневној конференцији буде угодан а рад успјешан.

И хвала вам што сте се одазвали нашем позиву.
Још једном вас све поздрављам и добро дошли.

Uvodno obraćanje

*Nj.E. ambasador Bruce Berton,
Misija OSCE-a u BiH*

Poštovani članovi Centralne izborne komisije, članovi općinskih izbornih komisija, stručnjaci za izbore, kolege i prijatelji!

Još od prenošenja odgovornosti za organiziranje izbora u Bosni i Hercegovini na Centralnu izbornu komisiju, 2002. godine, Misija OSCE-a u BiH ostala je blizak partner Centralne izborne komisije.

Ovo partnerstvo vremenom se mijenjalo, ali je njegova svrha uvijek bila jačanje izbornog procesa u BiH. Svakoga dana treba ponavljati da su slobodni i fer izbori osnovni preduvjet postojanja zdravog demokratskog društva.

Države članice OSCE-a su, u junu 1990. godine, izjavile sljedeće: „Volja naroda, iskazana slobodno i pravedno kroz periodične izbore, organizirane u skladu sa propisima, osnova je autoriteta i legitimiteta svake vlasti.“ Kao država članica OSCE-a, BiH se obavezala na poštivanje ove izjave.

Kao što i sami znate, provedba izbora je složen i osjetljiv proces, koji zahtijeva da izborna tijela, političke stranke, pravosuđe, tijela policije i mediji pokažu profesionalnost i integritet u radu prije, tokom i nakon dana izbora. Tu je također važno da i građani izvrše svoju dužnost, suprotstave se i odbiju učestvovati u ponašanju kojim se ugrožava njihovo pravo na slobodne i fer izbore. U okviru našeg rada na jačanju procesa provedbe izbora ovdje u BiH, Misija OSCE-a u BiH sa zadovoljstvom je podržala organiziranje ove godišnje Konferencije CIK-a, u saradnji sa našim prijateljima iz Vijeća Evrope. Ova Konferencija organizirana je u pravom trenutku.

Mišljenje Misije OSCE-a BiH je da su Opći izbori 2018. godine održani pod veoma složenim političkim okolnostima. Prije svega, sjećamo se brojnih pokušaja osporavanja kredibiliteta CIK-a, kao i verbalnih napada upućenih članovima CIK-a.

Uz to, propust političkih stranaka da donesu izmjene i dopune Izbornog zakona u vezi sa formiranjem Doma naroda FBiH, doveo je do velike nesigurnosti u pogledu načina na koji će doći do formiranja vlasti. Osim toga, bio je blokiran i rad Interresorne

radne grupe, koja je u ranijim godinama barem pružala prostor za vođenje dijaloga o ovim temama i ostvarenje malog napretka u rješavanju određenih tehničkih pitanja. Iako su neki politički akteri davali prijedloge u cilju unapređenja u provedbi izbora i jačanja integriteta izbornog procesa, zbog zakonodavne paralize nije bilo moguće doći do poboljšanja usvajanjem propisa u ovoj oblasti. Konstruktivni prijedlozi CIK-a nisu razmatrani u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine.

Ured OSCE-a za demokratske institucije i ljudska prava, koji je vršio praćenje svih općih izbora u Bosni i Hercegovini, predstaviti će svoje nalaze i preporuke proistekle iz praćenja Općih izbora 2018. godine, a eksperti ODIHR-a za pitanja izbora učestvovat će u diskusijama u sastavu odabranih panela. Jedan od najvažnijih zaključaka ODIHR-a je da još uvijek postoje značajne zakonske i sistemske manjkavosti. Uvažavajući činjenicu da ne postoji podrška za ostvarenje poboljšanja kroz zakonodavni proces, naša Misija je, uz finansijsku podršku vlada Velike Britanije, Norveške i Sjedinjenih Američkih Država, pružila ciljanu tehničku pomoć, na zahtjev CIK-a. Ta pomoć obuhvatila je:

- Doniranje prozirnih glasačkih kutija i sigurnosnih plombi,
- Ažuriranje softvera za izvještavanje o izbornim rezultatima iz općinskih izbornih komisija,
- Izradu jedinstvene metodologije obuke za članove općinskih izbornih komisija,
- Izradu edukacijskog videomaterijala o postupku brojanja glasova i verifikaciji rezultata,
- Obuku za članove općinskih izbornih komisija i nadzor nad provedbom obuke za članove biračkih odbora,
- Doniranje opreme za emitiranje sjednica CIK-a BiH u direktnom prijenosu.

Iako je jasno da ove aktivnosti nisu dovele do radikalnih poboljšanja izbornog procesa, one su predstavljale korak prema vraćanju povjerenja u integritet izbornog procesa. Nastavit ćemo raditi na realizaciji sličnih inicijativa, jer je u ovoj oblasti potreban trajan angažman. Znamo da u CIK-u imamo pouzdanog partnera, koji je vlastitim radom dao veliki doprinos realizaciji preporuka ODIHR-a.

Ponovno ističem da ovakve inicijative ipak ne mogu nadomjestiti prijeko potrebnu reformu izbornog procesa, u cilju otklanjanja sistemskih i zakonskih manjkavosti. To je odgovornost političkih stranaka. Dozvolite mi da u zaključku istaknem da tijela izborne administracije na svim nivoima imaju ključnu ulogu u izgradnji, održavanju i vraćanju povjerenja u izborni proces. U tome se ogleda i značaj ove Konferencije.

Naše je mišljenje da je široko rasprostranjeno nepovjerenje javnosti u izborni proces, kako prije, tako i nakon izbora, razlog za zabrinutost. Povjerenje u izbore okosnica je demokratije. Kada dođe do narušavanja tog povjerenja, manja je i izlaznost birača.

Manja izlaznost znači da vlast u manjoj mjeri predstavlja volju birača, što stvara prostor za nezadovoljstvo. Dozvolite mi da budem jasan: ne tvrdim da je nepovjerenje opravdano, ali svjesni smo izreke da percepcija može biti podudarna stvarnosti.

Pozivam sve učesnike ove Konferencije da otvoreno govore o aspektima izborne administracije koji su funkcionirali dobro, ali da isto tako budu otvoreni i izraze kritički stav o onim aspektima koje je potrebno popraviti. Kritički pogled na vlastiti rad može dovesti do pouzdanog puta prema praktičnim poboljšanjima.

Zahvaljujem na pažnji i želim vam produktivno učešće u raspravi. Kao i uvijek, Misija OSCE-a u BiH spremna je podržati pozitivne promjene, koje će dovesti do poboljšanja integriteta izbora i vratiti povjerenje u izborni proces.

Uvodno obraćanje

*NJ.E. ambasador Drahoslav Štefánek,
šef Ureda Vijeća Evrope u Sarajevu*

Poštovani predsjedniče Centralne izborne komisije, ekscelencije, dame i gospodo!

Postala je dobra tradicija održati konferenciju kako bi se ocijenili izbori, bilo opći ili općinski, a također je postala tradicija da se obraćam ovim forumima, ovim konferencijama. Zahvaljujem Centralnoj izbornoj komisiji na ljubaznom pozivu.

Zadovoljstvo mi je što su i moje kolege iz Sekretarijata Vijeća Evrope iz Strassbourga danas sa nama, a gospodin Francois Friederich, šef Odjela za pomoć u izborima, obratit će vam se kasnije i dat će vam više detalja nego što ću to učiniti ja u mom izlaganju.

Opći izbori su najvažniji događaj u demokratskom životu društva. Održavaju se obično samo jednom u četiri godine i određuju smjer za život pojedine države i njezinih građana za sljedeći period. Slobodni i poštteni izbori temelj su svakog demokratskog društva. Kao što svi znamo, Opći izbori 2018. godine u BiH održani su 7. oktobra, u skladu s članom 1.14 Izbornog zakona BiH.

Izbore u oktobru posmatrale su delegacije Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope i Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti. Nedavno, 3. aprila 2019. godine, izvijestitelj za BiH Stewart Dickson (UK) predstavio je Izvještaj Kongresa, a ja bih istaknuo jedan zanimljiv i važan zaključak iz tog Izvještaja - Kongres zaključuje preporukom da bi se izbori kantonalnih skupština u Federaciji BiH trebali održavati zajedno sa lokalnim izborima - a ne općim izborima, s obzirom na važnost kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Bilo je jasno da u odsustvu provedbe presude u predmetu Ljubić, odgovornost, pažnja i, dopustite mi da kažem, također i pritisak, bili bi na Centralnoj izbornoj komisiji da odluči kako raspodijeliti mandate u Domu naroda Federacije BiH. Odgovarajuća uputstva CIK-a iz decembra 2018. godine izazvala su oštre političke rasprave, ali i niz sudskih izazova. Teško je, pa čak i nemoguće, donijeti odluku koja će zadovoljiti sve strane u BiH. Zbog toga bih se lično zahvalio CIK-u na ispunjavanju njenih dužnosti na vrlo profesionalan i hrabar način. Koliko ja znam, niti jedan pravni izazov nije bio

uspješan, što je dokazalo ispravnost i pravnu ispravnost Uputstva CIK-a iz decembra 2018. godine.

Vrlo često se spominju preporuke ODIHR-a i GRECO-a. Želio bih iskoristiti ovu priliku da se prisjetim GRECO-a, nadzornog tijela Vijeća Evrope koje se bori protiv korupcije. **GRECO je nedavno (22. februara 2019. godine) objavio Izvještaj o usklađenosti koji se odnosi na inkriminacije i transparentnost finansiranja političkih stranaka.** Nažalost, od posljednjeg izvještaja, iz juna 2017. godine, postignut je vrlo mali napredak, pri čemu je samo jedna daljnja preporuka djelomično provedena. **Transparentnost finansiranja stranaka:** GRECO je bio razočaran što nije došlo do napretka od Četvrtog privremenog izvještaja o usklađenosti iz 2017. godine. Potrebno je učiniti mnogo više, između ostalog, za usklađivanje složenog pravnog okvira, promociju korištenja bankarskog sistema za doprinose političkim strankama i povećati finansijska i kadrovska sredstva dodijeljena Centralnoj izbornoj komisiji za nadzor političkog finansiranja.

Naravno, ne mogu izbjeći temu neizvršenja presuda Evropskog suda za ljudska prava u predmetima Sejdić-Finci, Zorić i Pilav. Kao što je također spomenuto u Izvještaju PACE-a, izbori 2018. godine bili su još jedni izbori koji su održani na diskriminirajući način, gdje svi građani BiH nisu bili u mogućnosti učestvovati na direktnim izborima za članove Predsjedništva BiH, ili postati članovi Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH.

U Bosni i Hercegovini su osnovana sva parlamentarna tijela, svi mandati su distribuirani i potvrđeni od strane CIK-a, na državnom, entitetskim i kantonalnim nivoima.

Želio bih još jednom izraziti svoju zahvalnost CIK-u i njegovim članovima na vrlo profesionalnom načinu kako su se bavili raznim teškim pitanjima koja se odnose na izbore 2018. godine. Također, jako cijenim izrazitu transparentnost; web stranica CIK-a, na sva tri službena jezika i na engleskom jeziku, spada u najbolje u BiH i redovno se ažurira. Mislim da je naša saradnja bila izvanredna.

Također bih se želio pozvati na Akcioni plan Vijeća Evrope za Bosnu i Hercegovinu 2018.-2021. Akcioni plan, kao temeljni strateški dokument za saradnju s BiH, bavi se i predizbornom pomoći. Očekuje se da će, do 2021. godine, biti poboljšana sposobnost izborne administracije da provodi vjerodostojne izbore, kao i povećanje učešća i medijske vidljivosti žena u političkim procesima. To znači da bi Vijeće Evrope trebalo, u saradnji s partnerima, posebno Centralnom izbornim komisijom, ostati u području pomoći u izborima barem nekoliko sljedećih godina.

Zahvaljujem vam na pažnji!

Контекст и проблематика провођења Општих избора 2018. године

Бранко Петрић,
предсједник ЦИК-а БиХ

Ја ћу покушати да се осврнем на контекст прије расписивања избора, у току избора и садашње вријеме, а и на основне карактеристике изборног процеса који је проведен.

Изборну 2018. годину смо дочекали са великим уставно-правним и законодавним дефицитом. Не само да нису усвојене планиране измјене изборног законодавства које би побољшале законски оквир одржавања овако сложених избора, него смо изборну годину дочекали и са неимплементираним одлукама Европског суда за људска права (Сејдић-Финци и других одлука тог суда у вези са остваривањем људских права регулисаних Уставом БиХ и уставима ентитета), него и неимплементираним пресудама нашег, Уставног суда БиХ, тако да и даље недостају законске норме за провођење локалних избора у Мостару, а престанком важења законских норми по пресуди „Љубић“ и неусвајања истих, односно других од стране парламента, дошли смо у ситуацију да не можемо имплементирати резултате избора, па су неки тврдили да се избори не могу ни одржати.

И на тој причи је исцрпљена огромна енергија, снага и потрошено је вријеме, а није учињено оно што је требало.

Дошли смо тако у вријеме када треба расписати изборе. И тада се најозбиљније постављало питање: „Хоће ли бити избора или неће?“ Једноставно се очекивало да Централна изборна комисија БиХ не распише изборе јер нема прописа по којима ће се они провести а, ако се и проведу, неће се моћи квалитетно имплементирати.

Та прича није наишла на позитиван одјек у Централној изборној комисији БиХ. И када се видјело да ћемо ми расписати изборе, нажалост, почеле су да се дешавају неке друге изузетно ружне ствари.

Ја сам био предсједавајући Интерресорне радне групе за измјене Изборног закона БиХ у протекле четири године, у којој су били представници власти и моје колеге, и ми из Централне изборне комисије БиХ нисмо могли да наметнемо питање потребних измјена изборног законодавства укључујући и имплементацију пресуда које сам споменуо, а које су неопходне. Од тога једноставно није било ништа.

И умјесто да се ова питања ријеше, и створе услови за регуларне изборе, одједном је однекуд у парламентарној процедури изронио некакав приједлог закона, и то по хитном поступку, и у једном дому и усвојен, који би, да је био и коначно усвојен, потпуно девастирао законодавни оквир и учинио изборе немогућим. Тај приједлог закона је и у парламенту од предлагача и у медијском простору и јавности представљен као племенита идеја која ће омогућити поштене и фер изборе, а сви који би се усудили рећи било шта дисонантно или указати на мањкавости, били би етикетирани епитетима које овдје није пристојно цитирати, а јавни линч се подразумејева.

Срећом, тај приједлог и накнадни закључак парламента који је био у попуности у супротности са законом није усвојен, истина замало, али да јест... избора једноставно не би било, а шта би било, на то питање нико нема, нити је имао одговор. Нпр. приједлог "да ЦИК мора прописати да на бирачким мјестима на којима је више од 5% неважећих гласачких листића, избори се понављају"... и замислите сад... Десило би се да бисмо поништили готово све изборе, односно изборе на 97% бирачких мјеста и које нико никад провео не би и завршио не би. У нашем изборном законодавству неважећим гласачким листићима сматрају се и они празни непопуњени гласачки листићи, а то је у неким срединама у ствари политички став, поготово за избор чланова Предсједништва БиХ, нпр. у Федерацији БиХ у срединама гдје је већином српско становништво јер не могу гласати за члана Предсједништва из реда српског народа, и у таквим срединама има око 70% неважећих празних листића. Или рецимо у Републици Српској је ситуација слична јер се не може гласати за друга два члана Предсједништва, из реда бошњачког и хрватског народа.

Или, нпр. „задужује се ЦИК да пропише својим подзаконским актом да се пребројавање гласова врши само у оним просторијама гдје постоји видеонадзор“. На око 5.500 бирачких мјеста? Ми то нисмо провели, нисмо могли провести. Наведени закључци су били основ за жалбе према Суду Босне и Херцеговине од политичких субјеката. И те жалбе су, наравно, одбачене.

Када то није прошло, онда се у Парламентарној скупштини БиХ постављало питање легитимитета ове Централне изборне комисије БиХ и било је покушаја да се она делегитимише и да се пред саме изборе елиминише из изборног процеса.

Истовремено, сви досадашњи изборни циклуси, који су регуларно завршени, ретроактивно су проглашавани покраденим, инвалидним, а врло често су то радили и они који су добили те изборе. Централна изборна комисија БиХ као орган, а чешће њена тадашња предсједница и „неки истакнути чланови“ ЦИК-а, како су нас неке ословљавали, криминализовани су. Измишљане су и креиране афере, фалсификовало се много штошта, и то је медијски до изнемоглости понављано. Измишљане су и креиране такве бедастоће, нажалост, једним дијелом потпомогнуто и унутар ЦИК-а, којих се не би постидио ни Барон Минхаузен... (35 милиона kg гласачких листића... тешких као 7 Ајфелових торњева... као украдено

из складишта ЦИК-а па у гепецима дијељено неким странкама и продавано на пијаци у Грачаници....).

Сама дискусија у ЦИК-у о евентуалном доношењу подзаконског акта у складу са чланом 10.12 Изборног закона о попуни Дома народа ПФБиХ је изазвала такву хистерију да смо ми, опет неки истакнути чланови, оптуживани за рушење уставног поретка, да изазивамо државни удар, проглашавани за „етничке чистаче“ и да подржавамо ратне злочине и удружене злочиначке подухвате. Најбруталније је нападнут ЦИК, његова независност, озбиљним пријетњама, покушајима смјена, захтјевима за хапшењем...., а даље како коме. Добијали смо захтјеве, трпјели притиске и пријетње од скупштине једног кантона која је засједала само због ЦИК-а, од двије особе које су се представиле да наступају у капацитету потпредсједника ФБиХ, од директора Федералне агенције за статистику...

Нападнути су чак и Руси, и наша предсједница која је наводно са њима уговарала шта ли, не знам, капитулацију, окупацију, крађу избора, баш њима требају наши избори... и гласови... да се усреће.

У једном тренутку је нападнут и Централни бирачки списак.

Ви знате све о нашем бирачком списку, вама о њему не треба причати. Он се закључује 45 дана пред изборе и сачињавају се изводи за око 5.500 бирачких мјеста. У тих 45 дана, према статистици, у БиХ умре око 5.000 људи, што је један по изводу, односно гласачком мјесту. И ако узмемо неажурност на дан закључивања бирачког списка, то је отприлике још толико... и то није представљало никад ником никакав проблем. Да омогући гласање умјесто мртвих ријетко би се ко усудио, пошто су ефекти мали и врло ризично је, лако се открије и кажњава. Ни измишљање хиљада и хиљада наводних стогодишњака није уздрмало повјерење у бирачки списак, јер је службено демантовано од надлежног органа и врло очљива је лаж.

А онда је конструисана једна велика измишљотина: да се на бирачком списку налази 200.000 гласача више него што је издато личних карата, које су основ за упис на бирачки списак. И наравно, слиједи ватра из свих оружја и оруђа, криминал, позивање на хапшења, захтјеви да се одгоде избори док се не направи прави бирачки списак. Овој хајци на ЦИК и списак су се, нажалост, прикључили и неки који то никако не би смјели... да некако и прогутамо дежурне појединце који себе ословљавају као „невладин сектор“ али да се поводом овог питања уплете и то на онај начин како је то учинио директор Агенције за заштиту личних података, е то није добро... (ненадлежан, некомпетентан, недостатак елементарних знања из ове области или вишак зле намјере... и то путем медија.....!!!!). Џаба објашњење надлежног органа ИДЕЕА-е.

А члан 2.1 (3) Изборног закона гласи: „сви органи власти на свим нивоима и сви дужносници у Босни и Херцеговини и ДКП БиХ, обавезни су помагати органима за провођење избора.“

И тако се некад та помоћ манифестује.

И сад градске и општинске изборне комисије. Све активности предвиђене законом, подзаконским актима и календаром радњи до пред саме изборе су провођене, уз мање или веће потешкоће, а ви то најбоље знате које (слаба материјална подршка, недостатак интереса за обуку и рад у бирачким одборима и тако даље), до пред сам дан или два пред изборе, када сте дошли и ви, чланови ГИК-а и ОИК-а, на ред...

У периоду од 24 до 36 часова пред изборе дошло је до масовног одустајања чланова и предсједника бирачких одбора, у неким општинама скоро до колапса. Има озбиљних индиција, а то се истражује и ту ћете и ви помоћи, да је то било синхронизовано од стране неких, са неким циљем... а он се да наслутити. Наиме, док сте ви улагали надљудске напоре, на чему вам ми, ево и овдје одајемо јавно признање, да спасите ситуацију, предузимајући мјере које су прописане за такве ситуације (али нико није очекивао то у том обиму), оптужени сте од неких политичких субјеката, јавно, на прес конференцијама, да сте, заједно са нама, а у договору и у корист неких политичких субјеката, смијенили њихове чланове бирачких одбора и поставили оне који ће покрасти изборе. Због тога су ти исти, прво од амбасада и медија, а потом од нас, писмено и официјелно тражили да одгодимо изборе.

Морам да истакнем да је та ситуација била једна од најкритичнијих у цијелом изборном периоду и да сте ви својом храброшћу, залагањем, поштењем, а неки богами и здрављем, у великој мјери спасили и очували интегритет изборног процеса. Посебно бих апострофирао Мостар, Чапљину, Травник и Бању Луку.

Дан избора је протекао мирно, у толикој мјери да је било необично. Све оно што одудара од ове оцјене је толико занемарљиво, да у поређењу са напријед наведеним или са ранијим изборним циклусима не завређује пажњу. Чак и измишљено бацање бомбе са сузавцем у непосредној близини једног бирачког мјеста код Добоја, пласирано и путем медија, а панично обнародовано од високих званичника једне невладине организације која је била акредитована за праћење избора, те цијели изборни дан понављано као најважнија вијест, не може промијенити овај утисак и ову оцјену.

И да... на дан избора, поред свих других актера, странака, кандидата, гласача, бирачких одбора, изборних комисија, појављује се још један значајан играч: изборни посматрачи. Они су, или требали су да одиграју значајну улогу у изборном процесу, првенствено превентивно дјелујући у спречавању изборних неправилности, и потом, ако их је било, исте вјеродостојно идентификовати и документовати. А да ли је све било баш према очекивањима, покушаћемо да илуструјемо.

Посматрачка мисија је у нашем законодавству и пракси подијељена у три сегмента:

- **прво су страначки посматрачи**, којих је за ове изборе акредитовано 58.083, дакле, просјечно више од 11 по сваком бирачком мјесту, а акредитовале су их ГИК/ОИК. Општи утисак је да они или нису имали посла или су преспавали ове

изборе, углавном, њихових примједби није било у записницима, или их је било у занемарљивом броју и незнатних по садржају, тако да нису били од користи странкама када су оне упућивале одређене захтјеве или жалбе, а ни нама и Суду БиХ када смо рјешавали по тим захтјевима и жалбама.

- **сљедећи су посматрачи домаћих невладиних организација и удружења**, које је акредитовао ЦИК БиХ и то њих 5.384 из 14 удружења, дакле, просјечно 1 на свако бирачко мјесто у БиХ. Ако занемаримо ону лажну информацију о сузавцу, и на њих се углавном односи све оно што је речено за страначке посматраче. Дакле, ти посматрачи углавном нису конзумирали своје могућности у оквиру законом прописане улоге у члановима 5.30. и 17.9. Изборног закона БиХ (о чему свједочи само 388 немушних примједби у записницима), него су неке своје извјештаје, у складу са неким својим правилима и процедурама, достављали својој централни НВО која их је предложила и плаћала, а који су све то, неких 15 дана након избора, објединили у неки документ-памфлет од неких преко 250 страна, гдје су практично наведена сва бирачка мјеста у БиХ и све законом прописане и проведене процедуре гласања, и све то заједно проглашено као „критична мјеста“ или „критичне ситуације“. То су они доставили ЦИК-у, на знање и равнање, и медијски водили кампању о „угроженом кредибилитету и интегритету ЦИК БиХ“. Тај памфлет су учинили доступним, бар неким политичким странкама, а које су га користиле као „правно и чињенично“ неоспорну истину у својим захтјевима за поновно бројање и поништавање избора на готово свим бирачким мјестима у БиХ. Како је ЦИК одбио 17 захтјева за поновно бројање као масовне, недоказане и паушалне (а прихватио конкретне, образложене захтјеве, и наређивао и бројање по службеној дужности), па одбио и све захтјеве за поништавање избора, Суд БиХ је све одлуке ЦИК-а БиХ и потврдио, односно одбио све жалбе кандидата и политичких странака, а ова групација НВО је, рачунајући вјероватно на свој огромни ауторитет и непогрешивост, урадила нешто... нешто незамисливо. Они су у своје име, а вјероватно за рачун оних политичких субјеката којима су захтјеви одбијени, исте поновили, и доставили ЦИК-у захтјев за поновно бројање на свим бирачким мјестима у Републици Српској као и захтјев за поништење избора у једној изборној јединици.

А то је нешто што је забрањено и Изборним законом и свим другим законима који регулишу њихов рад, а коси се и са свим стандардима о неутралном дјеловању посматрача.

- **али зато, имали смо и међународне посматраче**, неоптерећене нашим унутрашњим проблемима и бољкама који су сачинили свој извјештај, и неки од њих ће данас дио тог извјештаја и овдје презентовати. Њих је акредитовао ЦИК, и то 689 из 44 међународне организације. Уз свој извјештај о провођењу избора који ћемо ускоро доставити Парламенту БиХ на разматрање, између осталих прилога наћи ће се и извјештај ОДИХР-а.

У току процеса потврђивања резултата непосредних избора на одлуке ЦИК-а су уложене 1.073 жалбе, од којих је Суд БиХ 1.069 одбио или одбацио, а 4 уважио, и нашу одлуку преиначио или вратио на поновно одлучивање. Ово је податак који илуструје стручност и законитост рада ЦИК-а.

ЦИК је у законом прописаном року ријешео све процедуре, приговоре, жалбе и захтјеве, потврдио резултате, објавио у службеним гласилима, уручио увјерења, исправе о мандатима и створили су се услови за прелазак у другу фазу – фазу посредних избора.

Централна изборна комисија БиХ је надлежна за све непосредне и посредне изборе прописане овим законом. Тако гласи једна одредба члана 2.9. Изборног закона БиХ. А како су, између осталих, Изборним законом обухваћени избори из кантоналних скупштина у Дом народа ПФБиХ, па одатле из тог дома по 5 Бошњака и Хрвата у Дом народа ПСБиХ, то смо се сви, ама баш сви у овој земљи нашли пред нерјешивим проблемом, пред амбисом ... шта сад...?????? и како завршити изборе?

Тада је ЦИК, онај исти за који кажу да руши уставни поредак, на своја плећа преузео да спашава, буквално да спашава, и рјешава оно што су други прије њега пропустили, и идући, буквално по ивици жилета, подзаконским актом уредио попуну Дома народа ПФБиХ, и то не само дјелимично, како је то омогућавао досадашњи закон, него комплетно попунио све клубове. И наравно, и то је оспоравано са три различита мјеста апелацијама пред Уставним судом БиХ: из Представничког дома Федерације БиХ, из Представничког дома ПСБиХ и Суда БиХ!!!!

И наравно, ЦИК није кршио Устав, није ускраћивао својим одлукама и општим актима ничија људска права, па је Уставни суд БиХ, као и једну претходно поднесену апелацију на одбијање овјере за члана Предсједништва БиХ, одбио, односно одбацио, чиме су наши акти практично потврђени.

Сада су се створили услови за комплетно функционисање власти у БиХ, па на њима је, изабрани су, нека мијењају све што им не ваља, и уставе, и законе и нас, само вас нека не дирају, ви сте добри, ви сте ово изнијели, често без подршке и признања... а само да је неко од вас поклекнуо, не би се завршило, или ко зна када и ко зна како. У панелима који слиједе, а и у дискусијама предвиђеним послје неких излагања, имаћете прилику, наравно не сви, колико нас је и кад бисмо завршили, да изнесете своја запажања, приједлоге, захтјеве, да то све уобличимо у препоруке и приједлоге и све заједно доставимо на право мјесто - законодавцу.

И да не пропустим, да се сви заједно захвалимо на помоћи и неизмјерној подршци нашим пријатељима из међународних организација Савјета Европе и ОЕБС-а, који и јесу ту да нам помогну, али неће остати заувјек...

Хвала вам на пажњи.

Završni izvještaj Posmatračke misije ODIHR-a

- Pregled preporuka u vezi s izbornom administracijom

Alexey Gromov,
savjetnik za izborna pitanja, ODIHR

PRIORITETNE PREPORUKE

(relevantne preporuke u vezi s izbornom administracijom)¹

2. Treba poduzeti sveobuhvatnu reviziju zakonskog okvira kako bi se otklonili nedostaci koje je ODIHR ustanovio u ovom i prethodnim izvještajima, i kako bi se spriječila zloupotreba javnih sredstava za svrhe kampanje.

3. Politički subjekti trebaju poštivati zakon i suzdržati se od vršenja pritiska na birače. Slučajeve navodnog pritiska na birače treba ispitati brzo, temeljito i efikasno, a tužioci i CIK trebaju počinioce pravovremeno pozvati na odgovornost.

4. Država bi trebala poduzeti efektivne mjere da se zaštite prava birača na slobodan i tajan izbor. Procedure glasanja trebaju biti revidirane, kako bi se osigurala tajnost glasanja i zaštita od neprikladnog utjecaja na birače. Važnost tajnosti glasanja treba naglasiti tokom obuke izbornih komisija i u materijalima za obuku birača.

5. Trebalo bi preispitati praksu najavljivanja imena birača na biračkim mjestima. Trebalo bi razmotriti zabranu da politički subjekti vode evidenciju o tome ko je glasao na dan izbora, što uključuje i korištenje biračkih spiskova na biračkim mjestima.

6. Treba poduzeti ozbiljne napore kako bi se osigurala nepristrasnost izborne administracije. Mogla bi se razmotriti revizija metode formiranja BO, na način, naprimjer, da se ograniči pravo za kandidaturu članova BO samo na stranke koje imaju predstavnike u državnom i entitetskim parlamentima. Mogli bi se razmotriti i alternativni mehanizmi za imenovanje članova BO, kao što su javni pozivi u slučaju kada političke stranke ne nominiraju kandidate pravovremeno.

¹ Bosna i Hercegovina, Opći izbori, 7. oktobar 2018. godine, Završni izvještaj Izborne posmatračke misije ODIHR-a, IV. PRAVNI OKVIR, str. 25-29.

OSTALE PREPORUKE

Izborna administracija

10. Vlasti bi trebale unaprijediti programe za obuku birača, uključujući programe o sprečavanju porodičnog glasanja i nepravilnog glasanja uz pomoć druge osobe. CIK bi, osim toga, trebao da pojača svoje napore, kako bi osigurao dostupnu obuku biračima i pružio informacije svim grupama birača, pogotovo osobama s invaliditetom, u bliskoj saradnji s organizacijama koje ih predstavljaju.

11. Vlasti bi trebale uložiti dodatne napore da stvore uvjete da pristup biračkim mjestima bude bez prepreka.

13. Trebala bi se poboljšati tačnost brojanja glasova. Također bi trebalo unaprijediti obuke za članove BO, sa posebnim fokusom na brojanje glasova i popunjavanje obrazaca za unos rezultata. Mogla bi se razmotriti i mogućnost da se rezultati glasanja, koje su utvrdili BO nasumično, ponovno broje za sve nivoe i u svim izbornim jedinicama. Ukoliko budu uvedena tehnička rješenja za automatsko brojanje, treba izvesti opsežnu studiju izvodljivosti i provedbe, a proces nabavke, sigurnost i ostala značajna pitanja treba raspraviti na inkluzivan način u periodu koji ostavlja dovoljno vremena za provedbu rješenja prije izbora.

Registracija birača

14. Trebaju biti poduzeti daljnji naponi, kako bi se poboljšala tačnost registracije birača. U svrhu ovoga bi se trebala razmotriti revizija mehanizma prijavljivanja i upisa u matičnu knjigu činjenice smrti, kako bi se osigurala pravovremena razmjena podataka i ispravka podataka o građanima. Vlasti bi mogle stvoriti efiksan sistem elektronskog obavještanja između institucija koje su uključene u proces sa jasno definiranim odgovornostima i rokovima. Na odgovarajuće zdravstvene ustanove bi se mogla prebaciti obaveza prijavljivanja matičnom uredu činjenice smrti građanina.

15. U svrhu povećanja povjerenja javnosti u integritet procesa registracije birača, razne zainteresirane strane, uključujući i političke stranke i organizacije građanskog društva bi mogle biti pozvane da učestvuju u reviziji biračkih spiskova, koju bi inicirao i nadzirao CIK.

Registracija kandidata i kampanja

16. Treba razmotriti kvotu za spolove, koja osigurava jednakost kandidata i kandidatkinja na listama, a trebaju biti primijenjene sankcije koje odvrćaju od nepridržavanja tih kvota. Političke stranke trebaju olakšati ženama političko napredovanje, povećati vidljivost kandidatkinja tokom izbornih kampanja i integrirati pitanja koja se odnose na spolove u svoje platforme. Kako bi se ovo potaknulo, moglo bi se razmotriti povećanje državnog finansiranja za stranke koje promoviraju jednakost

spolova, osigurati dodatan besplatan pristup javnim medijima za kandidatkinje i godišnje subvencije za stranke kako bi se finansirali ženski ogranci političkih stranka

Finansiranje kampanje

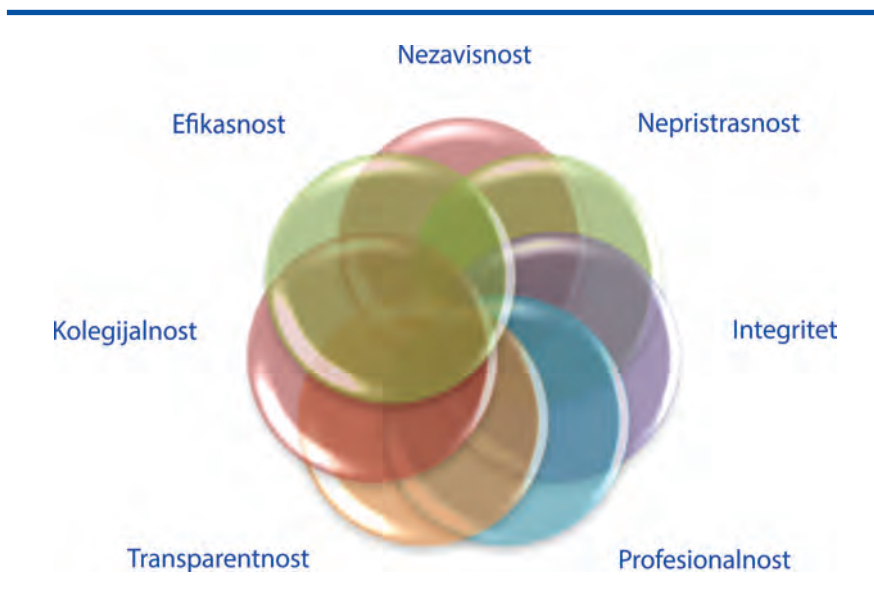
17. Zakon treba izmijeniti kako bi za kršenja bile propisane proporcionalne sankcije i sankcije s efektom odvraćanja. Zakonom treba uspostaviti razuman rok za reviziju i objavu svih izvještaja o finansiranju kampanje, a zaključci revizije trebaju biti utvrđeni zakonom ili podzakonskim aktom CIK-a.

Prigovori i žalbe

20. U cilju pružanja efikasne zaštite biračkih prava, rok za podnošenje prigovora bi se mogao produžiti, posebno u slučaju prigovora o kršenjima koja su u toku. CIK treba da bude proaktivan u razmatranju potencijalnih nepravilnosti *ex officio* (po službenoj dužnosti), što uključuje obavijesti koje primi od posmatrača. Treba se omogućiti i sudska revizija odluka CIK-a o prigovorima i žalbama.

21. Kako bi se povećala transparentnost i odgovornost, CIK i sudovi bi trebali pravovremeno objaviti informacije o prigovorima i odlukama koje se odnose na izbore.

Mjesto izborne administracije u međunarodnim standardima i primjerima dobre prakse

Integritet

Postignuća	Izazovi
• Otvaranje biračkih mjesta i glasanje ocijenjeni uglavnom pozitivno, • Izrada smjernica u cilju pružanja dopuna i pojašnjenja zakonskih odredaba, • Briga za učešće birača i poduzimanje mjera kojima se biračima sa posebnim potrebama daje mogućnost da glasaju.	• Potreba za većim balansom u pogledu sastava biračkih odbora, • Nedostatak kolegijalnosti, • Formalistički pristup žalbama, slabo obrazložene odluke, • Nemogućnost pružanja pravovremenog i efikasnog pravnog lijeka, • Brojanje i evidentiranje ocijenjeni prilično lošom ocjenom.

3. Stranke su dužne poštivati zakon i uzdržati se od vršenja pritiska na birače. Tužilaštvo i CIK dužni su ispitati prijavljene slučajeve navodnog pritiska na birače, bez odlaganja, detaljno i efikasno.

4. Država je dužna poduzeti efikasne mjere u cilju zaštite prava birača na slobodan i tajni izbor. Važnost tajnosti glasanja treba biti istaknuta tokom obuke izbornih komisija, kao i u materijalima za informiranje birača.

6. Potrebno je poduzeti ozbiljne napore kako bi se osigurala **nepriistrasnost izborne administracije**. Potrebno je razmotriti **revidiranje metode** formiranja biračkih odbora, naprimjer, kroz ograničavanje prava na nominaciju kandidata za članstvo u biračkim odborima samo na one stranke koje su zastupljene u državnom i entitetskim parlamentima. Također je potrebno razmotriti alternativne mehanizme za imenovanje članova biračkih odbora, poput odabira putem javnog poziva, u situacijama kada političke stranke ne dostave svoje nominacije na vrijeme.

Integritet i registracija birača

Postignuća	Izazovi
• Napredak prema uvođenju ili okončano uvođenje centralizirane registracije birača, • Više prilika za verifikaciju podataka o registraciji birača, • Dodatne mjere u cilju davanja mogućnosti biračima sa posebnim potrebama da ostvare pristup glasanju.	• Mehanizmi za provjeru biračkog spiska u cilju izbjegavanja duplog evidentiranja u državama bez centraliziranog biračkog spiska, • Državni sistem dodjele adresa, • Registracija birača u inozemstvu, • Nepovjerenje građana, • Međuagencijska komunikacija i razmjena podataka.

14. Potrebno je poduzeti dodatne napore u cilju poboljšanja tačnosti registracije birača. S tim u vezi, treba razmotriti revidiranje mehanizma prijavljivanja i evidentiranja smrti, u cilju pravovremene razmjene informacija i korekcije matične evidencije. Nadležni organi mogli bi kreirati efikasan sistem elektronskog obavještanja nadležnih institucija, sa jasno utvrđenim odgovornostima i rokovima. Dužnost prijave smrti u matičnoj evidenciji treba prenijeti na nadležne zdravstvene institucije.

15. U cilju jačanja povjerenja građana u integritet procesa registracije birača, različiti akteri, uključujući tu i političke stranke i organizacije građanskog društva, mogli bi biti pozvani da učestvuju u reviziji biračkih spiskova, na inicijativu i pod nadzorom CIK-a.

Registracija kandidata

16. Potrebno je razmotriti uvođenje rodne kvote kojom se osigurava paritet između kandidata muškog i ženskog spola na kandidatskim listama, te primjenu sankcija u slučaju nepoštivanja kvote.

Unapređenje zakonskog okvira

2. Potrebno je izvršiti detaljnu analizu zakonskog okvira u cilju otklanjanja slabosti utvrđenih u ovom i prethodnim izvještajima ODIHR-a, te sprečavanja zloupotrebe javnih resursa za vođenje izborne kampanje.

17. Potrebno je dopuniti zakon u cilju propisivanja proporcionalnih i opravdanih sankcija za kršenje zakona. Treba utvrditi razuman rok, propisan zakonom ili aktom CIK-a, za reviziju i objavljivanje svih izvještaja o finansiranju kampanje, kao i objavljivanje zaključaka revizije.

Efikasnost: samoorganiziranje, pružanje usluga

Postignuća	Izazovi
- Izbori tehnički dobro provedeni, u okviru propisanih rokova, - Veći naglasak na obuci i primjeni inovativnih pristupa, - Veći obim upotrebe tehnologije za provedbu izbora, - Rad između izbornih ciklusa, zasnovan na detaljnim akcionim planovima i stečenim iskustvima, - Veći naglasak na obrazovanju birača kroz primjenu interaktivnih sadržaja.	- Resursi (ljudski, finansijski) nesrazmjerni dužnostima, - Nedovoljna koordinacija s institucijama izborne administracije nižeg nivoa, i drugim institucijama, - Usvajanje odluka u posljednjem trenutku, - Potreba za boljom obukom u sferi brojanja, evidentiranja i provedbe propisanih protokola, - Zamjena osoblja u posljednjem trenutku ugrožava stabilnost i dovodi u pitanje znanje stečeno tokom obuke.

Efikasna izborna administracija

13. Potrebno je povećati tačnost brojanja glasova. Treba poboljšati obuku članova biračkih odbora, a poseban naglasak staviti na brojanje glasova i provedbu protokola za evidentiranje rezultata. Treba razmotriti uvođenje mogućnosti nasumično odabranog uzorka za prebrojavanje i kontrolu rezultata koje su evidentirali birački odbori za sve nivoe i u svim izbornim jedinicama.

20. CIK treba imati proaktivan pristup istraživanju mogućnih nepravilnosti po službenoj dužnosti, uključujući tu i moguće nepravilnosti po prijemu zapažanja posmatrača. Potrebno je propisati mogućnost pokretanja sudskog žalbenog postupka po odlukama CIK-a o žalbama i prigovorima.

Efikasnost u pružanju usluga

5. Potrebno je razmisliti o praksi izgovaranja imena birača na biračkim mjestima. Treba razmisliti o uvođenju zabrane prakse političkih stranaka da evidentiraju birače koji su glasali na dan izbora, a jedna od mogućnosti za to je i korištenjem biračkih spiskova na biračkim mjestima.

11. Nadležni organi dužni su poduzeti potrebne mjere kako bi omogućili slobodan pristup biračkim mjestima, bez barijera.

10. Nadležni organi dužni su poboljšati programe obuke birača, uključujući tu i obuku na temu sprečavanja porodičnog glasanja i nepropisnog glasanja uz pomoć druge osobe. CIK treba pojačati svoje napore u cilju primjene pristupačnih sredstava za obrazovanje birača i informiranje svih grupa birača, posebno osoba s invaliditetom, u konsultaciji s organizacijama koje ih zastupaju.

Transparentnost

Postignuća	Izazovi
• Objavljivanje rezultata po biračkim mjestima, te protokoli njihove otpreme i slanja posmatračima, • Sve češća pojava da su sjednice otvorene za posmatrače, medije i političke stranke, • Veći obim saradnje sa građanskim društvom.	• Potrebno uložiti dodatne napore u cilju pravovremenog objavljivanja odluka OIK-a, kao i objavljivanja dnevnog reda njihovih sastanaka i zapisnika sa sastanaka, • Umanjena transparentnost u procesu brojanja i evidentiranja, • Nepostojanje odredaba o ulozi posmatrača.

Transparentnost izbornog procesa

21. U cilju jačanja transparentnosti i odgovornosti, CIK i sudovi dužni su pravovremeno objaviti informacije o žalbama u vezi s izbornim procesom i donesenim odlukama.

13. U slučaju uvođenja rješenja za automatsko prebrojavanje glasova, potrebno je prethodno provesti detaljnu studiju izvodivosti i probnu (pilot) fazu, te prije izbora provesti detaljnu raspravu o pitanjima nabavke, sigurnosti, i drugim važnim pitanjima, na inkluzivan način.

Zaključci i daljnje aktivnosti

- ▶▶ Uočeni su određeni trendovi i u oblastima u kojima su ostvareni pozitivni pomaci, i u oblastima koje predstavljaju izazov,
- ▶▶ Principi provedbe izbora,
- ▶▶ Stečena iskustva,
- ▶▶ Tehnička namjenska savjetodavna podrška i pomoć ODIHR-a.

Procjena Općih izbora 2018. godine u BiH

François Friederich,

šef Odjela za izbornu pomoć, Vijeće Evrope

1. Program izborne pomoći u Bosni i Hercegovini

Vijeće Evrope razvilo je program prije Općih izbora 2018. godine sa različitim partnerima, kako bi se osigurala pokrivenost našeg programa izborne pomoći u Bosni i Hercegovini.

Vijeće Evrope već godinama blisko sarađuje sa Centralnom izbornom komisijom Bosne i Hercegovine i ova Konferencija je dio naše saradnje sa Komisijom. Dopustite mi da se vratim našim aktivnostima u 2018. godini, koje se odnose na Opće izbore 2018. godine.

Predizborna konferencija „Obaveze općinskih/gradskih izbornih komisija u pripremi neposrednih izbora 2018. godine“, održana je u junu 2018. godine. Ova aktivnost bila je usko povezana s objavljivanjem Praktikuma za općinske/gradske izborne komisije koji je korišten tokom Konferencije. Konferencija je okupila sve članove općinskih izbornih komisija.

Pod pokroviteljstvom Vijeća Evrope, CIK BiH je također objavio i distribuirao mnoge publikacije koje se odnose na izborni proces, kao što su:

- Priručnik za biračke odbore;
- Praktikum za općinske izborne komisije;
- Publikaciju o izornoj reformi u BiH;
- Priručnik za posmatranje izbora;
- Praktikum za izbornu kampanju i finansiranje političkih stranaka.

Svi ti dokumenti bili su bitni za edukaciju birača i različite izborne učesnike (političke stranke, izborne komisije na svim nivoima, posmatračke, kao i same građane).

• *Medijska kampanja i regionalna konference za promociju rodne ravnopravnosti:*

U partnerstvu sa Bonaventurom Sarajevo razvijena je medijska kampanja za promociju učešća i zastupljenosti žena. Agencija za ravnopravnost spolova apelirala

je na sve političke stranke registrirane za Opće izbore 2018. godine da odaberu imena kandidatkinja koje će biti zastupljene u medijskoj kampanji. Većina političkih stranaka pozitivno je odgovorila na taj zahtjev. Kao rezultat toga, kampanja je obuhvatila 65 kandidata za kantonalne nivo, 8 za Parlament Federacije BiH, 5 za Narodnu skupštinu Republike Srpske, 12 za Državni parlament i 2 kandidata za Predsjedništvo BiH.

Regionalna konferencija za promoviranje rodne ravnopravnosti tokom izbornog procesa, koja je bila prilika za predstavljanje medijske kampanje o rodnoj ravnopravnosti za predstojeće opće izbore, održana je 14. septembra 2018. godine. Konferencija je također pružila priliku stručnjacima za rodnu ravnopravnost u regiji (Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji i Srbiji) da se susretnu i objasne percepciju pitanja rodne ravnopravnosti, te razmijene iskustva svojih država. Bilo je to plodno predstavljanje kompetencija i iskustava. Svi stručnjaci iz različitih zemalja izrazili su svoje viđenje rodne ravnopravnosti.

- *Povećanje pristupa izbornom procesu za osobe s invaliditetom:*

U partnerstvu s Udruženjem slijepih Kantona Sarajevo realiziran je projekt „Izrada audioverzija zakona“. Oni su uradili audioverziju Izbornog zakon BiH i Zakona o finansiranju političkih stranaka na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku. Audioverzije zakona objavljene su i na internetu. Svrha projekta bila je pružiti više jednakih uvjeta za učešće slijepih osoba u BiH u izbornom procesu. Dizajn CD-a izradio je „Intrag“ d.o.o., kompanija koja zapošljava osobe s invaliditetom.

2. Predstavljanje Evropskog indeksa uspješnosti izbornog procesa

Predstavljanje zaključaka Međunarodne posmatračke misije Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (stranica 7 i 8). Vidjeti dokument broj 14668.

3. Predstavljanje Evropskog indeksa uspješnosti izbornog procesa

Vijeće Evrope je, u 2017. i 2018. godini, razvilo Evropski indeks uspješnosti izbora (EEPI) koji mjeri kvalitet izbornog procesa. Za razliku od indeksa koji imaju za cilj da ocijene stepen napredovanja i kvaliteta demokratskog sistema i procesa, EEPI se fokusira na ovaj veliki demokratski događaj, izbore.

Cilj je definirati kriterije za mjerenje stepena usklađenosti država članica sa međunarodnim i evropskim standardima za izbore. Ovaj se Indeks temelji na izbornom ciklusu, koji se sastoji od tri faze:

- » predizborni period;
- » izborni period; i
- » postizborni period.

Svaki period je podijeljen na određene dijelove, tako da predizborni period ima 4 dijela, a to su: pravni okvir, obuka, obrazovanje i podizanje nivoa svijesti, mediji i registracija birača / kandidata.

Ukupno ima 81 kriterij, uključujući 31 supra-kriterij (važniji kriteriji od drugih, i nose 3 umjesto 1 boda).

Indeks se određuje kumuliranjem svih kriterija iz različitih perioda izbornog ciklusa i temelji se na skali zadovoljstva u rasponu od 0% do 100%.

S ovom metodom je također moguće odvojiti procent zadovoljstva za svaki period izbornog ciklusa.

4. Rezultati pilot testa Evropskog indikatora uspješnosti izbora

U našem Odjelu uspoređivani su Opći izbori 2014. i Opći izbori 2018. godine u Bosni i Hercegovini, kako bi tačno znala dinamika izbornog učinka.

Evo dva primjera dobre i loše dinamike:

» Pozitivni rezultati:

- U usporedbi s prethodnim izborima, bolje su definirane nepravilnosti u finansiranju kampanje, što osigurava veću ravnopravnost u izbornoj debati.
- Otvaranje i zatvaranje biračkih mjesta bolje je ocijenjeno nego 2014. godine. Manje biračkih mjesta je otvoreno i zatvoreno sa kašnjenjem prema evropskim izbornim standardima.

» Negativni rezultati:

- Tajnost glasanja bila je manje osigurana nego za prethodne Opće izbore.
- Izborna administracija treba stvoriti uvjete za bolji pristup biračkim mjestima osobama s invaliditetom.

Kao što sam ranije spomenuo, još uvijek smo u pilot fazi našeg Evropskog indeksa uspješnosti izbora. Sljedeće sedmice na našoj internet stranici možete pronaći različite informacije i kriterije našeg novog alata. Ako bismo izmjerili učinak postizbornog perioda, rezultat ne bi bio pozitivan u pogledu provedbe rezultata izbora. Glasanje je proces kojim ljudi biraju svoje predstavnike koji bi trebali započeti svoj mandat od trenutka završetka glasanja. U tom smislu, propustili smo učešće bosanskohercegovačkih zastupnika u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Evrope prošle sedmice.

Konačno, želio bih čestitati Centralnoj izbornoj komisiji BiH na ovom poslu u teškom kontekstu.

U budućnosti ćemo, naravno, nastaviti saradnju.

Zahvaljujem na pažnji!

Izvešća o radu općinskih/gradskih izbornih povjerenstava u 2018. godini

Vlado Rogić,

član Središnjeg izbornog povjerenstva BiH

Saradnica: **Marijana Žuljević,** šefica Odsjeka za izbore

Nadležnost Središnjeg izbornog povjerenstva Bosne i Hercegovine na koordiniranju, nadgledanju i reguliranju zakonitosti rada svih izbornih povjerenstava i biračkih odbora, sukladno Izbornom zakonu Bosne i Hercegovine, utvrđena je člankom 2.9. stavak (1) točka 1. Izbornog zakona BiH. Središnje izorno povjerenstvo BiH je Naputkom o načinu rada i izvješćivanja izbornog povjerenstva osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini, između ostalog, utvrdilo obvezu za izborna povjerenstva osnovnih izbornih jedinica da do 31. 1. tekuće godine dostave

Središnjem izbornom povjerenstvu BiH izvješće o radu za prethodnu godinu. Sukladno navedenom, sva izborna povjerenstva (njih 143) dostavila su godišnje izvješće o radu za 2018. godinu (s napomenom da su pojedina izborna povjerenstva dostavila izvješća nakon više urgencija, dok je jedan dio izbornih povjerenstava dostavio samo prateće tabele, bez pisanog izvješća). Na temelju dostavljenih podataka i informacija sačinjeno je objedinjeno izvješće o radu izbornih povjerenstava za 2018. godinu.

1. Struktura općinskih/gradskih izbornih povjerenstava

Izborna povjerenstva su Opće izbore 2018. godine provela u punom sastavu (561 član u 143 izborna povjerenstva). S obzirom na to da jedan broj općinskih/gradskih vijeća, odnosno skupština općina/gradova i pored više urgencija nije popunio sastav izbornih povjerenstava, Središnje izorno povjerenstvo BiH je do raspisivanja Općih izbora 2018. godine imenovalo zamjenske članove sukladno članku 2.15 stavak (2) Izbornog zakona BiH, a jedan broj zamjenskih članova u izbornom razdoblju imenovala su općinska/gradska vijeća, odnosno skupštine općina/gradova. Sukladno navedenom, 16 izbornih povjerenstava (Bileća, Jezero, Kupres, Berkovići, Goražde, Živinice, Krupa na Uni, Kupres (RS), Pale (FBiH), Srebrenica, Velika Kladuša, Istočni Mostar, Istočno Novo Sarajevo, Gradačac, Bosanska Krupa i Tuzla) u svome sastavu imalo je zamjenske predsjednike i/ili članove (25 zamjenskih članova i 1 zamjenski predsjednik iz reda već imenovanih članova – Krupa na Uni).

Struktura i sastav izbornog povjerenstva (zastupljenost konstitutivnih naroda i ostalih i zastupljenost spolova sukladno Zakonu o ravnopravnosti spolova u BiH) propisani su odredbama članka 2.14 Izbornog zakona BiH. Prema aktualnom stanju od 18. 3. 2019. godine, struktura i sastav izbornih povjerenstava je sljedeći:

Nacionalna struktura članova općinskih/gradskih izbornih povjerenstava

UKUPNO	HRVATI		BOŠNJACI		SRBI		OSTALI	
546	105	19,23%	201	36,81%	214	39,19%	26	4,76%

Spolna struktura članova općinskih/gradskih izbornih povjerenstava

UKUPNO	MUŠKARCI			ŽENE	
546	287	52,56%		259	47,44%

Kvalifikacijska struktura članova općinskih/gradskih izbornih povjerenstava

UKUPNO	VSS		VŠS		SSS	
546	490	89,74%	43	7,88%	13	2,38%

Dobna struktura članova općinskih/gradskih izbornih povjerenstava

UKUPNO	Mlađi od 30 godina		Od 30 do 40 godina		Od 40 do 50 godina		Stariji od 50 godina	
546	210	38,46%	106	19,41%	126	23,08%	104	19,05%

2. Uvjeti za rad općinskih/gradskih izbornih povjerenstava

Sjednice i odluke. Imajući u vidu da je 2018. godina bila izborna godina, zbog pripreme i održavanja Općih izbora 2018. godine, izborna povjerenstva su u većem intenzitetu održavala sjednice, te se njihov broj kretao od 3 do 91 sjednice (Srbac), a prosječno su imala dvadesetak sjednica. Na sjednicama je doneseno od 3 do 606 odluka (najveći broj donesenih odluka/akata u svom izvješću navelo je Gradsko izorno povjerenstvo Banja Luka).

Prostor za rad. Većina izbornih povjerenstava navela je da raspolaže adekvatnim prostorom za rad, a sljedeća izborna povjerenstva (21) navela su da nisu raspolagala istim: Čitluk, Vukosavlje, Ribnik, Jezero, Istočni Mostar, Novo Goražde, Grude, Čajniče, Olovo, Sanski Most, Kotor Varoš, Živinice, Teočak, Bratunac, Krupa na Uni, Višegrad, Istočna Ilidža, Laktaši, Šekovići, Kupres (RS) i Teslić, dok je Gradsko izorno povjerenstvo Banja Luka navelo da raspolaže djelomično adekvatnim prostorom.

Oprema za rad. Većina izbornih povjerenstava navela je da raspolaže adekvatnom opremom za rad izbornog povjerenstva, a neadekvatnu opremu za rad imalo je 20 izbornih povjerenstava: Istočni Drvar, Ljubinje, Maglaj, Drvar, Fojnica, Kupres, Vukosavlje, Ribnik, Novo Goražde, Čajniče, Olovo, Sanski Most, Bratunac, Krupa na Uni, Višegrad, Istočna Ilidža, Laktaši, Teslić, Kupres (RS) i Šekovići, dok je Gradsko izborno povjerenstvo Banja Luka navelo da raspolaže djelomično adekvatnom opremom za rad.

Materijalno-tehničku podršku grada/općine nisu imala izborna povjerenstva Ugljevik i Kupres.

Sva izborna povjerenstva su raspolagala *potrebnim sredstvima* za provedbu Općih izbora 2018. godine. *Redovitu naknadu za rad* ima 106 izbornih povjerenstava, povremenu 33 izborna povjerenstva, a da naknadu za rad ne primaju istakla su izborna povjerenstva Brod, Olovo i Kupres.

3. Priprema i provedba Općih izbora 2018. godine

Izborna povjerenstva, sukladno svojim nadležnostima utvrđenim člankom 2.13 Izbornog zakona BiH, prigodom pripreme i provedbe Općih izbora 2018. godine, izvršila su sljedeće poslove i aktivnosti:

3.1. Nadgledanje i kontroliranje rada centra za birački popis (članak 2.13 stavak (1) točka 1. Izbornog zakona BiH). Obveza uspostave centra za birački popis u svakoj općini, kao i nadležnosti centra utvrđene su odredbama članka 3.8 Izbornog zakona BiH. Prema dostavljenim podacima izbornih povjerenstava u svezi s centrima za birački popis, može se konstatirati sljedeće:

Uspostava centra za birački popis. Sve općine/gradovi, izuzev Općine Krupa na Uni, imaju uspostavljen centar za birački popis, što je značajan napredak u odnosu na Lokalne izbore 2016. godine, kada centre za birački popis nije imalo pet općina.

Prostor. U 11 općina (Donji Žabar, Srebrenik, Jezero, Olovo, Kupres (RS), Prozor-Rama, Trnovo (FBiH), Grude, Čajniče, Ljubinje i Ravno) centar za birački popis nema adekvatan prostor.

Oprema. U 18 općina (Donji Žabar, Srebrenik, Drvar, Ribnik, Kotor Varoš, Kalesija, Olovo, Šekovići, Kupres, Kupres (RS), Prozor-Rama, Foča (FBiH), Novo Goražde, Čajniče, Rudo, Čapljina, Ravno i Brčko distrikt BiH) centar za birački popis nema adekvatnu opremu.

Osoblje centra za birački popis. Općina Novo Sarajevo nema angažirano osoblje za rad u centru za birački popis. U 97 općina angažirana je jedna osoba za rad u centru; u 36 općina angažirane su dvije osobe za rad u centru, a u 4 općine angažirano je više od dvije osobe za rad u centru. Od navedenog angažiranoga osoblja, 89 općina ima stalno angažirano osoblje, a 51 općina ima osoblje angažirano samo u izbornoj godini ili po potrebi.

Edukacija uposlenika centara za birački popis. Obveznoj edukaciji, koju je 2018. godine organiziralo Središnje izborno povjerenstvo BiH, nije nazočilo 11 uposlenika centra za birački popis iz 10 općina: Velika Kladuša, Cazin, Kozarska Dubica, Domaljevac-Šamac, Orašje, Bosansko Grahovo, Kupres (FBiH), Pale (FBiH), Široki Brijeg i Ljubinje.

Dostava izvješća centara za birački popis. Sukladno odredbama Pravilnika o uporabi i izradi izvadaka iz Središnjeg biračkog popisa, redovito izvješćivanje prema Središnjem izbornom povjerenstvu BiH obavljao je 61 centar za birački popis, a 10 centara za birački popis nije dostavilo nijedno izvješće (Bosansko Grahovo, Istočni Stari Grad, Kupres (RS), Olovo, Pale (FBiH), Petrovo, Prozor-Rama, Srbac, Srebrenica i Srebrenik).

Glavna aktivnost izbornih povjerenstava i uposlenika u centru za birački popis tijekom 2018. godine bila je provjera i ažuriranje podataka Središnjeg biračkog popisa koji se odnose na umrle osobe.

3.2. Biračka mjesta - određivanje biračkih mjesta na području općine, odgovornost za uređenje biračkih mjesta i druge tehničke pripreme za izbore (članak 2.13 stavak (1) točka 2. i 6. Izbornog zakona BiH)

Sva izborna povjerenstva blagovremeno su izvršila određivanje biračkih mjesta za Opće izbore 2018. godine, a uspostavljena biračka mjesta ispunila su uvjete (prostor, oprema, prilaz i dr.) za nesmetano odvijanje izbornog procesa. Jedan broj izbornih povjerenstava, u suradnji s tijelima uprave, uložio je dodatni napor u uređenje biračkih mjesta (zakup adekvatnijeg prostora, osiguranje prilaza, osiguranje napajanja električnom energijom i dr.).

3.3. Birački odbori - provedba postupka imenovanja, imenovanje i obuka članova biračkih odbora i sigurnost i dostava izbornog materijala biračkim odborima (članak 2.13 stavak (1) točka 3. i 4. Izbornog zakona BiH)

Usprkos teškoćama s kojima su se suočila u provedbi ove zakonske obveze (nedovoljan broj prijedloga kandidata za članstvo u biračkim odborima; neispunjavanje uvjeta kandidata; nenazočnost kandidata edukaciji i testiranju; odustajanja članova prije i nakon obuke i na dan izbora; nemogućnost imenovanja zamjenika i dr.), izborna povjerenstva su imenovala i obučila biračke odbore za provedbu Općih izbora 2018. godine. Najveći dio komentara, iznesenih problema, sugestija i prijedloga u svezi s provedenim izborima u izvješćima izbornih povjerenstava odnosio se na segment imenovanja, obuke i rada biračkih odbora. Središnje izborno povjerenstvo BiH izvršilo je analizu na temelju dostavljenih podataka i informacija iz svih izbornih povjerenstava u svezi s imenovanjem biračkih odbora, kao i teškoća s kojima su se izborna povjerenstva susretala; međutim, ovdje je iznesen samo kratki osvrt na navedeno pitanje imajući u vidu da je navedenoj problematici, zbog njezina značenja, posvećena zasebna tema u radu Konferencije.

Nadalje, svim biračkim odborima pravodobno je dostavljen osjetljivi i neosjetljivi izborni materijal, za čiju sigurnost su bili zaduženi birački odbori od preuzimanja istog od izbornog povjerenstva do njegove dostave u sjedište izbornog povjerenstva.

3.4. Obavješćavanje birača o svim informacijama neophodnim za provedbu izbora sukladno propisima Središnjeg izbornog povjerenstva BiH (članak 2.13 stavak (1) točka 5. Izbornog zakona BiH)

Sva izborna povjerenstva navela su da su birači redovito informirani o tijeku izbornih aktivnosti (izlaganje izvadaka iz Središnjeg biračkog popisa, određivanje lokacija biračkih mjesta i dr.) i to najčešće putem medija, službene stranice općine/grada, oglasne ploče tijela uprave i predsjednika mjesnih zajednica.

3.5. Pravilno brojanje glasačkih listića na biračkim mjestima i objedinjavanje rezultata izbora sa svih biračkih mjesta u općini, zasebno za svako tijelo za koje je vršen izbor i dostava Središnjem izbornom povjerenstvu BiH (članak 2.13 stavak (1) točka 7. i 8. Izbornog zakona BiH)

Sva izborna povjerenstva su navela da su pravodobno objedinila rezultate i unijela ih u aplikaciju za unos i obradu izbornih rezultata. Općinsko izborno povjerenstvo Istočni Drvar navelo je da je pravodobno objedinilo rezultate, ali zbog nepostojanja potrebne konekcije isti nisu uneseni u aplikaciju.

Nadalje, sva izborna povjerenstva navela su da su u roku dostavila Središnjem izbornom povjerenstvu BiH originalne obrasce s biračkih mjesta, međutim uvidom u evidenciju Glavnog centra za brojanje, od 143 izborna povjerenstva, ukupno 128 izbornih povjerenstava dostavilo je obrasce u propisanom roku od 24 sata nakon zatvaranja biračkih mjesta.

Pravilno objedinjavanje rezultata na biračkim mjestima. Pravilno objedinjavanje izbornih rezultata izvršeno je u 82 izborna povjerenstva na 773 biračka mjesta. Najviše ponovnih otvaranja vreće evidentirano je u sljedećim izbornim povjerenstvima:

Mostar	85	Banja Luka	26
Brčko distrikt BiH	66	Teslić	26
Tuzla	47	Gračanica	24
Novi Grad Sarajevo	42	Centar Sarajevo	22
Bijeljina	34	Foča	22
Ilidža	29	Travnik	21
Novo Sarajevo	28	Bosanska Krupa	21
Stari Grad Sarajevo	27		

Problematici pravilnog objedinjavanja i kontrole izbornih rezultata posvećena je zasebna tema Konferencije, te su ovim putem izneseni samo generalni pokazatelji iz ove aktivnosti izbornih povjerenstava.

3.6. Prigovori izbornim povjerenstvima

Tijekom izbornog procesa uloženo je ukupno 305 prigovora u 69 izbornih povjerenstava. Najviše uloženi prigovori evidentirano je u sljedećim izbornim povjerenstvima:

Centar Sarajevo	26	Novi Grad Sarajevo	14
Banja Luka	22	Ilidža	13
Gradiška	16	Bugojno	11
Travnik	16	Brčko distrikt BiH	10
Tuzla	15		

Najveći broj uloženi prigovori odnosio se na kršenje odredaba Izbornog zakona BiH iz članka 5.13, 7.3 i 7.4 Izbornog zakona BiH.

Suradnja Središnjeg izbornog povjerenstva BiH i izbornih povjerenstava. Sva izborna povjerenstva su navela da su imala potrebnu podršku stručnih službi Središnjeg izbornog povjerenstva BiH tijekom izbornog procesa i posebno tijekom izbornog dana (koordinatori, call-centar, kontrolori za unos i obradu rezultata, informatička podrška i dr.), osim Gradskog izbornog povjerenstva Banja Luka koje je suradnju sa Središnjim izbornim povjerenstvom BiH ocijenilo pozitivnom, ali smatra da ima potrebe da ista bude mnogo uspješnija. Ukazano je na problem nedostatka izvršitelja u Tajništvu Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, što je otežavalo potrebnu komunikaciju ovih dvaju tijela i pravodobnost razmjene informacija, kao i na kašnjenje materijala za obuku biračkih odbora.

Najčešće identificirane poteškoće u radu biračkih odbora i druga zapažanja u svezi s izbornim procesom odnose se na:

- » brojanje glasačkih listića
- » popunjavanje obrazaca na biračkim mjestima
- » pakiranje izbornog materijala
- » odustajanje članova biračkih odbora.

Najčešći prijedlozi za poboljšanje i unaprjeđenje izbornog procesa odnose se na:

- » povećanje naknade za rad u biračkom odboru
- » omogućavanje da izborna povjerenstva imenuju članove ili bar predsjednike biračkih odbora
- » pojednostavljenje načina pakiranja izbornog materijala s biračkih mjesta
- » uvođenje elektroničkog glasovanja i brojanja glasačkih listića.

Na temelju dostavljenih informacija, iskustava, sugestija i komentara u izvješćima izbornih povjerenstava za 2018. godinu, kao i na temelju diskusija i prijedloga iznesenih tijekom Konferencije, sačinjene su preporuke za unaprjeđenje operativno-tehničkog i normativnog segmenta izbornog procesa u Bosni i Hercegovini.

PANEL I.

Izazovi izbornog procesa

Integritet Centralnog biračkog spiska

Integritet Centralnog biračkog spiska - analiza i preporuke

Dr. Suad Arnautović,

član Centralne izborne komisije BiH

Saradnica: **Tatjana Trifković**, Sekretarijat CIK-a BiH

Saradnik: **Adi Agić**, Sekretarijat CIK-a BiH

UVOD

Iako se možda ne čini tako, s obzirom na važeći metod automatske, odnosno pasivne registracije u BiH zasnovane na civilnom registru državljana BiH, nesumnjivo je da registracija birača, odnosno izrada Centralnog biračkog spiska, spada među najkompleksnije izborne operacije u cjelokupnom izbornom procesu u Bosni i Hercegovini. Kada se na bazi ustavnih i zakonskih uvjeta donese odluka o tome ko može biti upisan u Centralni birački spisak i on bude formiran (uključujući i sve njegove izvode), tek onda, *de facto* i *de jure*, predstoje mnogobrojne aktivnosti organa za provedbu izbora, kako bi se osiguralo da samo oni koji su upisani u CBS mogu glasati (i to samo jednom na izborni dan, na jednom biračkom mjestu).

Tri su Zakonom propisana uvjeta neophodna za upis u CBS: državljanstvo BiH, starosna dob 18 godina ili sticanje tog uvjeta na dan izbora, te prebivalište.

Relevantni propisi koji stvaraju pravni osnov za izradu CBS-a su:

- » Poglavlje 3 Izbornog zakona BiH²
- » Pravilnik o upotrebi i izradi izvoda iz Centralnog biračkog spiska³
- » Entitetski zakoni o matičnim knjigama⁴
- » Entitetska uputstva o vođenju matičnih knjiga⁵

2 Izborni zakon BiH („Službeni glasnik BiH”, broj: 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14 i 31/16).

3 Pravilnik o upotrebi i izradi izvoda iz Centralnog biračkog spiska („Službeni glasnik BiH”, broj: 29/18).

4 Zakon o matičnim knjigama („Službeni glasnik Republike Srpske”, broj: 18/99, 111/09 i 43/13) i („Službene novine Federacije BiH”, broj: 37/12 i 80/14).

5 Uputstvo o vođenju matičnih knjiga („Službeni glasnik Republike Srpske, broj: 55/10) i („Službene novine Federacije BiH”, broj: 51/13, 55/13, 82/13 i 6/15).

Prema odredbama Izbornog zakona BiH Centralna izborna komisija BiH:

- odgovorna je za tačnost, ažurnost i ukupni integritet Centralnog biračkog spiska,
- obavještava nadležni državni organ o uočenim nedostacima,
- izrađuje izvode iz Centralnog biračkog spiska za određene kategorije birača, i
- vodi posebne evidencije o osobama kojima je po osnovu Zakona oduzeto pravo glasa.⁶

Centralni birački spisak je evidencija o državljanima Bosne i Hercegovine koji imaju biračko pravo u skladu sa Zakonom i vodi se za potrebe provedbe izbora, referenduma, opoziva izabranog funkcionera i izbora organa lokalne samouprave.⁷

Kada spojimo ove pojmove, možemo zaključiti da je Centralna izborna komisija BiH odgovorna za cjelovitost, nedjeljivost, besprijekornost i potpunost CBS-a, a da Zakon CBS definira kao nadzor, pregled ili listu s imenima državljana BiH koji imaju biračko pravo u skladu sa Zakonom.

Upis birača u Centralni birački spisak

U Centralni birački spisak upisuju se državljani Bosne i Hercegovine koji su:

- a) napunili 18 godina, odnosno;
- b) koji će do dana održavanja izbora navršiti 18 godina;
- c) koji imaju biračko pravo u skladu sa Zakonom, a žive u inozemstvu; te
- d) državljani Bosne i Hercegovine koji imaju status raseljene, odnosno izbjegle osobe.⁸

Centralni birački spisak ne sadrži:

- imena državljana Bosne i Hercegovine koji su pravosnažnom odlukom nadležnog organa lišeni potpune poslovne sposobnosti, te
- imena osoba koje su na izdržavanju kazne izrečene od strane Međunarodnog suda za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju, Suda Bosne i Hercegovine, Suda Republike Srpske ili Suda Federacije Bosne i Hercegovine i Suda Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Ove osobe ne mogu biti ni kandidati, niti imati bilo koju imenovanu, izbornu ni drugu javnu funkciju na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Nijedna osoba, koja je na izdržavanju kazne koju je izrekao Sud Bosne i Hercegovine, Sud Republike Srpske ili Sud Federacije Bosne i Hercegovine i Sud Brčko distrikta Bosne

⁶ Član 3.6 Izbornog zakona BiH.

⁷ Poglavlje 3 Izbornog zakona BiH.

⁸ Član 20.8 Izbornog zakona BiH.

i Hercegovine, ili koja se nije povinovala naredbi da se pojavi pred Sudom Bosne i Hercegovine, Sudom Republike Srpske ili Sudom Federacije Bosne i Hercegovine i Sudom Brčko distrikta Bosne i Hercegovine zbog ozbiljnih povreda humanitarnog prava, a Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju razmatrao je njen dosje prije hapšenja i utvrdio da zadovoljava međunarodne pravne standarde, ne može biti upisana u Centralni birački spisak, niti može biti kandidat, niti imati bilo koju imenovanu, izbornu ni drugu javnu funkciju na teritoriji Bosne i Hercegovine. Također, nijedna osoba koja je na izdržavanju kazne koju je izrekao sud druge države ili osoba koja se nije povinovala naredbi da se pojavi pred sudom druge države zbog ozbiljnih povreda humanitarnog prava, a Međunarodni sud za ratne zločine za bivšu Jugoslaviju razmatrao je njen dosje prije hapšenja i utvrdio da zadovoljava međunarodne pravne standarde, ne može biti upisana u Centralni birački spisak, niti može biti kandidat, niti imati bilo koju imenovanu, izbornu ni drugu javnu dužnost na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Centralni birački spisak sačinjava se i vodi na osnovu podataka iz službenih evidencija o prebivalištu i boravištu državljana Bosne i Hercegovine koje vodi nadležni državni organ, drugih javnih isprava i službenih evidencija o državljanima Bosne i Hercegovine, koje vode Centralna izborna komisija BiH i drugi nadležni organi, i na osnovu javnih isprava i podataka koji se dobiju neposredno od građana.

Centralni birački spisak vodi se po službenoj dužnosti i obrađuje u elektronskoj formi, na osnovu evidencije nadležnog državnog organa koji vodi registar građana BiH upotrebom kompjuterske obrade podataka, po jedinstvenoj metodologiji i programu čiji se sadržaj i način korištenja utvrđuje između nadležnog organa Bosne i Hercegovine i Centralne izborne komisije BiH.⁹

Nadležnom organu, koji vodi evidencije o državljanima Bosne i Hercegovine u skladu s odredbama Zakona o jedinstvenom matičnom broju, Zakona o prebivalištu i boravištu državljana BiH i Zakona o ličnoj karti državljana BiH, podatke dostavlja ju:¹⁰

- a) nadležni matični ured o smrti građana starijih od 18 godina, i
- b) nadležno ministarstvo BiH o ispisu iz državljanstva BiH.

Organu koji tehnički održava evidenciju Centralnog biračkog spiska (IDDEEA) podatke u skladu s Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka,¹¹ kao i odredbama Zakona o jedinstvenom matičnom broju,¹² Zakona o prebivalištu i boravištu

9 Jedinstvena metodologija i program obrade i vođenja evidencije Centralnog biračkog spiska, naš broj: 05-1-02-2-2798/08, od 04. februara 2009. godine i Odluka o izmjeni i dopuni Jedinstvene metodologije i programa obrade i vođenja evidencije Centralnog biračkog spiska, naš broj: 05-1-02-2-334-6/18, od 20. decembra 2018. godine.

10 Član 3.5 Izbornog zakona BiH.

11 Zakon o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka („Službeni glasnik BiH”, broj: 32/01, 16/02, 32/07 i 44/07).

12 Zakona o jedinstvenom matičnom broju („Službeni glasnik BiH”, broj: 32/01, 63/08, 103/11, 87/13).

državljana BiH¹³ i Zakona o ličnoj karti državljana BiH¹⁴ dostavlja nadležni organ koji vodi evidencije o promjenama prebivališta i boravišta, kao i

- a) općinske izborne komisije o biračkim mjestima, i
- b) Centralna izborna komisija BiH i općinske izborne komisije o promjenama biračke opcije.

Za tačnost i ažurnost podataka potrebnih za izradu Centralnog biračkog spiska odgovoran je organ nadležan za vođenje službenih evidencija o tim podacima.

Nadležni matični uredi dužni su nadležnom organu, koji vodi službene evidencije o jedinstvenom matičnom broju, prebivalištu i boravištu državljana Bosne i Hercegovine dostaviti sve promjene koje utječu na ažurnost Centralnog biračkog spiska u pisanoj formi, najkasnije u roku od sedam dana od dana kada je promjena nastala.

Iz naprijed navedenih zakonskih odredaba jasno je da je odgovornost za tačnost, ažurnost i ukupni integritet CBS-a raspodijeljena između „vlasnika“ podataka koji utječu na tačnost i ažurnost podataka potrebnih za izradu Centralnog biračkog spiska i Centralne izborne komisije BiH. Centralna izborna komisija BiH nominalno jeste odgovorna za tačnost, ažurnost i ukupni integritet Centralnog biračkog spiska, ali samo ako su podaci koji se dostavljaju od više nadležnih organa zaista takvi: tačni i ažurni. U suprotnom, puna odgovornost za netačne i neažurne podatke leži na izvornim vlasnicima tih službenih podataka (evidencija).

Upis činjenice smrti

Činjenica smrti upisuje se u matičnu knjigu umrlih na osnovu usmene, odnosno pisane prijave članova porodice, odnosno članova domaćinstva sa kojima je umrli živio, a ako njih nema, na osnovu prijave drugih osoba koje su za smrt saznale, o čemu se sačinjava zapisnik o prijavi smrti. Činjenica smrti upisuje se u matičnu knjigu umrlih na osnovu već citiranih zakona o matičnim knjigama.

Na osnovu uputstva o vođenju matičnih knjiga matičar je dužan da o činjenici smrti koju je upisao u matičnu knjigu obavijesti nadležni organ (nadležni MUP, odnosno Centar javne sigurnosti, odnosno policijsku stanicu) na čijem je području umrla osoba imala prebivalište radi evidentiranja u evidenciji o izdatim ličnim kartama i prebivalištu građana. U dopisu, matičar će za umrlu osobu navesti sljedeće podatke: prezime i ime, ime roditelja, dan, mjesec i godinu rođenja, mjesto rođenja, JMB, općinu, mjesto prebivališta i adresu stana, datum smrti, naziv matične knjige umrlih u kojoj je smrt upisana, kao i redni broj upisa i stranicu matične knjige. Na osnovu ovog dopisa, ime umrle osobe briše se iz svih evidencija, pa i iz biračkog spiska.

13 Zakon o prebivalištu i boravištu državljana BiH („Službeni glasnik BiH”, broj: 32/01, 56/08, 58/15).

14 Zakon o ličnoj karti državljana BiH („Službeni glasnik BiH”, broj: 32/01, 16/02, 32/07, 53/07, 56/08, 18/12).

U praksi, u slučaju kada ime umrle osobe nije brisano iz evidencije građana, a upisano je u matičnu knjigu umrlih, može se desiti da je došlo do propusta, ili da nadležni organ nije mogao postupiti po dopisu matičara, jer postoji neslaganje u ličnim podacima umrlog (ime i prezime, datum i godina rođenja, itd.).

Postoje situacije da su osobe umrle, a da njihovi srodnici ili organi i institucije gdje je smrt nastupila (bolnice, domovi za stare osobe, popravni domovi, zatvori, itd.), nisu nadležnom matičaru prijavili činjenicu smrti, te se ove osobe i dalje vode kao žive u svim evidencijama.

Centralna izborna komisija BiH je tokom 2016. godine zahtijevala od nadležnih organa kontinuiranu aktivnost na ažuriranju evidencija bitnih za formiranje CBS-a, a posebno brisanje imena umrlih osoba iz CBS-a.

PRIPREME ZA OPĆE IZBORE 2018. GODINE

Iako je Centralna izborna komisija BiH u maju mjesecu 2018. godine donijela Odluku o raspisivanju Općih izbora u BiH 2018. godine,¹⁵ aktivnosti na pripremi Općih izbora 2018. počele su mnogo ranije. Posebno ističemo **aktivnosti Centralne izborne komisije BiH u vezi s ažuriranjem Centralnog biračkog spiska:**

Brisanje imena umrlih osoba

Centralna izborna komisija BiH je u postupku provjere tačnosti Centralnog biračkog spiska utvrdila da je značajan broj umrlih osoba, od kojih su neke umrle prije više godina, i dalje evidentiran u Centralnom biračkom spisku. U cilju ažuriranja Centralnog biračkog spiska, poduzet je niz radnji u cilju formiranja tačne evidencije Centralnog biračkog spiska, i to:

- svim nadležnim tijelima u BiH, a posebno načelnicima i gradonačelnicima u BiH, matičnim uredima u BiH, izbornim komisijama osnovnih izbornih jedinica u BiH i centrima za birački spisak, dostavljen je niz akata, shodno odredbama člana 2.1 stav (3) Izbornog zakona BiH, kojima je istaknuta potreba da svako u okviru svoje nadležnosti intenzivira rad na provjeri i poduzimanju svih zakonom predviđenih radnji u cilju brisanja imena umrlih osoba sa Centralnog biračkog spiska.

Tako je Centralna izborna komisija BiH, aktom broj: 06-1-07-1-680-20/16, od 11. augusta 2016. godine pokrenula aktivnosti za brisanje imena umrlih osoba.¹⁶

¹⁵ Odluka o raspisivanju i održavanju Općih izbora u Bosni i Hercegovini 2018. godine („Službeni glasnik BiH”, broj: 29/18).

¹⁶ Centralna izborna komisija BiH je uputila zahtjev za ažuriranje podataka o umrlim osobama svim MUP-ovima u FBiH, MUP-u RS, IDDEEA-i, Javnom registru Brčko distrikta BiH, svim načelnicima/gradonačelnicima, matičnim uredima, općinskim/gradskim izbornim komisijama u BiH i centrima za birački spisak. Prilog 1.

Također je upućen niz zahtjeva,¹⁷ podsjećanja,¹⁸ i urgencije.¹⁹

- Ministarstvu unutrašnjih poslova RS, Federalnom ministarstvu unutrašnjih poslova, svim kantonalnim ministarstvima unutrašnjih poslova u Federaciji BiH, Javnom registru Brčko distrikta BiH i IDDEEA-i upućen je Zahtjev²⁰ za ažuriranje podataka o umrlim osobama, sa podsjećanjem na relevantne odredbe Izbornog zakona BiH.
- donesen je Pravilnik o upotrebi i izradi izvoda iz Centralnog biračkog spiska,²¹ kojim je, u članu 23., propisano da će za sve birače za koje centar za birački spisak, u saradnji sa nadležnim matičnim uredima, utvrdi da se njihova imena nalaze na zaključenom izvodu iz Centralnog biračkog spiska, a provjerama je utvrđeno da se radi o umrloj osobi za koju je nadležni matični ured izdao izvod iz MK umrlih, u rubrici za potpis birača staviti oznaku: „*“.

S tim u vezi, Centralna izborna komisija BiH je, 25. septembra 2018. godine uputila obavještenje svim izbornim komisijama osnovnih izbornih jedinica u BiH, centrima za birački spisak i načelnicima/gradonačelnicima u BiH u vezi s označavanjem imena osoba u Centralnom biračkom spisku.²²

Studija slučaja – Ponovljeni izbori u Općini Stolac:

Zbog poznatih dešavanja u oktobru 2016. godine, za vrijeme Lokalnih izbora 2016. godine na izborni dan u općini Stolac, Centralna izborna komisija BiH donijela je Odluku o raspisivanju i održavanju ponovnih izbora u osnovnoj izbornoj jedinici Stolac.²³

17 Svim načelnicima/gradonačelnicima i općinskim/gradskim izbornim komisijama u BiH, dostavljen je Zahtjev, broj: 06-1-07-2-221-4/18, od 13. marta 2018. godine za poduzimanje svih zakonom predviđenih radnji u cilju brisanja imena umrlih osoba iz Centralnog biračkog spiska, te zatraženo da, do 28. marta 2018. godine, dostave informaciju o poduzetim radnjama. Također i zahtjev, broj: 06-1-07-2-75-212/18, od 12. juna 2018. godine, za ažuriranje podataka o umrlim osobama.

18 Svim načelnicima/gradonačelnicima i općinskim/gradskim izbornim komisijama u BiH, dostavljeno je Podsjećanje, broj: 06-1-07-2-75-1/18, od 25. januara 2018. godine i istaknuta potreba da matični uredi, centri za birački spisak i općinske/gradske izborne komisije intenziviraju rad na provjeri i poduzimanju nadležnih radnji na ažuriranju podataka, kako se imena umrlih osoba ne bi nalazila u evidenciji Centralnog biračkog spiska. Zatraženo je da do 28. februara 2018. godine dostave tabelu o imenima umrlih osoba za koje je provjerom utvrđeno da su još uvijek na evidenciji Centralnog biračkog spiska.

19 Načelnicima/gradonačelnicima i općinskim/gradskim izbornim komisijama koje nisu dostavile tabelu s imenima umrlih osoba za koje je provjerom utvrđeno da su još uvijek na evidenciji Centralnog biračkog spiska, upućena je Urgencija, broj: 06-1-07-2-221-2/18, od 13. marta 2018. godine za dostavu iste do 28. marta 2018. godine.

20 Zahtjev, broj: 06-1-07-2-75-211/18, od 12. juna 2018. godine, te u postupku provedbe izbornih aktivnosti za održavanje prijevremenih izbora za gradonačelnika Grada Doboj i Grada Trebinje i načelnika općina Bosansko Grahovo, Bosanski Petrovac, Bužim, Domaljevac-Šamac, Drvar, Kakanj i Ribnik, nadležnim tijelima upućen Zahtjev, broj: 06-1-07-2-48-2/19, od 16. januara 2019. godine.

21 Član 23. Pravilnika o upotrebi i izradi izvoda iz Centralnog biračkog spiska („Službeni glasnik BiH”, broj: 29/18).

22 Obavještenje Centralne izborne komisije BiH, broj: 06-1-02-3-932-2/18, od 25. septembra 2018. godine.

23 Odluka o raspisivanju i održavanju ponovnih izbora u osnovnoj izbornoj jedinici Stolac („Službeni glasnik BiH”, broj: 09/17).

U postupku priprema za održavanje ponovnih izbora u osnovnoj izbornoj jedinici Stolac, Centralna izborna komisija BiH donijela je Instrukciju o postupku provedbe ponovnih izbora za općinskog načelnika i općinsko vijeće u osnovnoj izbornoj jedinici Stolac.²⁴ Članom 2. navedene Instrukcije, Općinska izborna komisija Stolac bila je dužna da, na osnovu pribavljenih izvoda iz matičnih knjiga umrlih, u izvodu iz Centralnog biračkog spiska za ponovljene izbore označi imena umrlih osoba. Tom prilikom označeno je 130 imena umrlih osoba na izvodu iz Centralnog biračkog spiska za osnovnu izbornu jedinicu Stolac.

Aktivnosti koje se odnose na ažuriranje podataka ostalih kategorija birača

Nepridruženi birači

U cilju što tačnijeg i ažurnijeg biračkog spiska, zaposlenici centara za birački spisak su birače bez pridruženog biračkog mjesta,²⁵ raspodijelili odgovarajućem biračkom mjestu, te učinili da Privremeni birački spisak bude što ažurniji.

Raseljene osobe

Na osnovu zaključka Vijeća ministara BiH, tokom 2017. godine formirana je Ad hoc radna grupa za pripremu preporuka i prijedlog mjera na izradi tačnog i ažurnog biračkog spiska za raseljene osobe, kojim se zadužuje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH da, u saradnji sa Centralnom izbornom komisijom BiH i s entitetskim ministarstvima nadležnim za pitanja raseljenih osoba i izbjeglica (Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica i Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica RS) i Odjelom za javni registar Brčko distrikta BiH, poduzme sve neophodne mjere za izradu tačnog Centralnog biračkog spiska, a posebno mjere za izradu izvoda iz Centralnog biračkog spiska za glasanje raseljenih osoba, u saradnji s ostalim organima.

Nakon niza aktivnosti, a na osnovu podataka dostavljenih od strane Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, za Opće izbore 2018. godine bilo je 14.475 neuparenih birača, što je za 5.737 birača manje nego ranije.²⁶

24 Instrukcija o postupku provedbe ponovnih izbora za općinskog načelnika i općinsko vijeće u osnovnoj izbornoj jedinici Stolac, broj: 05-1-02-02-300-1/17, od 05. februara 2017. godine.

25 Birači bez pridruženog biračkog mjesta su osobe koje su prijavile prebivalište u novoformiranim ulicama ili brojevima.

26 Od 20.212 **neuparenih** izbjeglih i raseljenih osoba u svim općinama Bosne i Hercegovine:

- 10.292 osobe u Federaciji BiH – Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica evidentiralo nedostatke u podacima i kantonalnim ministarstvima dostavilo liste za provjeru i dopunu podataka,
- 9.862 osobe u RS – Ministarstvo za izbjeglice i raseljena lica RS je provjerom utvrdilo da je za 135 osoba prestao status raseljene osobe. Podaci su dostavljeni Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH,
- 58 osoba u Brčko distriktu BiH – Odjel za raseljene osobe, izbjeglice i stambena pitanja Vlade Brčko distrikta BiH je ispravio podatke za 26 osoba. Podaci su dostavljeni Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH.

Državljanstva

Ispis iz državljanstva: Rješenja o ispisu i promjenama u rješenjima o državljanstvu Bosne i Hercegovine redovno Centralnoj izbornoj komisiji BiH dostavlja Ministarstvo civilnih poslova BiH, Sektor za državljanstva. U 2018. godini dostavljeno je 3.670 rješenja.

Entitetsko državljanstvo: Prema podacima od 04. maja 2018. godine u Brčko distriktu BiH ima 60.423 osoba s određenim entitetskim državljanstvom (34.864 s opcijom FBiH i 25.559 s opcijom RS), dok je 26.774 osoba bez entitetskog državljanstva.²⁷

Prema podacima od 23. augusta 2018. godine, odnosno od zaključivanja Konačnog biračkog spiska za Opće izbore 2018. godine, u Brčko distriktu BiH bilo je 65.097 osoba s određenim entitetskim državljanstvom (38.352 s opcijom FBiH i 26.745 s opcijom RS), dok je 22.486 osoba bez entitetskog državljanstva, što je za 4.288 birača bez entitetskog državljanstva manje nego ranije.

Oduzimanje/vraćanje poslovne sposobnosti

Centralna izborna komisija BiH vodi posebne evidencije o osobama kojima je po osnovu Zakona oduzeto pravo glasa, te vrši ažuriranje biračkog prava u Centralnom biračkom spisku, za osobe kojima je pravosnažnom odlukom nadležnog organa oduzeta/vraćena poslovna sposobnost.²⁸

Rješenja o oduzimanju/vraćanju poslovne sposobnosti, u svrhu pavovremenog ažuriranja Centralnog biračkog spiska, dostavljaju sudovi Federacije BiH i Republike Srpske. Sva primljena rješenja u 2018. godini, njih 108, pravovremeno su obrađena.

Birači izvan BiH

Centralna izborna komisija BiH je za Opće izbore 2018. godine zaprimila preko 100.000 prijava za upis u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje izvan Bosne i Hercegovine, od čega je zaprimljeno oko 13.000 prijava koje su više puta dostavljane od strane jedne osobe (putem fax aparata, različitih e-mail adresa, itd.).

²⁷ Odjel za javni registar Brčko distrikta BiH je sa predstavnicima IDDEEA-e dogovorio aktivnosti koje se tiču ažuriranja biračkog spiska, kao i način dostave podataka za evidentiranje, i to:

- od posljednjeg presjeka iz 2014. godine do danas izvest će podatke o entitetskom državljanstvu iz matičnih knjiga i dostaviti IDDEEA-i na evidentiranje. Isto ponoviti 24. jula 2018. godine.
- uporedo, Centar za birački spisak će zaprimati zahtjeve (uz prilaganje uvjerenja), za evidentiranje entitetskog državljanstva onih građana koji imaju važeću ličnu kartu, a entitetsko državljanstvo im je upisano u drugim općinama. Podaci o podnesenim zahtjevima će biti dostavljeni IDDEEA-i na evidentiranje.

Pored navedenih aktivnosti, napisan je „Poziv” građanima koji sadrži bitne informacije po pitanju evidentiranja promjene ili sticanja entitetskog državljanstva. Distribucija „Poziva” je obavljena putem Odjela za javni registar (šalteri Odjela, kao i područni matični uredi), i postavljen je na portalima Vlade Brčko, Skupštine i Odjela za javni registar.

²⁸ Član 3.2 stav (3) i član 3.6 stav (2) tačka d) Izbornog zakona BiH.

Nakon završene obrade podnesenih prijava za upis u Centralni birački spisak za glasanje izvan Bosne i Hercegovine, Centralna izborna komisija BiH je:

- **odobrila upis** u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje izvan Bosne i Hercegovine za 77.814 birača,²⁹ od čega je 47 osoba preregistrirano za glasanje putem mobilnog tima.³⁰ Od tog broja, 1.085 birača je upisano za glasanje u DKP BiH,
- **odbila upis** u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje izvan Bosne i Hercegovine³¹ za 9.098 birača iz sljedećih razloga:

MALOLJETNA OSOBA	4
PODNESENE PRIJAVE VIŠE OSOBA S ISTE ADRESE	1.358
NEDOSTAJE DOKAZ O PREBIVALIŠTU U BiH	2.349
NEDOSTAJE ADRESA IZVAN BIH	51
PODNESEN ZAHTJEV ZA REGISTRACIJU U BiH	8
NIJE IDENTIČAN POTPIS NA PRP1/2 I DOKUMENTU	55
VIŠE NEDOSTATAKA	407
NEDOSTAJE VALIDAN DOKAZ O IDENTITETU	3.490
NEMA PRAVO GLASA	186
NEDOSTAJE OBRAZAC	550
NEDOSTAJE DOKAZ O ENTITETSKOM DRŽAVLJANSTVU (BRČKO DISTRIKT BiH)	62
NIJE POTPISAN OBRAZAC	301
NEDOSTAJE VALIDAN DOKAZ O DRŽAVLJANSTVU	142
NEČITKA PRIJAVA	135
UKUPNO	9.098

Obuke/Edukacije:

Obuka za novoimenovane članove izbornih komisija održana je 20. novembra 2017. godine, sa ciljem upoznavanja novoimenovanih članova izbornih komisija osnovnih izbornih jedinica sa propisima iz oblasti izbornog zakonodavstva, kao i sa njihovim nadležnostima i obavezama. Iz sadržaja obuke posebno ističemo tematske oblasti koje se odnose na Centralni birački spisak, i to: centar za birački spisak, privremeni birački spisak, Centralni birački spisak, raseljene osobe, mobilni timovi, birači izvan BiH, biračka mjesta.

29 Odluka o izmjeni Odluke o utvrđivanju i objavi broja birača upisanih u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje izvan Bosne i Hercegovine za Opće izbore 2018. godine, broj: 05-1-07-1-767-6/18, od 30. augusta 2018. godine.

30 Odluka o izmjeni Odluke o utvrđivanju izvoda iz Centralnog biračkog spiska za birače koji će glasati putem mobilnog tima za Opće izbore 2018. godine, broj: 06-1-07-2-932-3/18, od 28. septembra 2018. godine.

31 Odluka o izmjeni odluke o odbijanju upisa u izvod iz Centralnog biračkog spiska za glasanje izvan Bosne i Hercegovine za Opće izbore 2018. godine, broj: 05-1-07-1-321/18, od 30. augusta 2018. godine.

Također, edukacija novih zaposlenika Centra za birački spisak održana je 11. i 12. aprila 2018. godine, u cilju upoznavanja sa važećim podzakonskim aktima i obavezama zaposlenika Centra za birački spisak. Tom prilikom su novi zaposlenici Centra obavili i praktičan rad na aplikaciji za pasivnu registraciju birača i na razmjeni elektronske pošte.

U cilju označavanja imena umrlih³² koji se nalaze na zaključenom izvodu iz Centralnog biračkog spiska, („*“), dana 26. jula 2018. godine, predstavljena je nova aplikacija „Vođenje i upotreba Centralnog biračkog spiska“, a na prezentaciju aplikacije su pozvani zaposlenici centara za birački spisak ili osoblje koje će raditi na spomenutoj aplikaciji iz cijele Bosne i Hercegovine.³³

Edukativna kampanja za birače izvan Bosne i Hercegovine odvijala se na osnovu Odluke o realizaciji edukacije i informiranju birača izvan Bosne i Hercegovine.³⁴ Centralna izborna komisija BiH je, u periodu od 10. maja do 02. jula 2018. godine, organizirala i provela edukaciju i informiranje birača izvan BiH za Opće izbore 2018. godine u državama u kojim se nalazi značajan broj državljana BiH, odnosno izbjeglica i osoba koje privremeno borave izvan BiH. Tom prilikom posjećene su 23 lokacije, odnosno DKP BiH i udruženja građana Bosne i Hercegovine u 8 država, i to: Slovenija, Švicarska, Italija, Njemačka, Francuska, Sjedinjene Američke Države, Austrija, Australija, nakon čega je donesena Odluka o određivanju biračkih mjesta za glasanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine.³⁵

Sastanci

Centralna izborna komisija BiH je održala niz sastanaka, među kojima je:

- dana 23. oktobra 2017. godine, održana zajednička sjednica sa predstavnicima Brčko distrikta BiH, na kojoj se govorilo o entitetskom državljanstvu, ažuriranju Centralnog biračkog spiska, brisanju imena umrlih osoba iz Centralnog biračkog spiska i ostalim pitanjima koja se odnose na provedbu izbora u Brčko distriktu BiH;
- dana 21. septembra 2018. godine, organizirala sastanak sa direktorom Agencije za identifikacijske dokumente, evidenciju i razmjenu podataka – IDDEEA, s ciljem preciziranja nejasnoća plasiranih u javnosti u vezi sa brojem upisanih u CBS.

32 Član 23. Pravilnik o upotrebi i izradi izvoda iz Centralnog biračkog spiska.

33 Na Konačnom biračkom spisku za Opće izbore 2018. godine bile su 1.703 osobe označene „*“.

34 Odluka o realizaciji edukacije i informiranja birača izvan Bosne i Hercegovine, broj: 06-1-50-4-478-1/18, od 03. maja 2018. godine i Odluka o izmjeni Odluke o realizaciji edukacije i informiranja birača izvan Bosne i Hercegovine, broj: 06-1-50-4-478-3/18, od 10. maja 2018. godine.

35 Odluka o određivanju biračkih mjesta za glasanje u diplomatsko-konzularnim predstavništvima Bosne i Hercegovine, broj: 05-1-02-2-219-4/18, od 16. augusta 2018. godine.

ODVIJANJE IZBORNOG PROCESA - OPĆI IZBORI 2018. GODINE

U cilju ažuriranja podataka o raseljenim osobama u Centralnom biračkom spisku, Centralna izborna komisija BiH je Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH,³⁶ uputila zahtjev³⁷ za dostavu ažiriranih podataka za raseljene osobe za potrebe održavanja Općih izbora 2018. godine. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH je tražene podatke dostavilo nakon nekoliko urgencija,³⁸ tačnije 11. juna 2018. godine.

Analizom dostavljenih podataka uočeno je da su podaci za 14.475 osoba nepotpuni u smislu netačnog JMB (pogrešno uneseni, samo nule, uopće nije unesen, itd.), dok su podaci za 77.338 osoba ispravni u pogledu JMB, ali postoje razlike u drugim podacima (ime roditelja, naziv općine, i sl.), čime je otežana identifikacija raseljenih osoba u Centralnom biračkom spisku, a time i ostvarivanje prava za promjenu biračke opcije.³⁹

S obzirom na to da se problem kontinuiteta u dostavi rješenja o oduzimanju/vraćanju poslovne sposobnosti od strane nekih nadležnih sudova ponavlja već godinama, i da se tokom godine moraju slati urgencije za kontinuiranu dostavu rješenja, napravljen je operativni plan⁴⁰ kako bi ova problematika bila riješena.

I pored toga, problem redovne dostave rješenja od strane nadležnih sudova u Federaciji BiH i Republici Srpskoj i dalje je prisutan. Od 51 osnovnog/općinskog suda u BiH, samo 12, ili 23,5 % sudova redovno dostavlja rješenja o oduzimanju/vraćanju poslovne sposobnosti.

U Glavnom centru za brojanje izvršena je provjera za 631 osobu koje su Centralnoj izbornoj komisiji BiH dostavile prigovor/prijavu da je došlo do zloupotrebe biračkog prava prilikom registracije birača putem pošte. Nakon izvršenih provjera verificiranih glasačkih paketa sa navedenog spiska, **373 osobe** su identifikirane i utvrđeno je sljedeće:

- za 103 osobe nije uručen glasački materijal;
- 192 osobe su glasale na nepotvrđenim glasačkim listićima (glasački paketi su stigli putem pošte u Glavni centar za brojanje);
- 16 osoba je glasalo putem mobilnog tima (glasački paketi su stigli putem pošte u Glavni centar za brojanje); i
- 62 osobe nisu glasale nepotvrđenim glasačkim listićima, ali je, nakon izvršene verifikacije, utvrđeno da su glasački paketi sa podacima osoba koje su prijavile zloupotrebu, dostavljeni u Glavni centar za brojanje.

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je, u vezi s navedenim stanjem, o istom obavijestila nadležno tužilaštvo.

36 Član 3. Pravilnika o upotrebi i izradi izvoda iz Centralnog biračkog spiska.

37 Zahtjev za dostavu podataka, broj: 06-1-07-2-420-1/18, od 17. aprila 2018. godine.

38 Urgencije za dostavu podataka, broj: 06-1-07-2-420-2/18, od 10. maja 2018. godine i broj: 06-1-07-2-420-3/18, od 07. juna 2018. godine.

39 Član 20.8 Izbornog zakona.

40 Odluka o usvajanju Operativnog plana za ažuriranje Centralnog biračkog spiska, broj: 06-1-07-1-680-17/16, od 14. jula 2016. godine.

PREPORUKE:

- ▶ Zbog utvrđenih nedostataka u primjeni odredaba poglavlja 3 Izbornog zakona BiH, potrebno je navedeno poglavlje temeljno analizirati i predložiti mjere koje će zahtijevati stalno analiziranje i prečišćavanje podataka koji se koriste za potrebe Centralnog biračkog spiska, odnosno jasnije definirati obaveze svih nadležnih organa u izradi tačnog Centralnog biračkog spiska. Posebno je važno ojačati nivo odgovornosti nadležnih organa, koji utvrđuju podatke u slučaju netačnih podataka.
- ▶ U općinama/gradovima u kojim je nadležni općinski organ samo formalno formirao centar za birački spisak, i to na način da je donio akt o uspostavi centra, te zadužio određenu osobu ili neku od općinskih službi za rad u centru, koje se u praksi ne mogu u potpunosti posvetiti poslovima centra, kao što su, naprimjer, matičari, potrebno je da izborne komisije, u skladu sa svojom nadležnosti propisanom članom 2.13 stav (1) Izbornog zakona BiH,⁴¹ u neizbornoj godini izvrše nadgledanje i kontrolu rada centra za birački spisak i, u vezi s utvrđenim stanjem, informiraju Centralnu izbornu komisiju BiH i nadležni organ uprave, odnosno načelnika/gradonačelnika.
- ▶ Potrebno je da organi za provedbu izbora na svim nivoima posebnu pažnju posvete brisanju imena umrlih osoba iz Centralnog biračkog spiska i da tu aktivnost provode u kontinuitetu, uz obavezno mjesečno obavješćavanje Centralne izborne komisije BiH o poduzetim mjerama.
- ▶ Predlaže se da Centralna izborna komisija BiH organizira redovne kvartalne koordinirajuće sastanke sa nadležnim ministarstvima unutrašnjih poslova, Javnim registrom Brčko distrikta BiH, državnim i entitetskim ministarstvima za ljudska prava i izbjeglice, IDDEEA-om i drugim nadležnim tijelima, a u vezi sa redovnim ažuriranjem Centralnog biračkog spiska, u cilju ispunjenja obaveze propisane članom 2.9 stav (1) tačka 4. Izbornog zakona BiH.⁴²
- ▶ Preporučuje se održavanje sastanaka Centralne izborne komisije BiH i IDDEEA-e, u cilju dogradnje i poboljšanja softvera za kompjutersku obradu podataka, koji se koriste za evidenciju Centralnog biračkog spiska, te poboljšanje jedinstvene metodologije⁴³ i programa čiji se sadržaj i način korištenja utvrđuje između IDDEEA-e i Centralne izborne komisije BiH.

41 „nadgleda i kontrolira rad Centra za birački spisak iz člana 3.8 Izbornog zakona BiH.”

42 „Centralna izborna komisija BiH odgovorna je za tačnost, ažurnost i ukupni integritet Centralnog biračkog spiska za teritoriju BiH.”

43 Jedinstvena metodologija i program obrade i vođenja evidencije Centralnog biračkog spiska, naš broj: 05-1-02-2-2798/08, od 04. februara 2009. godine i Odluka o izmjeni i dopuni Jedinstvene metodologije i programa obrade i vođenja evidencije Centralnog biračkog spiska, naš broj: 05-1-02-2-334-6/18, od 20. decembra 2018. godine.

- ▶▶ Preporučuje se poboljšanje i preciziranje tehničke komunikacije i koordinacije nadležnih organa unapređenjem **Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencija**,⁴⁴ kojeg donosi Vijeće ministara BiH na prijedlog direktora IDDEEA-e, kako bi se u potpunosti iskoristili resursi potrebni za izradu tačnog Centralnog biračkog spiska.
- ▶▶ Posebnu pažnju posvetiti operabilnosti softverskih programa nadležnih organa, IDDEEA-e i Centralne izborne komisije BiH. U tom smislu potrebno je uporediti evidencije koje imaju porezne uprave u entitetima i Brčko distriktu BiH o državljanima BiH s biračkim pravom, kao kontrolni mehanizam podataka koji služe za izradu Centralnog biračkog spiska.
- ▶▶ Nadležnim donosiocima odluka ukazati na problem **dvostrukog prebivališta** državljana BiH s biračkim pravom, koja imaju dvojna državljanstva i dvojne dokumente. Naime, ustavna odredba iz druge rečenice člana I 7. d) Ustava BiH⁴⁵ sve više se zloupotrebljava na način da se osobama s dvojnim državljanstvom omogućuje da glasaju i imaju prijavljeno prebivalište i u BiH i u državi prijema drugog državljanstva, odnosno i u vlastitoj državi i u BiH, i da tako glasaju i u BiH i u državi prijema drugog državljanstva, odnosno i u vlastitoj državi i u BiH.

44 Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja evidencija („Službeni glasnik BiH”, broj: 55/15).

45 „d) Državljeni Bosne i Hercegovine mogu imati državljanstvo druge države, pod uvjetom da postoji bilateralni ugovor između Bosne i Hercegovine i te države kojim se to pitanje uređuje, a koji je odobrila Parlamentarna skupština BiH u skladu sa članom IV, stav 4, tačka (d). Osobe sa dvojnim državljanstvom mogu glasati u Bosni i Hercegovini i u entitetima, samo ako je Bosna i Hercegovina država njihovog prebivališta.”

Broj: 06-1-07-1-680-20/16

Sarajevo, 11.08.2016. godine

(T.T.)

- Načelnik / Gradonačelnik - SVI
- Javni registar Brčko distrikta BiH
- Matični ured – SVI
- Centar za birački spisak – SVI

PUTEM: Izborne komisije osnovne izborne jedinice – SVI

PREDMET: Zahtjev za ažuriranje podataka o umrlim osobama, dostavlja se

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je zaprimila više obavijesti da je značajan broj umrlih osoba, od kojih su neke umrle prije više godina, i dalje evidentiran u Centralnom biračkom spisku. Imajući u vidu da je članom 2.9 tačka 4. Izbornog zakona BiH ("Službeni glasnik BiH", br. 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14 i 31/16), propisano da je Centralna izborna komisija BiH odgovorna za tačnost, ažurnost i ukupni integritet Centralnog biračkog spiska za teritoriju BiH, te da je članom 3.6 stav (2) tačka a) navedenog Zakona propisano da Centralna izborna komisija BiH u vođenju Centralnog biračkog spiska obavještava nadležne organe o uočenim nedostacima i preduzima odgovarajuće mjere i radnje radi otklanjanje nepravilnosti i uspostavljanja tačnosti i ažurnosti Centralnog biračkog spiska, neophodno je preduzeti sve zakonom predviđene radnje da se umrle osobe brišu iz Centralnog biračkog spiska.

U vezi s navedenim, podsjećamo na sljedeće:

Članom 2.1 stav (3) navedenog Zakona propisano je da svi organi vlasti na svim nivoima i dužnosnici u Bosni i Hercegovini i diplomatsko-konzularnim predstavništvima BiH obavezni su pomagati organima nadležnim za provedbu izbora.

Članom 3.5 navedenog Zakona propisano je da nadležni državni organ koji vodi registar građana BiH u skladu sa Zakonom o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka, održava i odgovoran je za cjelokupnu tehničku obradu svih podataka značajnih za evidenciju Centralnog biračkog spiska.

Članom 3.5 stav (4) tačka a) navedenog Zakona propisano je da nadležnom organu koji vodi evidencije o državljanima BiH u skladu s odredbama Zakona o jedinstvenom matičnom broju, Zakona o prebivalištu i boravištu državljana BiH i Zakona o ličnoj karti državljana BiH podatke o smrti građana starijih od 18 godina dostavljaju nadležni matični uredi.

Shodno članu 3.5 stav (8) Izbornog zakona BiH, nadležni matični uredi koji na osnovu potvrde o smrti vrše upis činjenice smrti u matičnim knjigama umrlih, odnosno pri implementaciji zakona o matičnim knjigama, dužni su da nadležnom organu koji vodi službene evidencije o jedinstvenom matičnom broju, prebivalištu i boravištu državljana BiH dostave sve promjene koje utiču na ažurnost Centralnog biračkog spiska u pisanoj formi najkasnije u roku od sedam dana od dana kada je promjena nastala.

U vezi s naprijed navedenim, a u skladu sa članom 3.6 stav (2) Izbornog zakona BiH, podsjećamo da je potrebno da svako iz svoje nadležnosti preduzme neophodne mjere, kako bi se imena umrlih osoba brisala iz evidencije Centralnog biračkog spiska.

Prema vremenskom planu aktivnosti provođenja izbora Centralne izborne komisije BiH, dana 18.08.2016. godine se zaključuje Centralni birački spisak za Lokalne izbore 2016. godine.

Međutim, brisanje umrlih lica sa Centralnog biračkog spiska neophodno je vršiti sve do izbornog dana 02.10.2016. godine i dalje s obzirom da je to kontinuirani proces.

S poštovanjem,

Zamjenjuje predsjednika
Dr. Švad Arnautović član

Dostaviti:

- Naslovu,
- a/a.

Studija slučaja: Integritet Centralnog biračkog spiska, Općinska izborna komisija Ilidža

Dino Mulaosmanović, predsjednik
Općinske izborne komisije Ilidža

Opći podaci

Općinska izborna komisija Ilidža broji 7 članova. Na Općim izborima 2018. godine na području Općine Ilidža bilo je 95 redovnih biračkih mjesta i jedno biračko mjesto za glasanje u odsustvu.

Na dan 09. marta 2019. godine na području Općine Ilidža registriranih je 64.804 birača. U Općini Ilidža se nalazi jedan Matični ured.

Procedura rada Centra za birački spisak

Nakon upisa smrti u Matičnu knjigu umrlih, izvještaj o smrti iz Matičnog ureda dostavlja se u MUP. MUP kroz bazu provodi činjenicu smrti i prvom sinhronizacijom umrla osoba se markira da nema pravo glas u Centralnom biračkom spisku. Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o matičnim knjigama FBiH ("Službene novine Federacije BiH", broj: 80/14) gdje se upis činjenice smrti upisuje prema mjestu prebivališta umrlog, Centar za birački spisak je mogao izvršiti uvid u upis matičnih knjiga umrlih i izvršiti provjeru da li se imena osoba nalaze na biračkom spisku. Matični ured Općine Ilidža jednom mjesečno dostavlja Centru za birački spisak pregled upisa u matičnu knjigu umrlih. Centar za birački spisak, kroz pasivnu registraciju birača, vrši provjeru da li je umrla osoba evidentirana kao takva i, u slučaju da nije evidentirana, obavještava nadležne organe (Matični ured i MUP) koji odmah po obavještenju poduzimaju radnje iz svoje nadležnosti.

Statistički podaci

Prosječno, u Općini Ilidža godišnje se izvrši od 500 do 600 upisa u Matičnu knjigu umrlih.

CBS je po pitanju umrlih osoba od 2015. godine do danas redovno vršio ažuriranje.

Prema saznanjima sa terena (dan izbora) da ima imena umrlih osoba na biračkom spisku, Centar za birački spisak je izvršio provjeru upisa u Matičnu knjigu umrlih kroz

aplikaciju pasivne registracije birača u periodu od 2003. do 2015. godine. Tom prilikom je ustanovljeno da se za te godine na biračkom spisku nalazilo 5 do 7 imena umrlih osoba.

Razlozi i način mogućeg rješenja

Razlozi:

- Nije proslijeđen izvještaj iz Matičnog ureda nadležnom MUP-u;
- Izvještaj o smrti dostavljen MUP-u, ali MUP nije evidentirao činjenicu smrti u svoju bazu;
- Komplicirana procedura za upis u Matičnu knjigu umrlih, a razlog je što se smrt desila u inozemstvu (nepotpuni podaci i čeka se dopuna podataka o činjenici smrti, naprimjer, pošalje se samo ime i prezime umrle osobe, bez matičnog broja, te se onda mora čekati dopuna);
- Podaci u Matičnoj knjizi umrlih i u Centralnom registru građana se ne slažu (naprimjer, u Izvodu iz matične knjige rođenih navedeni su jedni podaci, a na ličnoj karti drugi podaci).

Moguće rješenje:

- Zaposlenik Centra za birački spisak je koristio arhivu Matičnog ureda, te na osnovu podataka iz predmeta dokazivao da se radi o istoj osobi.

Prijedlozi

- » Da matični uredi, pored MUP-a, centrima za birački spisak dostavi podatke o umrlim osobama koje su upisane u matične knjige.
- » Svi centri da urade kontrolu biračkog spiska od 2003. godine do danas (obiman posao).
- » Da se elektronski uvežu matični uredi sa MUP-om (da automatski, kada matični ured u bazu matične knjige umrlih unese činjenicu smrti, to u MUP-u se vidi i evidentira činjenica smrti u svoju bazu).
- » Matični uredi moraju imati bolju i čestu komunikaciju sa Centrom za birački spisak, kako bi se na vrijeme evidentirale promjene u biračkim spiskovima.

Analiza procesa registracije birača u Bosni i Hercegovini

Projekt finansiran od strane Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID)

Dr. Beata Martin-Rozumiłowicz, direktorica za Evropu i Evroaziju
Međunarodna fondacija za izborne sisteme (IFES)

Registracija birača – Bosna i Hercegovina

Ciljevi projekta:

- » *Analizirati stanje i problematiku po pitanju registracije birača u Bosni i Hercegovini nakon izbora 2018. godine*
- » *Ponuditi preporuke za poboljšanje procesa registracije birača*

Inicijalne konsultacije

Period od 18. do 28. marta 2019. godine:

1. Centralna izborna komisija BiH
2. USAID BiH
3. Misija OSCE-a u BiH
4. Agencija za identifikacijske dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH (IDDEEA)
5. Transparency International
6. Pod lupom
7. Matični ured, Istočni Stari Grad
8. Centar za birački spisak, Ilidža
9. Udruženje dijaspora BiH
10. Unija za održivi povratak i integraciju

Registracija birača – interesne grupe:

Centralna izborna komisija (CIK)

- Zakonski odgovorna za tačnost, ispravnost i opći integritet Centralnog biračkog spiska (CBS).
- Birački spisak se vodi po službenoj dužnosti na osnovu centralne evidencije o prebivalištu i boravištu, koji vode nadležni državni organi.
- CIK je dužan da obavijesti nadležne organe o nedostacima u dostavljenim podacima.
- CIK je dužan da sastavlja izvode iz biračkog spiska za raseljene osobe.
- CIK je dužan da sastavlja izvode iz biračkog spiska za glasanje izvan zemlje.
- CIK je dužan da vodi evidenciju o osobama koje su izgubile pravo glasa.
- CIK je obavezan da kompletira i verificira završne izvode iz biračkog spiska koji će biti korišteni za izbore.

Agencija za identifikacijske dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH (IDDEEA)

- Tehnička agencija u okviru Ministarstva civilnih poslova BiH.
- Upravlja bazama podataka, uključujući i centralnu evidenciju o prebivalištu i boravištu, te boravku prema odredbama Zakona o centralnoj evidenciji i razmjeni podataka.
- Samo *nadležni, odnosno izvorni organ* nad podacima u registrima može izmijeniti ili izbrisati podatke.
- Nadležni organi zadržavaju punu odgovornost za osiguranje tačnosti informacija u bazi podataka.
- IDDEEA za CIK osigurava dnevno ažuriranje svih promjena u centralnoj evidenciji o prebivalištu i boravištu za građane od 18 godina, i starijih.
- IDDEEA jednom mjesečno osigurava za CIK kompletira izvod iz spiska svih građana starosti od 18 godina, i starijih, kako bi se omogućila verifikacija sa Centralnim biračkim spiskom.

Općinski matični uredi

- Predstavljaju instituciju gdje građani prijavljuju događaje, kao što su rođenje, državljanstvo, brak, smrt, te primaju ili verificiraju civilne dokumente.

- Matični uredi verificiraju civilne dokumente za izdavanje dokumenata od strane MUP-a (pasoš, lična karta, itd.).
- Matični uredi povezani su unutar Federacije Bosne i Hercegovine i unutar Republike Srpske, ali ne i između entiteta.
- U slučaju umrlih osoba, matični uredi dostavljaju pismene obavijesti općinama koje su izdale civilne dokumente (izvode iz evidencija o rođenju, državljanstvu, vjenčanju), te MUP-ovima koji su izdali lične dokumente osobi. Obavijest uključuje ime, detalje iz izvoda iz knjige rođenih i detalje lične karte.

Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP)

- Vršer registraciju i odjavu prebivališta i boravišta građana.
- Vršer se od strane policijskih uprava u Federaciji Bosne i Hercegovine i stanica javne sigurnosti u Republici Srpskoj.
- MUP-ovi su jedine institucije u procesu registracije birača koje mogu ažurirati centralnu evidenciju o prebivalištu i boravištu.
- MUP-ovi vršer deregistraciju osoba iz centralne evidencije o prebivalištu i boravištu na osnovu obavještenja o smrti, primljenih od strane matičnih ureda.

Općinski centri za birački spisak (CBS)

- Osnovani u svakoj općini prema odredbama člana 3.8 Izbornog zakona BiH.
- Pružaju javni uvid u izvod biračkog spiska.
- Omogućavaju pristup izvodima iz biračkog spiska za javnu verifikaciju.
- Pružaju tehničku pomoć općinskoj izbornoj komisiji u određivanju biračkih mjesta i raspoređivanju birača po biračkim mjestima
- Na zahtjev, ažuriraju opcije glasanja za raseljene osobe.
- Imaju mogućnost da označe imena umrlih birača koji ostaju na biračkom spisku oznakom “*”, a na osnovu prijavljene smrti matičnom uredu.

Birački spisak – izazovi:

Imena umrlih birača na biračkom spisku

Slučajevi prijavljeni od strane posmatrača, medija i interesnih grupa o umrlim građanima čija su imena na biračkom spisku.

Samo MUP-ovi imaju pristup da izvrše promjenu statusa umrlih osoba u centralnoj evidenciji o prebivalištu i boravištu. Označavanje imena birača kao umrlog zahtijeva:

- Prijavu činjenice smrti matičnom uredu (uključujući i smrt u dijaspori).
- Verifikaciju dokumenata u općinskim registrima, ponekad i između općina u različitim entitetima da se potvrde podaci o građanima i mjestu izdavanja dokumenata.
- Obavještenje o smrti pripremljeno od strane matičnog ureda i poslano u mjesto gdje je osoba imala prebivalište, odnosno MUP.

MUP uklanja ime umrle osobe iz centralne evidencije o prebivalištu i boravištu.

MUP ne može da ažurira evidenciju o umrlim građanima ako bilo koji podatak iz obavještenja matičnog ureda ne odgovara podacima o osobi u centralnoj evidenciji o prebivalištu i boravištu.

Ne postoji sistematski proces za prijavu smrti za građane u dijaspori. Trenutno se proces oslanja na prijavu od strane članova porodice u državi.

Ne postoji procedura provjere, kako bi se osiguralo da se smrtni slučajevi, zabilježeni od strane matičnih ureda, odražavaju u centralnoj evidenciji o prebivalištu i boravištu i Centralnom biračkom spisku.

Glasači izvan zemlje

Građani sa registriranom stalnom adresom u Bosni i Hercegovini, ali sa privremenim boravkom u inozemstvu predstavljaju znatan postotak biračkog spiska.

Nivo registracije za glasanje izvan zemlje je relativno nizak, samo 77.000 za Opće izbore u 2018. godini.

Prijave za glasanje izvan zemlje podnose se za svake izbore, i to diplomatskim misijama, poštom, faksom ili elektronskim putem.

Rok za podnošenje prijava otvara se 150 dana prije izbora, a zatvara 75 dana prije izbora, kako bi se omogućila obrada, verifikacija i slanje glasačkih paketa.

CIK se suočava s izazovima u ispunjavanju vremenskog okvira za obradu, dok provodi detaljan proces verifikacije.

Postoji široko rasprostranjena percepcija zloupotrebe procesa registracije izvan zemlje kroz manipulaciju i krađu identiteta.

Tehnički resursi CIK-a

CIK se suočava sa značajnim izazovima pri zapošljavanju, obučavanju i zadržavanju tehničkog osoblja za podršku, održavanje i poboljšanje IT sistema.

Sadašnji IT sistemi su izgrađeni na dvije različite tehničke platforme (Oracle, Microsoft), što povećava tehničke izazove resursima CIK-a.

Aplikacija za centre za birački spisak zahtijeva dodatnu funkcionalnost i razvoj, te je na kraju tehničkog životnog vijeka. CIK ima ograničene resurse da dalje razvija sistem.

Zbog ograničenog kapaciteta, CIK trenutno ne može implementirati daljnje unapređenje efikasnosti i integriteta sistema registracije birača.

Informiranost birača

CIK ima ograničena sredstva za provedbu adekvatne edukacije birača.

Vakuum u informiranosti birača o procesu registracije pruža interesnim grupama potencijalnu priliku da popune prazninu netačnim ili pogrešnim informacijama.

Neophodna je ciljana kampanja edukacije birača, onih koji su pod pasivnom registracijom (birači u državi sa stalnim prebivalištem), te onih koji su pod aktivnom registracijom (glasači izvan zemlje, uključujući izbjeglice, te raseljene osobe).

Nedostatak informiranosti građana o registraciji birača neproporcionalno pogađa ugrožene grupe koje moraju koristiti aktivnu registraciju, kako bi osigurale da imaju pristup vlastitoj preferiranoj glasačkoj opciji i glasanju.

PREPORUKE ZA CIK BiH

Imena umrlih osoba na biračkom spisku

- ▶▶ CIK treba da razvije instrukcije sa pratećim alatima za prikupljanje podataka i izvještavanje, kako bi se olakšalo praćenje, kao i praćenje uklanjanja imena umrlih birača sa biračkog spiska.
- ▶▶ Aplikaciju za centre za birački spisak treba proširiti da omogući:
 - ▶ Da centri mogu (mjesečno ili dvosedmično) primati od matičnih ureda kopije obavijesti o smrti koje su poslane MUP-ovima, radi provjere promjena u sistemu.
 - ▶ Kroz proces verifikacije provjeriti da li je birač još uvek registriran i označiti sa “*” ako je njegovo ime još uvijek na spisku.

Sistem će pohraniti dnevnik revidiranih imena/ID brojeva i rezultate provjere.

Sistem će generirati mjesečne/dvosedmične izvještaje centrima za birački spisak i CIK-u, kako bi se osiguralo statističko izvještavanje o procesu i praćenje.

Dnevnik revizije i izvještavanje prijavljenih umrlih građana će omogućiti da CIK može efikasno pratiti proces, kako bi se osigurala pravilnost i dosljednost u centrima za birački spisak, te će omogućiti CIK-u da pruži podršku centrima koji ne provode proces efikasno ili koji imaju veliki broj umrlih birača.

CIK će biti bolje pozicioniran da odgovori na pitanja o mogućem broju imena umrlih birača na biračkom spisku, koliko dugo su imena birača bila u registru, kao i na pitanja o geografskoj i demografskoj distribuciji umrlih birača.

Registracija birača izvan zemlje

- ▶▶ CIK treba razmotriti uspostavu web portala koji će omogućiti biračima sa privremenim boravkom u inozemstvu kompletnu popunu aplikacije za glasanje izvan zemlje.
- ▶▶ Web portal bi trebao biti povezan sa web stranicom CIK-a, web stranicama drugih interesnih grupa, te povezan sa kampanjama informiranja birača, uključujući i društvene mreže.

Portal bi omogućio da sve potrebne informacije budu uključene u aplikaciju, da su podaci u ispravnom formatu i da se mogu koristiti za automatsku verifikaciju baze podataka, te može osigurati da se dokaz identiteta i prebivališta doda elektronskim putem.

Kada birač potvrdi svoju prijavu za glasanje izvan zemlje, portal će sačuvati podatke o aplikaciji za CBS da bude spreman za obradu.

Potpisane/skenirane aplikacije mogu se poslati CIK-u putem portala ili e-mailom.

Za svaku aplikaciju koja se obrađuje preko portala, CIK neće imati potrebu vršiti obradu podataka. To bi CIK-u uštedjelo značajno vrijeme obrade, te omogućilo da se resursi koncentriraju na proces verifikacije.

Primanje aplikacija u digitalnom formatu omogućit će automatsku provjeru radi uštede vremena i unapređenje integriteta.

- ▶▶ CIK bi mogao koristiti alate za potvrdu identiteta i uređaj, a kako bi se poboljšao identitet birača, adresa i verifikacija uređaja.

Prema Zakonu, prijave se i dalje mogu podnijeti u diplomatskim misijama, poštom ili faksom.

- ▶▶ Tamo gde je to moguće, CIK treba da ohrabri apliciranje putem portala, čak i ako se aplikacija potom štampa, šalje poštom, faksom ili podnosi u diplomatskim misijama.

IT sistem CIK-a

- » Kako bi se poboljšala održivost i omogućilo CIK-u da održava i poboljšava IT sisteme, sistemi za registraciju birača bi trebali biti integrirani u zajedničku tehničku arhitekturu, uključujući standardne operativne sisteme, hardver, baze podataka, mreže i aplikacijske platforme.
- » Aplikacija za centre za birački spisak bi trebala biti poboljšana, kako bi se olakšalo praćenje i izvještavanje o prijavama o umrlim biračima, izrada izvoda iz biračkog spiska na lokalnom nivou i poboljšanje kvalitativnog i proceduralnog izvještavanja.
- » Potrebno je daljnje razvijanje sistema, kako bi se ispunile predložene preporuke za registraciju izvan zemlje i informiranje birača.

Informiranost birača

- » CIK treba razviti ciljanu strategiju i program za unapređenje informiranosti birača, koristeći kreativne i moderne pristupe i medije.
- » Trebalo bi razviti specifične strategije i programe, ciljajući na grupe birača koji su pod pasivnom registracijom (birače u zemlji sa stalnim prebivalištem) i grupe birača koji su pod aktivnom registracijom (birači izvan zemlje, izbjeglice, te raseljene osobe).
- » Posebnu pažnju treba posvetiti ranjivim grupama birača koji su pod aktivnom registracijom.
- » CIK treba da razvije sveobuhvatnu strategiju, te planira adekvatne resurse, kako bi implementirao strategiju.

PREPORUKE DRUGIM RELEVANTNIM AGENCIJAMA:

Integracija civilnih registara

Proces registracije birača imao bi koristi od daljnje tehničke integracije sa registrima, kao što su matične knjige FBiH, RS, te centralna evidencija o prebivalištu i boravištu IDDEEA-e.

Daljnja tehnička integracija osigurala bi pravovremeniju i tačniju provjeru između matičnih knjiga unutar entiteta, povećala sposobnost MUP-ova da provjere tačnost primljenih informacija o smrti, te olakšala komunikaciju između MUP-ova i matičnih ureda po pitanju uklanjanja imena umrlih građana iz centralne evidencije o prebivalištu i boravištu, a time i iz Centralnog biračkog spiska.

Ministarstvo vanjskih poslova BiH (MVP), konzularna saradnja

- ▶▶ CIK i MVP bi trebalo da razmotre koordinaciju između konzularne registracije u diplomatskim misijama BiH i procesa registracije za glasače u inozemstvu, uključujući osiguravanje materijala za informiranje birača u vrijeme konzularne registracije ili drugih konzularnih usluga, te potencijalno elektronsko obavješćavanje (e-mail, telefon) građana u vrijeme otvaranja aktivne registracije birača izvan zemlje.
- ▶▶ CIK i MVP bi trebalo da razmotre saradnju kod obavješćavanja o umrlim građanima u dijaspori. Ovo može uključivati periodično obavješćavanje o smrtnim slučajevima koji su prijavljeni diplomatskim predstavništvima BiH, općinskim matičnim uredima i/ili CIK-u za predevidentiranje smrtnih slučajeva od strane matičnih ureda do zvaničnog izvješćavanja, te obilježavanje imena umrlih birača iz dijaspore sa “*” na Centralnom biračkom spisku.

Osnivanje konsultativne radne grupe sa predstavnicima interesnih grupa

- ▶▶ CIK bi trebao da razmotri mogućnost formiranja stalne konsultativne radne grupe po pitanju biračkog spiska, uključivanjem relevantnih aktera, uz liderstvo CIK-a, a u cilju zajedničkog rada na rješavanju izazova koji se odnose na registraciju birača.

Razumijevanje interesnih grupa o ulogama i funkcijama različitih institucija uključenih u formiranje Centralnog biračkog spiska je od kritične važnosti.

Interesne grupe, poput političkih stranaka, predstavnika civilnog društva, te medija, mogu imati važnu ulogu u podizanju nivoa svijesti o registraciji birača, što se može postići kroz redovne sastanke, koordinaciju i razmjenu informacija o relevantnim aktivnostima i saradnju, tokom izbornih i neizbornih perioda.

PANEL II.

Izazovi izbornog procesa

Birački odbori

Birački odbori

Dr. Ahmet Šantić, član CIK-a BiH

Saradnik: **Veljko Petrović**, koordinator za rad s izbornim komisijama

Imenovanje i rad biračkih odbora je duži niz godina u javnom i političkom prostoru u Bosni i Hercegovini u fokusu svih učesnika u izbornom procesu, prije svega političkih subjekata, Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine, nevladinog sektora, a često su i tema političkih analiza stručnjaka iz ove oblasti, uključujući nezaobilaznu ulogu medija.

Analiza u okviru Panela „Opći izbori 2018. - izazovi izbornog procesa u BiH - birački odbori“ u osnovi je sačinjena na temelju podataka dostavljenih od izbornih komisija osnovnih izbornih jedinica u Bosni i Hercegovini, odnosno, „Analizi o načinu imenovanja predsjednika i članova biračkih odbora, kao i njihovih zamjenika za Opće izbore 2018. godine“ i „Izvještaju o radu izbornih komisija osnovnih izbornih jedinica u BiH za 2018. godinu“.

Kada je riječ o biračkim odborima, ponovno možemo konstatirati da su birački odbori jedna od najvažnijih karika u izbornom procesu, mjesto gdje se izbori neposredno dešavaju, zbog čega je od izuzetne važnosti sagledati sve bitne činjenice koje su povezane s njima.

Iz navedenih razloga, tema o biračkim odborima analizira se u pogledu sljedećih tematskih cjelina:

- imenovanje biračkih odbora,
- odustajanje od članstva u biračkom odboru,
- najveće poteškoće i izazovi u radu biračkih odbora,
- najčešće nepravilnosti u radu biračkih odbora,
- unapređenje rada biračkog odbora.

Izborne komisije osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini su, prije svega, trebale imenovati biračke odbore, koji se, u skladu sa zakonskim propisima i procedurama, imenuju na prijedlog političkih subjekata koji su ovjereni za učešće na izborima.

Za Opće izbore 2018. godine, u Bosni i Hercegovini je bilo predviđeno imenovanje ukupno 54.428 članova i zamjenika članova biračkih odbora, podrazumijevajući da navedeni broj uključuje dužnosti predsjednika i zamjenika predsjednika biračkih odbora, na svim tipovima biračkih mjesta u BiH (redovna biračka mjesta, biračka mjesta za glasanje u odsustvu, biračka mjesta za glasanje nepotvrđenim/kovertiranim glasačkim listićima i biračka mjesta za lično glasanje, ako su bila samostalna biračka mjesta), kao i u mobilnim timovima.

Politički subjekti su dostavili prijedloge za ukupno 42.184 kandidata (navedeni broj uključuje kandidate koji su ispunjavali zakonske uvjete za imenovanje u biračke odbore). Jedan od najčešćih razloga iz kojeg određeni prijedlozi političkih subjekata nisu prihvaćeni je činjenica da su predložene osobe već bili kandidati na prethodnim Lokalnim izborima 2016. godine.

Na osnovu navedenih podataka, evidentno je da broj dostavljenih prijedloga političkih subjekata ni približno nije bio dovoljan da se popune sve pozicije u biračkim odborima, a iz tog razloga su izborne komisije iz svojih evidencija trebale iznaći i imenovati ukupno 12.064 člana biračkih odbora, odnosno, procentualno 22,23% od ukupnog broja pozicija.

Već od samog početka moglo se uvidjeti da su, uz određene izuzetke, izborne komisije imale poteškoća sa popunjavanjem mjesta u biračkim odborima za Opće izbore 2018. godine. Izborne komisije imenovale su na svim biračkim mjestima u Bosni i Hercegovini ukupno 52.931 člana i zamjenika člana biračkih odbora, uključujući i pozicije predsjednika i zamjenika predsjednika biračkih odbora. Imajući u vidu da je, za Opće izbore 2018. godine, trebalo biti imenovano 54.428 članova i zamjenika članova biračkih odbora, uključujući i pozicije predsjednika i zamjenika predsjednika biračkih odbora, može se konstatirati da, od predviđenog broja, nije bilo popunjeno ukupno 1.317 pozicija u biračkim odborima.

Također je vidljivo da je ukupan broj zamjenika predsjednika i zamjenika članova manji od ukupnog broja imenovanih predsjednika i članova biračkih odbora, iz čega proizlazi da svi birački odbori nisu bili u potpunosti popunjeni zamjeničkim pozicijama.

Osim toga, problemi u vezi s imenovanjem biračkih odbora dobili su novu dimenziju koja se manifestirala u odustajanju velikog broja imenovanih članova i zamjenika članova biračkih odbora. Od prvobitnog imenovanja biračkih odbora do dana održavanja izbora odustao je ukupno 10.641 član, odnosno zamjenik člana biračkog odbora, ili 20,10% od ukupnog broja imenovanih, a što je za izborne komisije predstavljao novi izazov za popunjavanje biračkih odbora.

U sljedećem tabelarnom pregledu predstavljeni su statistički podaci o odustajanju predsjednika i zamjenika predsjednika, odnosno članova i zamjenika članova biračkih odbora.

Odustajanje po kategorijama		Ukupno svih ostalih	
Predsjednik i zamjenik predsjednika	Član i zamjenik člana	Od imenovanih 52.931 ukupno odustalo	Procenat
2.180	8.458	10.641	20,10%

Pored toga, u sljedećim tabelarnim pregledima može se vidjeti u kojem periodu i u kojem obimu su evidentirana odustajanja od rada u biračkim odborima:

Broj članova koji su odustali prije edukacije ili testiranja			
Predsjednik	Član	Zamjenik predsjednika	Zamjenik člana
431	1.678	590	2.422

Broj članova koji su odustali nakon edukacije ili testiranja			
Predsjednik	Član	Zamjenik predsjednika	Zamjenik člana
438	1.437	585	2.311

Broj članova koji su odustali dan uoči izbora ili na dan izbora			
Predsjednik	Član	Zamjenik predsjednika	Zamjenik člana
75	327	61	286

Sumiranjem naprijed navedenih podataka može se konstatirati da se najveći broj odustajanja od članstva u biračkom odboru dogodio u periodu od imenovanja do početka edukacije i testiranja članova biračkih odbora (ukupno 5.121 odustalih); potom slijedi period nakon edukacije i testiranja (ukupno 4.771 odustalih) i konačno, dan uoči izbora i na sam dan održavanja izbora (ukupno 749 odustalih). Zbir ovako iskazanih podataka daje već navedeni podatak od ukupno 10.641 člana i zamjenika člana biračkog odbora, odnosno 20,10% od ukupnog broja imenovanih.

Sljedeće izborne komisije su imale najveći broj odustajanja:

1. Stari Grad Sarajevo, 414 odustalih, odnosno 81,50%;
2. Travnik, 413 odustalih, odnosno 55,96%;
3. Kalesija, 281 odustalih, odnosno 54,04%;
4. Zavidovići, 319 odustalih, odnosno 53,70%;
5. Mostar, 739 odustalih, odnosno 50,69%.

Pored navedenih izbornih komisija u kojima je procent odustalih od članstva u biračkim odborima izuzetno visok, treba napomenuti da je u još 36 izbornih komisija broj odustalih iznad utvrđenog prosjeka od 20,10 % za Bosnu i Hercegovinu.

Najčešći razlozi zbog kojih su imenovani članovi odustajali od rada u biračkom odboru:

- neprisustvovanje obuci za članove biračkih odbora;
- bolest / bolest člana porodice;
- visina naknade za rad;
- lični razlozi;
- poslovne obaveze, i sl.;
- neprisustvovanje testiranju / nije položen test;
- odlazak u inozemstvo;
- smrt člana porodice;
- nemogućnost cjelodnevnog rada bez zamjenika;
- nepoznato.

Ukupan broj predviđenih pozicija u biračkim odborima za Opće izbore 2018.	Ukupan broj kandidata koje su politički subjekti predložili za Opće izbore 2018.	Nedostajući broj prijedloga od strane političkih subjekata	Broj imenovanih članova biračkih odbora koji su odustali
54.248	42.184	12.064	10.641

Izborne komisije su iz svojih evidencija trebale imenovati ukupno 22.705 članova i zamjenika članova biračkih odbora, odnosno **41,84%** od ukupno predviđenih pozicija u biračkim odborima za Opće izbore 2018. godine.

Ovi pokazatelji ukazuju nam na to da su se izborne komisije suočile s velikim izazovima u segmentu imenovanja biračkih odbora, ali uspješno provedeni Opći izbori 2018. godine također ukazuju na to da su izborne komisije takve izazove s uspjehom prevladale.

Centralnoj izbornoj komisiji Bosne i Hercegovine uložene su dvije žalbe na imenovanje biračkih odbora. Postupajući po žalbama, Centralna izborna komisija BiH je donijela dvije odluke kojima je jednu žalbu odbila kao neosnovanu, a jednu kao nepravovremenu. Sudu Bosne i Hercegovine nisu podnesene žalbe.

Najčešće uočene poteškoće i izazovi u radu biračkih odbora su sljedeći:

- popunjavanje obrazaca na biračkom mjestu;
- procedura pakiranja izbornog materijala;
- opterećenost zbog složenosti i velikog broja aktivnosti koje se provode na biračkom mjestu, što dovodi do premorenosti i pada koncentracije članova biračkih odbora;
- nedovoljno ozbiljno shvatanje preuzete odgovornosti za rad u biračkom odboru.

Ako se pažljivo sagledaju izneseni navodi može se, pored ostalog, zaključiti da su poteškoće koje se javljaju u radu biračkih odbora na određeni način povezane, odnosno da jedne djelomično utječu na druge.

Analizom podataka dobijenih od izbornih komisija, vidljivo je da su najčešće nepravilnosti u radu biračkih odbora:

- netačno evidentirani izborni rezultati za političke subjekte u ZR obrascima;
- netačno evidentirani izborni rezultati za kandidate u okviru kandidatske liste u ZR obrascima;
- neslaganje u broju potpisa na izvodu iz Centralnog biračkog spiska i broju glasačkih listića u glasačkoj kutiji;
- testovi tačnosti u ZR obrascima ne sadrže tačne vrijednosti;
- pogrešno pakiranje izbornog materijala.

Osvrnut ćemo se i na obuku biračkih odbora, koja je provedena prema usvojenom nastavnom planu i programu i metodologiji utvrđenoj od strane Centralne izborne komisije BiH. Prema istom planu i programu i metodologiji rada, obuku su prošle sve izborne komisije osnovne izborne jedinice u BiH, a u okviru projekta koji je finansirala Misija OSCE-a u BiH. Za obuku biračkih odbora, kao i za sve prethodne izbore, izrađen je i štampan u 30.000 primjeraka Priručnik za rad biračkih odbora u BiH, uz finansijsku pomoć Vijeća Evrope. Sve ovo doprinijelo je tome da obuka izbornih komisija i, na kraju, biračkih odbora, bude provedena na efikasan i kvalitetan način.

Ovaj tekst smo započeli s konstatacijom da su imenovanje i rad biračkih odbora duži niz godina u javnom prostoru u Bosni i Hercegovini u fokusu svih učesnika u izbornom procesu. *Najslabija ili najvažnija karika, trgovina biračkim odborima, osobe koje vrše manipulacije na biračkom mjestu, politički ljudi i sl.*, su, nažalost, najčešće sintagme koje se vežu uz biračke odbore, pa je bilo i logično i svrsishodno još jednom ukazati na aspekte njihovog imenovanja, odnosno posljedice koje se javljaju u praksi u njihovom

radu, te na odustajanje od članstva kao trendu koji je došao do izražaja u posljednja dva izborna ciklusa.

Statistika, navedena u ovom članku, *zabrinjava, upozorava, a istovremeno i obavezuje* sve relevantne učesnike izbornog procesa na promptno djelovanje. Institucije koje donose akte o načinu imenovanja biračkih odbora, politički subjekti koji nominiraju kandidate za članstvo u biračkim odborima, izborne komisije, kao i nadležna gradska i općinska tijela vlasti, svako u okviru svojih nadležnosti, moraju iskazati poseban interes, znanje i volju, kako bi ova pitanja u neizbornom periodu bila riješena. Svako odlaganje rješavanja, s ovakvim trendom odustajanja, može ozbiljno ugroziti izborne procese koji slijede, uključujući upitnost održavanja samih izbora.

Studija slučaja: Opći izbori 2018., iskustva Gradska izborna komisija Zenica

Selver Keleštura, mr., predsjednik
Gradske izborne komisije Zenica

I

Po svom određenju i ulozi koju ima, **birački odbor** je, u izbornom procesu reguliranom Izbornim zakonom i podzakonskim aktima koje je donijela Centralna izborna komisija, jedan od ključnih organa/ aktera.

Imenuje ga **gradska/općinska izborna komisija** na osnovu prijedloga ovjerenih političkih subjekata, po proceduri propisanoj Pravilnikom o utvrđivanju kvalifikacija i postupku imenovanja članova biračkih odbora. Sastoji se od predsjednika i četiri člana (ako je u izvodu iz **Centralnog biračkog spiska (CBS)** upisano više od **350** birača) ili od predsjednika i dva člana (ako je u izvodu iz **CBS-a** upisano do **350** birača).

Predsjednik i članovi imaju zamjenike.

II

Opći izbori 2018. godine mogli su biti obilježeni i „događanjima“ oko biračkih odbora. Zašto?

Jedna od centralnih tema kojom su bile zaokupljene općinske/gradske izborne komisije i koja je, u određenom smislu, utjecala i na pripreme Izbora 2018. godine, bila je nova odredba **člana 5.** Pravilnika o utvrđivanju kvalifikacija i postupku imenovanja članova biračkih odbora, od 8. maja 2018. godine („Službeni glasnik BiH“, broj: 29/18), koja glasi:

„Zamjenik predsjednika, odnosno zamjenik člana biračkog odbora, učestvuje u radu biračkog odbora samo ako je predsjednik, odnosno član biračkog odbora spriječen da dođe na biračko mjesto na dan održavanja izbora ili ako moraju, iz opravdanih razloga, napustiti biračko mjesto u toku rada na dan održavanja izbora.“

Izborne komisije su burno reagirale na promjenu ranije uhdanog mehanizma da se na proces prebrojavanja glasova na biračkim mjestima na kojima je u izvodu **CBS-a** upisano više od **500** birača pozivaju zamjenici predsjednika i članova biračkog odbora, ukazujući na to da će to znatno usporiti procedure prebrojavanja glasačkih listića i imati za posljedicu nepravilnosti i kašnjenje kod utvrđivanja izbornih rezultata.

Ta se bojazan i potvrdila kao opravdana.

Pokazalo se da je ova odredba utjecala i na sam proces kandidiranja i imenovanja biračkih odbora.

Naime, bitno je smanjen interes za predlaganje kandidata za zamjenike predsjednika i zamjenike članova biračkih odbora.

Tako u Zenici **15** političkih subjekata nije predložilo dozvoljen broj kandidata za članove ili zamjenike članova u biračkim odborima (broj mjesta koja su im dodijeljena na osnovu žrijebanja).

Prema podacima iz evidencije rješenja o imenovanju biračkih odbora, **GIK** Zenica je na **697** pozicija na **141** redovnom biračkom mjestu, jednom biračkom mjestu za glasanje u odsustvu i četiri mobilna tima zaprimio **644** prijedloga kandidata za članove biračkih odbora i **578** za zamjenike članova.

GIK je iz fonda svoje rezerve imenovao **32** predsjednika biračkih odbora, **143** člana i **221** zamjenika članova biračkih odbora.

Analizom podataka može se konstatirati:

- Da je mali broj imenovanih članova i zamjenika odustao prije edukacije ili testiranja. To su bili slučajevi uzrokovani ličnim obavezama kandidata, i to nije bitno utjecalo na procedure popune biračkih odbora.
- Da je najveći broj odustajanja bio nakon provedene edukacije ili testiranja, i u principu, u posljednjoj sedmici, ili dva do tri dana pred izborni dan.

IV

Često se postavljalo pitanje: „Može li se utvrditi iz kojih političkih subjekata je bilo najviše odustajanja?“

Analizom odustajanja nije moguće izvesti relevantan zaključak o tome. Razlog za to je što je već u procedurama kandidiranja članova i zamjenika članova biračkih odbora ukazivano na pojavu tzv. „*trgovine mjestima u biračkim odborima*.“ Osim određenih indicija, koje upućuju na ustupanje i zamjenu pozicija u biračkim odborima između političkih subjekata, nema direktnih dokaza.

V

Sljedeće pitanje koje je postavljano glasilo je: „Da li je odustajanje članova biračkih odbora i njihovih zamjenika bilo organizirano, odnosno da li je to dio *izbornog inženjeringa* političkih subjekata?“

Osim sporadičnih izjava da je predsjednicima i članovima biračkih odbora nuđen ili dat novac da odustanu, ili su im pak upućivane prijetnje, nema dokaza i upućivanja na konkretne slučajeve.

VI

Jedan od faktora za odustajanje predsjednika i članova biračkih odbora nakon provedene edukacije ili testiranja jesu obaveze u biračkim odborima i izbornom procesu, te visina naknade za rad u biračkim odborima. *Naime, predsjednici biračkih odbora bili su obavezni doći na obuku, zatim na testiranje, pa onda na poseban dogovor radi instrukcija za preuzimanje materijala, pa preuzimanje materijala i uređivanje biračkog mjesta i, na kraju, rad na izborni dan, prebrojavanje glasačkih listića i predaja izbornog materijala.*

Zamjenici članova biračkih odbora bili su obavezni da prisustvuju obuci, da dođu na provjeru i da prihvate činjenicu da, u principu, neće biti angažirani na brojanju glasačkih listića. To je sigurno jedan od motiva za dostavljanje manjeg broja prijedoga kandidata za zamjenike članova biračkih odbora.

VII

Unatoč kvalitetno pripremljenoj obuci izbornih komisija, a potom i kvalitetno provedenoj obuci članova i zamjenika članova biračkih odbora (prema novoj Metodologiji koja je pripremljena u saradnji CIK-a i Misije OSCE-a u BiH), odustajanje relativno velikog broja predsjednika i članova biračkih odbora (**preko 18%**) suočilo je Izbornu komisiju s problemom traženja kandidata za članove biračkih odbora i njihove obuke i testiranja, takoreći, u posljednji čas. To je utjecalo i na kvalitet rada BIRAČKIH ODBORA na izborni dan, a posebno na proces prebrojavanja glasačkih listića i utvrđivanje izbornih rezultata.

VIII

Iskustvo **GIK-a** sa Općih izbora 2018. godine, kroz provedbu procedura kandidiranja, imenovanja i obuke članova biračkih odbora, pokazalo je dosta visok stepen nezainteresiranosti mladih za rad i preuzimanje odgovornosti u biračkim odborima.

Gradska izborna komisija je imala dobru institucionalnu podršku gradske uprave, posebno u segmentu mogućnosti imenovanja volontera sa VSS spremom, koji su primljeni radi obavljanja pripravnčkog staža u državnoj upravi, kao i popuni upražnjenih pozicija članova biračkih odbora službenicima i namještenicima.

Činjenica je da se opća atmosfera u predizbornom periodu i apstinencija dijela biračkog tijela od izlaska na izbore značajno refletirala i na zainteresiranost ljudi za rad u biračkim odborima.

Koristeći ova iskustva, neophodno je da se odlučno pristupi drugačijoj regulaciji i organizaciji provedbe izbora već u sljedećem izbornom ciklusu.

IX

Jedan od razloga odustajanja, generalno gledano, može biti i odsustvo bilo kakve sankcije i za člana biračkih odbora i za političkog subjekta koji ga je kandidirao.

Razmišljanje *de lege ferenda* može ići u sljedećem smjeru:

- Uvođenje sankcija za političke subjekte.
- Uvođenje sankcija za članove biračkih odbora kod odustajanja.
- Izmjena propisa o procedurama prebrojavanja glasačkih listića. Umjesto sadašnjeg rješenja sadržanog u odredbama Pravilnika o provedbi izbora u Bosni i Hercegovini, prema kojem birački odbor nakon zatvaranja biračkog mjesta pristupa prebrojavanju glasova i utvrđivanju izbornih rezultata, treba propisati procedure za pakiranje i dostavljanje izbornog materijala u centar za brojanje.
Centar za brojanje treba organizirati na način da se omogući skeniranje glasačkih listića, uz upotrebu savremenih tehnologija koje se koriste u izbornim procesima drugih država, na koji način će se otkloniti postojeće nepravilnosti u radu biračkih odbora, te proces prebrojavanja glasačkih listića i utvrđivanje izbornih rezultata ubrzati i pojednostaviti.

Ovo, naravno, može biti prijelazno rješenje do stvaranja materijalnih pretpostavki za skeniranje glasačkih listića već u procesu glasanja na biračkom mjestu.

Naredni lokalni izbori 2020. godine, prilika su da ova rješenja budu primijenjena u praksi.

Studija slučaja: Opći izbori 2018., iskustva Općinska izborna komisija Stari Grad Sarajevo

Meliha Olovčić,
članica OIK-a Stari Grad Sarajevo

Općinska izborna komisija Stari Grad Sarajevo, do Općih izbora održanih u oktobru 2018. godine, nije zabilježila lošiji odziv, kako političkih subjekata, tako i samih kandidata za formiranje biračkih odbora. Razlozi nisu bili u činjenici da Općinska izborna komisija Stari Grad Sarajevo nije imala uvjete za provedbu obuke, naprotiv, postojala je puna podrška, kako načelnika Općine, tako i Općinskog vijeća, kako u materijalnom i finansijskom smislu, tako i u ljudskim resursima.

Smatramo da su tri glavna razloga za ovakvo stanje:

- 1) Izmjena pravila u formiranju biračkih odbora,
- 2) Veliki broj političkih stranaka kandidiranih za izbore u Općini Stari Grad Sarajevo, koje nemaju niti svoje kandidate, a niti glasače na njenom području, i
- 3) Visina naknade za predsjednika i člana biračkih odbora, odnosno zamjenika predsjednika i zamjenika člana biračkog odbora.

Činjenica je da su, za ove izbore, **izmijenjena pravila** u formiranju biračkih odbora gdje je, članom 3. do 5. Pravilnika o utvrđivanju kvalifikacija i postupku imenovanja članova biračkog odbora, umjesto dosadašnje prakse da se birački odbor sastoji od predsjednika i članova, kao njihovih zamjenika koji su bili angažirani u punom kapacitetu, sada uveden sistem da, zamjenik predsjednika, odnosno zamjenik člana biračkog odbora, učestvuju u radu biračkog odbora samo ako je predsjednik, odnosno član biračkog odbora spriječen da dođe na biračko mjesto na dan održavanja izbora ili ako moraju, iz opravdanih razloga, napustiti biračko mjesto u toku rada na dan održavanja izbora.

U tu svrhu, politički subjekti su, uglavnom, predlagali samo predsjednike i članove, dok su zamjenici predsjednika i članova za njih predstavljali "sporednu stvar". Nakon okončanja izbornog procesa, pokazalo se, ustvari, da tzv. male političke stranke nisu ni imale kandidate za biračke odbore, jer su svi predloženi kandidati odustajali već kod samog poziva na obuku, uglavnom iz razloga što ne žele da rade na izborima za tu političku stranku (za koju nisu niti popunili obrazac).

Prilikom formiranja biračkih odbora, uočeno je da su pojedini kandidati predlagani ispred više političkih subjekata u više različitih biračkih odbora, što nije zanemarljivo, s obzirom na to da se Općinska izborna komisija borila za svakog člana.

Pored svega navedenog, i pored upozorenja od strane Općinske izborne komisije, koje se odnosilo na uvjete i težinu samog izbornog procesa, predlagani su kandidati starosne dobi iznad 65 do 75 godina, koji su, uglavnom dugogodišnji članovi i simpatizeri političkih stranaka i koji, s obzirom na svoje fizičko i zdravstveno stanje ne bi mogli iznijeti taj proces, kao i kandidati koji su imali prjavljeno prebivalište na području drugih općina.

Također se događalo da su kandidati, nakon što su prošli obuku za biračke odbore, angažirani kao posmatrači na biračkim mjestima, s obrazloženjem da su tamo potrebni, jer neće biti predsjednici ili članovi nego "tamo neki zamjenici koji će sjediti kod kuće i čekati da ih neko pozove".

Što se tiče same **obuke i testiranja**, mada su termini za obuku bili prilagođeni svim kandidatima, kako zaposlenima, tako i učenicima i studentima, odziv je bio prosječan, a kandidati nezainteresirani. Sva njihova pažnja bila je usmjerena na visinu naknade i na trajanje izbornog procesa. Većina pitanja koja su postavljali, odnosila se na tu problematiku.

Izmjena pravila u formiranju biračkih odbora uzrokovala je i probleme na dan izbora, jer se vrlo mali broj zamjenika odazvao, kako bi učestvovao u radu i zamijenio predsjednika ili člana u toku njihovog privremenog odsustva, a da ne spominjemo da, u toku dana ili noći nakon zatvaranja biračkog mjesta, niko od zamjenskih predsjednika ili članova nije htio niti da se javi na poziv, a kamoli da dođe na biračko mjesto i preuzme dužnost umjesto predsjednika ili člana koji su, iz opravdanih razloga, morali napustiti biračko mjesto.

Visina naknade za predsjednika i članove biračkih odbora, odnosno zamjenike članova, koje smo ranije spomenuli je, na kraju, jedan od presudnih uzroka odustajanja velikog broja kandidata za obuku, odnosno već obučenih kandidata za predsjednika i članove biračkog odbora, kao i njihove zamjenike, prema njihovim izjavama, a nakon upozorenja na kaznene odredbe navedene u poglavlju 8. Priručnika za rad biračkih odbora u BiH – Opći izbori 2018. godine.

Na osnovu svega navedenog, možemo ukratko detektirati probleme koje je imala Općinska izborna komisija Stari Grad Sarajevo prilikom formiranja biračkih odbora, kao i njihovog rada na dan izbora:

- politički subjekti su predlagali isključivo kandidate za članove, zamjenici im nisu bili bitni,
- pojedini kandidati su predlagani ispred više političkih subjekata u više različitih biračkih odbora,

- zanemarena starosna dob predloženih članova, s obzirom na trajanje aktivnosti člana biračkog odbora u toku izbornog dana,
- pojedini politički subjekti su “pomiješali” pojam posmatrača i člana biračkog odbora,
- uočen je slab odziv predloženih kandidata za obuku i testiranje,
- neodazivanje zamjenika članova biračkih odbora, na izborni dan, u toku odsustva predsjednika i članova u toku rada,
- visina naknade za članove biračkih odbora, odnosno zamjenike članova.

Zahvaljujući građanima Općine Stari Grad Sarajevo, koji već godinama pomažu u popunjavanju biračkih odbora koje popularno zovemo “zlatna rezerva”, ponovnim brojanjem glasačkih listića za 31 nivo (Skupština Kantona Sarajevo, Parlament Federacije BiH, Parlamentarna skupština BiH i Predsjedništvo BiH), Općinska izborna komisija Stari Grad Sarajevo uspješno je okončala proces Općih izbora 2018. godine.

Trendovi u imenovanju biračkih odbora u različitim evropskim zemljama

Siniša Bencun, dolazeći ambasador
BiH pri OEBS-u i UN-u u Beču

Uvod

Različiti domaći i međunarodni izborni akteri ocjenjuju biračke odbore kao jedan od najosjetljivijih elemenata izbornog sistema u Bosni i Hercegovini. Ovaj tekst želi da predstavi različite pristupe u formiranju biračkih odbora u drugim zemljama, i njihovu povezanost sa opštim modelima tijela za provođenje izbora (*eng. election management body, EMB*) i principima kod njihovog formiranja. Ovaj tekst daje i osnovni pregled načina formiranja, sastava, nadležnosti, obuke i nekih drugih odlika biračkih odbora. Na kraju, tekst upoređuje trendove u formiranju tijela za provođenje izbora (primarno biračkih odbora) koji postoje u zapadnim demokratijama, u odnosu na demokratije u razvoju.

Opšti modeli i principi za formiranje tijela za provođenje izbora (EMBs)

Prema IDEA⁴⁶, tijela za provođenje izbora (EMB) se definišu kao strukture čija je suštinska svrha postojanje i zakonska odgovornost da upravljaju svim ili nekim od procesa neophodnih za održavanje izbora i drugih demokratskih instrumenata kakvi su referendumi, opozivi i slično. Ti neophodni procesi uključuju određivanje prava glasa, registraciju i ovjeru političkih subjekata, provođenje glasanja, brojanje glasova i formiranje rezultata. Različite EMB mogu da budu ekskluzivno odgovorne za provođenje izbora na različitim nivoima, različite izborne utrke, ili za različite tipove iskazivanja volje građana (npr. jedno tijelo može da bude odgovorno za izbore, a drugo za provođenje referenduma.)

IDEA razlikuje 3 modela tijela za provođenje izbora, pa time i tri modela biračkih odbora: nezavisni, državni i mješoviti model⁴⁷.

⁴⁶ Institute for Democracy and Electoral Assistance, <https://www.idea.int>

⁴⁷ Detaljna podjela zemalja u svijetu prema ova tri modela može se naći na www.idea.int/elections/emd/electoral-management-design-database.cfm

Nezavisni model koriste zemlje⁴⁸ gdje izbore provodi tijelo koje je institucionalno nezavisno i autonomno od izvršne vlasti, odnosno članovi tih tijela nisu dio izvršne vlasti niti su joj odgovorni, ali mogu da budu odgovorni zakonodavnoj ili sudskoj vlasti, ili šefu države.

Državni model koriste zemlje⁴⁹ gdje izbore provode izvršni organi vlasti kroz neka ministarstva ili organe vlasti na lokalnom nivou. U zemljama gdje se tijela po ovom modelu formiraju na nacionalnom nivou, obično se na čelu nalazi ministar ili državni službenik odgovoran kabinetu ministra, i obično tada ova tijela nemaju klasičnih članova, a njihov budžet nalazi se u okviru nekog od ministarstava ili lokalne samouprave.

*Mješoviti model*⁵⁰ obično uključuje dvokomponentna tijela za provođenje izbora i dualnu strukturu:

- a) tijelo koje je odgovorno za pravila igre i nadzor, i koje je nezavisno od izvršne vlasti (kao kod nezavisnog modela), i
- b) tijelo koje je odgovorno za provođenje i koje se obično nalazi unutar državnog aparata na višem ili lokalnom nivou (kao kod državnog modela).

Ove opšte modele tijela za provođenje izbora možemo ukrstiti sa principima za formiranje, odnosno sastav biračkih odbora, koji mogu da budu profesionalni, partijski, građanski i mješoviti.

Profesionalni princip podrazumijeva da se za članove biračkih odbora imenuju državni službenici, zaposlenici državne, javne, odnosno lokalne administracije, i drugi čija je profesionalna pozicija vezana bilo za državni aparat ili javnu praksu.

Partijski princip podrazumijeva da se za članove biračkih odbora imenuju lica koja su nominovala političke partije koje su zastupljene u parlamentu, koje se takmiče na određenim izborima, i/ili sami kandidati koji učestvuju u izbornoj utrci.

Građanski princip podrazumijeva da građani kao individue mogu da se prijave tijelima za provođenje izbora za rad u biračkim odborima, ili da budu imenovani direktno od tih tijela, nasumično odabrani, čak i bez prava na odbijanje bez uvjerljivog obrazloženja.

Mješoviti princip podrazumijeva neku od kombinacija prethodno navedenih.

48 Neke od zemalja su BiH, Estonija, Gruzija, Jermenija, Poljska

49 Npr. Danska, Švajcarska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Švedska.

50 Španija, Japan, Francuska i njene kolonije.

Primjeri imenovanja biračkih odbora u nekim evropskim zemljama

UKRAJINA

Opšti model EMB: NEZAVISNI

Princip za formiranje BO: PARTIJSKI

Biračke odbore u Ukrajini formiraju distriktne (lokalne) izborne komisije na osnovu nominacija političkih partija, u zavisnosti od izborne utrke koja se posmatra. Tako, na primjer, za parlamentarne izbore članove biračkih odbora nominuju političke partije koje su zastupljene u parlamentu, zatim političke partije koje ulaze u izbornu utrku kroz proporcionalni sistem, te kandidati koji su se registrovali za utrku u pojedinim oblastima po većinskom sistemu⁵¹.

Broj članova BO po biračkom mjestu varira u zavisnosti od broja birača, i može da bude od 10 do 24 člana.

Problemi koji se javljaju u imenovanju biračkih odbora su sljedeći: podnošenje dokumentacije za nominovanje članova BO prikupljene za prethodne izbore, lažni potpisi i kopije ličnih dokumenata bez saglasnosti nominovanog, podnošenje istih imena u ime više od jednog političkog subjekta, veliki broj odustajanja nominovanih, mala naknada.

Preporuke: revidiranje metoda formiranja BO, jačanje metoda nominovanja, odabira i obuke članova BO na način kojim bi se obezbijedila njihova nepristrasnost i profesionalizam.

SJEVERNA MAKEDONIJA

Opšti model EMB: NEZAVISNI

Princip za formiranje BO: PROFESIONALNI + PARTIJSKI

Biračke odbore u Sjevernoj Makedoniji formiraju opštinske izborne komisije. Birački odbori broje pet članova i proces imenovanja uključuje slučajan odabir tri državna službenika (zaposlenika opštinske, državne, odnosno javne administracije), jednog člana imenuju vladajuće partije, jednog člana opozicione stranke, i to na mandat od 4 godine.

Ostali opšti kriterijumi su uobičajeni, i odnose se na državljanstvo, prebivalište, obrazovanje, osuđivanost i sukob interesa.

Obuku biračkih odbora provode opštinske izborne komisije, međutim, ona nije uvijek najbolje ocijenjena od međunarodnih posmatrača. Dodatno, održava se i zasebna obuka za predsjednike biračkih odbora, radi dodatnog pojašnjavanja svih aspekata izbornog procesa.

⁵¹ Polovina parlamenta bira se kroz proporcionalni sistem, a druga polovina kroz većinski sistem iz izbornih jedinica.

Preporuke: unapređenje obuke od strane državne izborne komisije, koja bi bila isporučena svim nižim izbornim komisijama, i fokusirana na procedure izbornog dana.

GRUZIJA

Opšti model EMB: NEZAVISNI

Princip za formiranje BO: PARTIJSKI + GRAĐANSKI

Birački odbori sastoje se od ukupno 12 članova. Šest članova imenuju politički subjekti u omjeru u kojem su zastupljeni u parlamentu, a šest nezavisnih članova imenuju oblasne (lokalne) izborne komisije. Međutim, način odabira tzv. nezavisnih članova biračkih odbora nije jasno definisan, te je metodologija raznorodna i često netransparentna. Na posljednjim predsjedničkim izborima 2018. godine, Centralna izborna komisija izdala je neobavezujuću preporuku lokalnim izbornim komisijama da za članstvo u biračkim odborima uzmu u obzir članove sa ranijim iskustvom koji su učestvovali u obuci, te da u biračke odbore ne uključuju lica sa disciplinskim sankcijama u posljednje dvije godine. U praksi, u većini slučajeva za predsjednike biračkih odbora birani su nezavisni članovi, dok su na oko 300 biračkih mjesta na kojima su predsjednici bili stranački, svi bili iz vladajuće partije⁵².

Preporuke: zakon i/ili podzakonski akti treba u većoj mjeri da urede način odabira članova biračkih odbora, kao i više vremena za odabir u otvorenijem i inkluzivnijem procesu. Takođe, broj članova biračkih odbora trebalo bi prilagoditi potrebi određenog biračkog mjesta. Dodatno, osnovno pravilo stranačke zastupljenosti prema odnosu snaga u parlamentu trebalo bi biti dopunjeno dodatnom formulom koja bi obezbijedila veću izbalansiranost i aktuelniju stranačku zastupljenost.

BUGARSKA

Opšti model EMB: NEZAVISNI

Princip za formiranje BO: PARTIJSKI

Birački odbori sastoje se od pet do devet članova, a u zavisnosti od broja registrovanih birača. Političke partije zastupljene u parlamentu (i državnom i Evropskom) imaju pravo nominovati lica za članstvo u biračkim odborima.

Na posljednjim prijevremenim parlamentarnim izborima 2017. godine, vršen je veliki broj izmjena u sastavu biračkih odbora neposredno pred izborni dan, što je uticalo na kvalitet rada, jer nije bilo vremena za obuku zamjenskih članova. Razlozi za otkazivanje članstva u biračkim odborima bili su razni, od stranačkih nominacija bez znanja i saglasnosti samih lica, pa do niske naknade.

Preporuke: razuman rok za izmjene u sastavu biračkih odbora da bi se imalo dovoljno vremena za obuku i pripreme.

52 Posljedni izvještaj posmatračke misije ODIHR-a

ALBANIJA

Opšti model EMB: NEZAVISNI

Princip za formiranje BO: PARTIJSKI

Biračke odbore u Albaniji imenuju oblasne (lokalne) izborne komisije. Nominacije za biračke odbore podnose političke partije, a sistem omogućava izbalansiranost između stranaka na vlasti i opozicije. Međutim, zakon ne dozvoljava političkim partijama povlačenje, odnosno zamjenu nominacija, niti lokalne izborne komisije imaju mehanizam kojim bi popunile članstvo u biračkim odborima ukoliko političke partije iz bilo kojih razloga ne nominuju članove u predviđenom roku. Ovakva situacija dovodi do potpune zavisnosti blagovremenog popunjavanja biračkih odbora od dobre volje političkih partija. Na primjer, na parlamentarnim izborima 2017. godine, ni jedna od 90 lokalnih izbornih komisija nije blagovremeno imenovala biračke odbore, zbog kašnjenja nominacija političkih partija. Kašnjenje nominacija korišćeno je i da bi se zaobišla zakonska prepreka o zabrani zamjene članova biračkih odbora, što je jasna indikacija sistemske slabosti unutar visokopolitizovane izborne administracije⁵³. Isti problemi javljaju se i kod imenovanja timova za brojanje⁵⁴. Navedeni problemi uzrokuju i probleme sa obukom, jer se dešava da Centralna izborna komisija obuku organizuje u vrijeme kada birački odbori, zbog kašnjenja nominacija, još uvijek nisu formirani.

Preporuke: Omogućiti imenovanje i nestranačkih članova biračkih odbora, te uvesti mehanizam koji će omogućiti imenovanje članova biračkih odbora kada političke partije blagovremeno ne predlože nominacije.

ŠVAJCARSKA

Opšti model EMB: DRŽAVNI

Princip za formiranje BO: PARTIJSKI + GRAĐANSKI

Birački odbori broje pet i više članova, u zavisnosti od broja birača i potreba samog biračkog mjesta. Članovi biračkih odbora mogu da budu nominovani ispred političkih partija, a mogu da budu i nasumično odabrani građani, u zavisnosti od pravila definisanih na kantonalnom nivou. Važi opšte pravilo da je odabir u članstvo u birački odbor vid časti i obaveze, te se ne može odbiti bez jasnog opravdanja, ili godina starosti i bolesti. Važe i opšta pravila isključenosti od imenovanja, kao što su nemogućnost imenovanja više od jednog člana uže porodice u birački odbor.

53 ODIHR, Parlamentarni izbori Albanija 2017, Finalni izvještaj, <https://www.osce.org/odihr/elections/albania/346661>

54 U Albaniji se glasovi ne broje na biračkom mjestu, nego u posebnim centrima za brojanje.

HOLANDIJA

Opšti model EMB: MJEŠOVITI

Princip za formiranje BO: PARTIJSKI + GRAĐANSKI

Prema opštim modelima tijela za provođenje izbora, u Holandiji je primijenjen tzv. mješoviti sistem. Za razliku od izborne komisije na nacionalnom nivou koja broji 7 nezavisnih članova odabranih otvorenim konkursom na četvorogodišnji mandat, birački odbori u Holandiji su privremena tijela koja imenuju opštine da bi provela procese glasanja i brojanja. Sastoje se od predsjednika i dva do šest članova. Između njih u hijerarhiji su petočlane opštinske izborne komisije kojima predsjedava predsjednik opštine.

ITALIJA

Opšti model EMB: DRŽAVNI

Princip za formiranje BO: PROFESIONALNI + GRAĐANSKI

Sistem izborne administracije u Italiji je složen i uključuje brojne državne institucije i službe unutar pravosudnih i struktura javne administracije na državnom i lokalnom nivou, sa ministarstvom unutrašnjih poslova koje ima primarnu odgovornost za administriranje i nadzor nad izborima.

Opštinske izborne komisije vrše imenovanje biračkih odbora koje su prethodno predložile opštinske izborne kancelarije⁵⁵. Iako formalno nezavisne, opštinske izborne kancelarije primaju instrukcije od ministarstva unutrašnjih poslova.

Birački odbori su privremena tijela sa predsjednikom kojeg imenuje apelacioni sud, a pet članova iz reda građana/birača, koji su izrazili spremnost na obavljanje ove uloge, predlažu opštinske izborne kancelarije. Nema jasnih kriterijuma za odabir članova biračkih odbora, i opštinske izborne komisije koriste različite metode, kao što su nasumični odabir softverom, ili glasanje opštinske izborne kancelarije o listi kandidata, a glavni principi koji se primjenjuju su profesionalizam i ugled kandidata, njihovo mjesto prebivališta i ranije iskustvo⁵⁶.

⁵⁵ stalna tijela pri opštinama i odgovorne su za još niz procesa kao što su dopuna biračkog spiska, distribuciju izbornog materijala, prijem preliminarne rezultata na izborni dan itd.

⁵⁶ ODIHR finalni izvještaj o Parlamentarnim izborima 2018. godine, <https://www.osce.org/odihr/elections/383589>

BELGIJA

Opšti model EMB: DRŽAVNI

Princip za formiranje BO: PROFESIONALNI + GRAĐANSKI

Birački odbori u Belgiji sastoje se od 10 članova: predsjednika koji se imenuje iz reda sudija, advokata ili državnih i javnih službenika, četiri člana, četiri zamjenika, i sekretara koji ima savjetodavnu ulogu. Članovi biračkih odbora biraju se nasumično sa spiska birača sa pravom glasa, o čemu odabrani bivaju blagovremeno informisani. Odbijanje učešća u izornoj administraciji je kažnjivo ukoliko nije jasno opravdano. Svi navedeni principi za biračke odbore odnose se i na članove centara za brojanje. Prema izvještajima ODIHR-a, postoji visok nivo povjerenja u profesionalno i efektivno upravljanje izborima na svim nivoima, uključujući i biračke odbore.

FRANCUSKA

Opšti model EMB: DRŽAVNI

Princip za formiranje BO: PROFESIONALNI + PARTIJSKI

Upravljanje izborima u Francuskoj je decentralizovano, i različite institucije, dominantno državne ali i nezavisne, dijele odgovornost u provođenju izbora, sa ministarstvom unutrašnjih poslova kao tijelom nadležnim za tehničke pripreme.

Birački odbori formiraju se za više od 68.000 biračkih mjesta i imaju najmanje tri člana, tri zamjenika, te jednog sekretara. Njihov sastav je podijeljen između profesionalaca koji su zaposleni u javnim službama, i predstavnika političkih partija⁵⁷. Od opštih kriterijuma u dostupnoj literaturi navodi se da je potrebno da član biračkog odbora istovremeno ima i pravo glasa u departmanu u kojem se birački odbor nalazi⁵⁸.

Zaključak

Tri različita opšta modela kod formiranja tijela za provođenje izbora imaju svoje prednosti i mane, i niti jedan ne može se okarakterisati kao jednako uspješno primjenljiv u bilo kojem okruženju.

Ono što je vidljiv trend je da se u razvijenim zapadnim demokratijama dominantno koristi državni model, odnosno država i njeni izvršni organi, kao što su ministarstva i lokalne vlasti koji su dominantan faktor u organizaciji i provođenju izbora. Članstvo u biračkim odborima u ovim zemljama dosta je raznoliko, sa uključenosti svih zainteresovanih aktera, kao što su profesionalci, predstavnici političkih partija, i građani

⁵⁷ „Pregled izbornog zakonodavstva i segmenata izbornog procesa u 40 država članica OEBS-a”, Pod lupom, 2015.

⁵⁸ „Pregled izbornog zakonodavstva i segmenata izbornog procesa u 40 država članica OEBS-a”, Pod lupom, 2015.

kao takvi. S druge strane, u zemljama sa demokratijom u razvoju, kakve su bivše sovjetske republike, zemlje bivšeg komunističkog bloka i zemlje Zapadnog Balkana, mahom imaju implementiran tzv. nezavisni opšti model formiranja tijela za provođenje izbora, ili u manjoj mjeri mješoviti. To znači da su ove zemlje formirale tijela za provođenje izbora koja su u formalnoj hijerarhiji van izvršnih organa vlasti, i odgovaraju skupštinama ili pravosudnim organima. Kad je u pitanju članstvo u biračkim odborima u državama sa dominantno nezavisnim modelom, ono je dominantno partijsko ili u manjoj mjeri kombinovano sa profesionalnim, a građani kao takvi nisu zastupljeni u sastavu biračkih odbora. Odlika je ovo i stepena povjerenja u provođenje izbora, gdje je u zemljama sa dugom demokratskom tradicijom manje instrumenata uzajamne i nezavisne kontrole izbornih aktera, dok je u zemljama sa demokratijom u razvoju veće nepovjerenje i veći stepen međusobne kontrole izbornih aktera, odnosno učesnika u izornoj utrci.

Tabelarni pregled opštih modela EMB i principa za sastav biračkog odbora

OPŠTI MODELI EMB Prema International IDEA Database			PRINCIP ZA SASTAV BIRAČKOG ODBORA	
Austrija	DRŽAVNI		PARTIJSKI	
Belgija	DRŽAVNI		PROFES.	GRAĐANSKI
Velika Britanija	DRŽAVNI		PROFES.	
Njemačka	DRŽAVNI		PROFES.	
Grčka	DRŽAVNI		PROFES.	GRAĐANSKI
Danska	DRŽAVNI		PARTIJSKI	
Irska	DRŽAVNI		GRAĐANSKI	
Island	DRŽAVNI		nema kriterijuma	
Španija	MJEŠOVITI		GRAĐANSKI	
Italija	DRŽAVNI		PROFES.	GRAĐANSKI
Norveška	DRŽAVNI		PARTIJSKI	
Portugal	MJEŠOVITI		PARTIJSKI	GRAĐANSKI
Finska	DRŽAVNI		PARTIJSKI	
Francuska	MJEŠOVITI		PROFES.	
Holandija	MJEŠOVITI		PARTIJSKI	GRAĐANSKI
Švajcarska	DRŽAVNI		PARTIJSKI	GRAĐANSKI
Švedska	DRŽAVNI		nema kriterijuma	

OPŠTI MODELI EMB
Prema International IDEA Database

Albanija	NEZAVISNI	
BiH	NEZAVISNI	
Bugarska	NEZAVISNI	
Estonija	NEZAVISNI	
Kosovo	NEZAVISNI	
Latvija	NEZAVISNI	
Litvanija	NEZAVISNI	
Sj. Makedonija	NEZAVISNI	
Poljska	NEZAVISNI	
Rumunija	NEZAVISNI	
Ruska Federacija	NEZAVISNI	
Slovačka	MJEŠOVITI	
Slovenija	NEZAVISNI	
Srbija	NEZAVISNI	
Mađarska	MJEŠOVITI	
Hrvatska	NEZAVISNI	
Crna Gora	NEZAVISNI	
Češka	DRŽAVNI	
Ukrajina	NEZAVISNI	
Gruzija	NEZAVISNI	

PRINCIP ZA SASTAV
BIRAČKOG ODBORA

PARTIJSKI	
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	nema info
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	
PROFES.	PARTIJSKI
PROFES.	
PROFES.	PARTIJSKI
PROFES.	PARTIJSKI
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	
PROFES.	PARTIJSKI
PROFES.	PARTIJSKI
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	PROFES.
PARTIJSKI	
PARTIJSKI	GRAĐANSKI

PANEL III.

Izazovi izbornog procesa

Unos i kontrola izbornih rezultata

**Problemi izbornih komisija u provedbi
Općih izbora 2018. godine**

Unos i kontrola izbornih rezultata

Senad Kadrović,
IT stručnjak

Sa fokusom na kontrolore izbornih komisija osnovnih izbornih jedinica i računarsku aplikaciju za unos i kontrolu izbornih rezultata unutar Jedinstvenog izbornog informacijskog sistema BiH CIK-a BiH.

Izbornim zakonom BiH propisano je da izborna komisija osnovne izborne jedinice vrši objedinjavanje izbornih rezultata sa svih redovnih biračkih mjesta, za svaki izborni nivo posebno. Objedinjavanje izbornih rezultata vrši se po svim poljima datog obrasca: od statističkih podataka (broj potpisa, broj glasačkih listića u kutiji, broj nevažećih glasačkih listića, broj važećih glasačkih listića) i broja glasova za sve političke subjekte i sve kandidate koji su učestvovali na izborima za dati nivo.

Procedura objedinjavanja izbornih rezultata od strane izborne komisije propisana je u Pravilniku o provedbi izbora u Bosni i Hercegovini, u članovima od 60. do 64. Kako bi izborna komisija izvršila objedinjavanje izbornih rezultata sa redovnih biračkih mjesta treba, nakon brojanja datog nivoa na biračkom mjestu, preuzeti zelene kopije datog obrasca i iste dostaviti u sjedište izborne komisije. Centralna izborna komisija BiH je, u svrhu tačnog i brzog objedinjavanja izbornih rezultata od strane izbornih komisija, izradila aplikaciju za unos, obradu i kontrolu izbornih rezultata u okviru JIIS BiH, koja je dostupna svim izbornim komisijama u osnovnim izbornim jedinicama. Izborna komisija je zadužena da organizira unos izbornih rezultata u aplikaciju. Pored osoba koje su zadužene za unos izbornih rezultata sa zelenih kopija, izborna komisija vrši nadzor po pitanju tačnosti unosa podataka, kao i kontrolu izbornih rezultata. U slučaju ponovnog brojanja, po dobijanju naredbe, izborna komisija organizira tim koji ima obavezu da otvori vreću i pravilno utvrdi izborne rezultate. Nakon ponovnog pravilnog utvrđivanja izbornih rezultata, izborna komisija unosi nove rezultate za dato biračko mjesto i dati nivo. Pošto unese nove rezultate, izborna komisija u aplikaciji ima izvještaj u kojem su sadržani objedinjeni podaci sa svih redovnih biračkih mjesta.

Aplikacija za unos i kontrolu izbornih rezultata ima tri sloja: administrativni, operativni za CIK i operativni za OIK. Ovaj posljednji je namijenjen za rad članova OIK-a i strukturiran je tako da prati procese unosa i kontrole izbornih rezultata. Unutar jednog sloja, aplikacija je strukturirana u šest cjelina. Administracija se odnosi na evidenciju korisnika aplikacije, njihove kredencijale i uloge. Administrator ima zadatak da prijavi na sistem sve učesnike u procesu i dodijeli im uloge koje imaju. Kako operatera za unos, tako i ostalih korisnika može biti jedan ili više, u zavisnosti od tehničke i organizacijske strukture u izbornim komisijama. Uloge su podijeljene tako da se smanji mogućnost namjerne ili nenamjerne greške prilikom unosa izbornih rezultata. Broj prijavljenih korisnika treba da odgovara broju fizičkih osoba u procesu unosa i kontrole, a koji rade na aplikaciji. Od ovoga se može odstupiti jedino ako izborna komisija nema dovoljan broj osoblja za pojedine uloge. Unos izbornih rezultata predstavlja niz povezanih formi za unos podataka u predefinisiranom slijedu. Operater za unos nema drugih zaduženja, osim samog unosa podataka. Kontrola predstavlja ključan segment koji, kroz razne izvještaje, daje uvid samom kontroloru o stanju unosa i o eventualnim greškama pri unosu. Aplikacija automatski kontrolira tačnost matematičkih operacija, i o tome izvještava kontrolora koji poduzima određene korake u smjeru ispravke ili podnošenja zahtjeva za ponovno brojanje. Edit izbornih rezultata je novost koja supervizoru daje ovlasti za izmjenu unesenog podataka koji je, naravno, samo ispravka pogrešno prepisanog podataka s obrasca. Ovim se skraćuje vrijeme korekcija uvjetovanih greškama u radu operatera. Podnošenje zahtjeva je automatizirano, i podnosi se u tačno određenim slučajevima, kada kontrolor nema mogućnosti za korekciju. Izvještaji su operativni ili statistički i, u zavisnosti od tipa izvještaja, prikazuju se samo ekranski ili u printanoj formi.

Sve aktivnosti kontrolora izbornih rezultata odnose se na aplikaciju, unos i kontrolu izbornih rezultata. Kontrolor izbornih rezultata izborne komisije poslije logiranja u aplikaciju provjerava da li ima biračkih mjesta koja nisu validna, uz pomoć prikaza svih biračkih mjesta koja nisu validna, i ima mogućnost da pristupi podacima za svako nevalidno biračko mjesto i provjeri razloge nevalidnosti. Aplikacija izvršava sve matematičke provjere, te ih prikazuje kontroloru izbornih rezultata, ako nisu ispravne (matematičke operacije nisu urađene ispravno, poređenje određenih podataka nije logično). Kontrolor izbornih rezultata za nevalidna biračka mjesta prvo provjerava da li su izborni rezultati ispravno uneseni u aplikaciju. Potom ispravi sve nepravilne sume i unose u aplikaciju, te dovede nepravilnosti na testove tačnosti: TEST 1- broj potpisa jednak broju glasačkih listića u glasačkoj kutiji i TEST 2 – suma važećih i nevažećih glasačkih listića jednaka broju glasačkih listića u glasačkoj kutiji. Za biračka mjesta kojima je TEST 2 različit od 0, odnosno gdje suma važećih i nevažećih glasačkih listića nije jednaka ukupnom broju glasačkih listića u kutiji i za biračka mjesta na kojima je kandidat političkog subjekta dobio više glasova od političkog subjekta, generira iz aplikacije zahtjev za otvaranje vreće u cilju pravilnog objedinjavanja izbornih rezultata, koji dostavlja izornoj komisiji. Poslije završenog procesa otvaranja vreće, pravilnog utvrđivanja izbornih rezultata i unosa istih, kontrolor izbornih rezultata provjerava da li

je navedeno biračko mjesto sada validno. Supervizor ima mogućnost izmjene pogrešno unesenih podataka i odgovoran je za usaglašenost tih podataka s obrascima.

Na osnovu aplikacije, Centralna izborna komisija BiH raspolaže informacijama o svim izmjenama na aplikaciji, kao i podatkom ko je i kad unio određeni podatak. Centralna izborna komisija BiH je utvrdila da je odobreno za 642 biračka mjesta otvaranje 872 vreće (na određenim biračkim mjestima su otvarane vreće za više nivoa). Pored toga, utvrđeno je da je 107 izbornih komisija na 714 biračkih mjesta radilo korekciju unosa za nivo većinskog glasa, dok je 113 izbornih komisija radilo korekcije na 988 biračkih mjesta za nivoe otvorene liste.

Nakon donošenja opće naredbe, kojom se izbornim komisijama otvarala mogućnost da brže izvrše objedinjavanje izbornih rezultata na nivou svoje osnovne izborne jedinice, jer su, poslije javljanja za koje biračko mjesto i koji nivo se treba pristupiti otvaranju vreće, odmah mogli pristupiti tim aktivnostima, Centralna izborna komisija BiH je utvrdila da je 65 izbornih komisija uradilo korekcije na 435 biračkih mjesta. Moramo navesti da je jedan od razloga za donošenje opće naredbe i loš kvalitet obavljenog posla od strane kontrolora u pojedinim izbornim jedinicama, koji nisu otklonili matematičke nepravilnosti i sveli validacije na „TEST 2“ i „kandidat dobio više glasova od političke stranke“, nakon čega su trebali štampati zahtjev za otvaranje vreća u cilju pravilnog objedinjavanja izbornih rezultata.

U cilju što kvalitetnije diskusije o kontroli izbornih rezultata predlažemo određene teme, oko kojih se može voditi diskusija, naravno, ovo nije konačna lista pitanja. Očekujemo vaša zapažanja na temu kontrole izbornih rezultata, kako bismo mogli unaprijediti ovaj segment izbornog procesa na osnovu vaših iskustava sa terena.

Interesantna pitanja su:

- Da li je imenovan dovoljan broj kontrolora izbornih rezultata u vašoj osnovnoj izornoj jedinici?
- Da li su kontrolori izbornih rezultata bili dovoljno obučeni za obavljanje svojih zadataka, odnosno da li je obuka, koju je organizirala Centralna izborna komisija BiH u saradnji s Misijom OSCE-a u BiH, dala željene rezultate u smislu nivoa osposobljenosti kontrolora izbornih rezultata?
- Da li kontrolor izbornih rezultata treba posjedovati neke posebne kvalifikacije i znanja?
- Da li kontrolor treba biti imenovan na period od više izbornih ciklusa?

Studija slučaja: Kontrola izbornih rezultata – Izorno povjerenstvo Brčko distrikt BiH

Ljiljana Orendi, članica IP-a
Brčko distrikta BiH

Izborni dan od 7 do 19 sati (Opći izbori u BiH, 7. 10. 2018.)

Aktivnosti kontrolora Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH su se tijekom izbornog dana 7. 10. 2018. godine, u razdoblju od 7 do 19 sati, odnosile na prikupljanje i unos podataka o vremenu otvaranja biračkih mjesta, izlazu glasača u dva utvrđena termina i vremenu zatvaranja biračkih mjesta.

Prijam izbornog materijala organizirali su članovi Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH tako što se za ovu aktivnost angažiralo 14 (četrnaest) timova po dvije osobe.

Cilj ovakve organizacije bio je:

- detaljan pregled i prijam izbornog materijala i
- dostava zelenih preslika obrazaca s mjesta prijama materijala.

Aktivnosti na unosu izbornih rezultata tijekom izborne noći odvijale su se u sjedištu Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH u Brčkom. Za ovu aktivnost Izorno povjerenstvo Brčko distrikta BiH angažiralo je 8 (osam) timova po dvije osobe, sukladno preporukama SIP-a BiH.

Unos izbornih rezultata odvijao se uz obveznu nazočnost kontrolora izbornih rezultata, odnosno člana Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH. Navedeni poslovi unosa izbornih rezultata su tekli kontinuirano, a izborni rezultati su se u Aplikaciju SIP-a BiH unosili sukcesivno, odnosno po prijemu popunjenih obrazaca s biračkih mjesta.

Kontrolori unosa izbornih rezultata su, usprkos svim poteškoćama u radu navedene Aplikacije SIP-a BiH (česti prekidi u radu, kidanje internetskih veza, brisanje već unesenih podataka), u suradnji s IT inženjerima SIP-a BiH:

- pravodobno validirali dostavljene izborne rezultate, tamo gdje je validacija bila moguća,

- pravodobno uputili zahtjev za otvaranjem vreća s izbornim materijalom, odnosno zahtjev za ponovnim brojanjem glasačkih listića, tamo gdje validacija nije bila moguća.

S obzirom na specifičnosti Brčko distrikta BiH, izborni procesi su po svojoj prirodi i obimu posla složeniji u odnosu na entitete pa je angažiranje gore navedenog dodatnog osoblja bilo neophodno, a sve u cilju realizacije propisanih rokova (tijekom izbornog procesa i po njegovom završetku).

Aktivnost unosa izbornih rezultata te izazovi rada kontrolora

Kontrolori su detaljno informirali članove Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH u svezi s:

- cjelokupnim procesom unosa izbornih rezultata, odnosno tijekom i dinamikom unosa podataka sa svih biračkih mjesta,
- podnošenjem Izvješća o radu kontrolora unosa izbornih rezultata za Opće izbore u BiH 2018. SIP-u BiH.

Otežan način rada kontrolora odnosio se na prevazilaženje problema tehničke prirode, tj.:

1. otežan način rada zbog specifičnosti same aplikacije

Otežan način rada zbog specifičnosti same aplikacije odnosio se na probleme oko: „vidljivosti” unesenih podataka (otvaranje BM-a, izlaznost, zatvaranje BM-a i generiranje izvješća), te učestalost prekida rada iste, kao i nemogućnosti kontinuiranog unosa podataka, što je umnogome otežavalo i usporavalo rad na unosu i validiranju rezultata.

2. nemogućnost generiranja zahtjeva za otvaranje vreća

Kontrolori su istakli kao tehnički problem, koji je bio prisutan tijekom unosa izbornih rezultata, nemogućnosti generiranja zahtjeva za otvaranjem vreća. U cilju prevazilaženja navedenog tehničkog problema, kontrolori su odmah obavijestili SIP BiH o navedenim problemima, nakon čega je u predviđenom roku izvršeno upućivanje tzv. „ručnog zahtjeva” SIP-u BiH za otvaranjem vreća na određenim biračkim mjestima u Brčko distriktu BiH za pojedine razine vlasti.

Uzimajući u obzir poteškoće u radu, kontrolori su ipak sve podatke, koji su se mogli validirati, validirali i na vrijeme unijeli u bazu podataka. U postupku validacije ispravljene su sve matematičke nelogičnosti.

Cilj se odnosio na pravilno objedinjavanje izbornih rezultata pravodobnim unosom u Aplikaciju SIP-a BiH, te objavljivanje dobivenih izbornih rezultata u javnosti.

Članovi Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH su, s obzirom na tehničke probleme u radu Aplikacije SIP-a BiH za unos izbornih rezultata, nakon konzultacija sa SIP-om BiH, uputili molbu za produljenje rada Aplikacije (s obzirom na to da je isti ograničen do 20.00 sati 10. 10. 2018. godine), kako bi se mogli unijeti i rezultati dobiveni ponovnim prebrojavanjem glasačkih listića na određenim biračkim mjestima, a za pojedine razine vlasti.

Aktivnost ponovnog brojanja glasačkih listića

Nakon ponovnog prebrojavanja glasačkih listića 10. i 12. 10. 2018. godine, izvršen je ponovni unos izbornih rezultata sa 42 biračka mjesta odnosno za 66 razina vlasti. Kontrolori su izvršili provjeru i validaciju, te su informirali članove Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH da je izvršen unos izbornih rezultata s pomenutih biračkih mjesta za pojedine rezine vlasti za koje su vršena ponovna brojanja.

Zaključak

Uz sve otežavajuće okolnosti u radu, aktivnosti na unosu i validaciji izbornih rezultata u Brčko distriktu BiH su kvalitetno i u roku provedene.

Izborna povjerenstva Brčko distrikta BiH se ovim putem zahvaljuje članovima SIP-a BiH, koordinatorima i IT potpori na pomoći, bez koje ovaj posao ne bi mogao biti odrađen na kvalitetan način i u predviđenom roku.

Problemi izbornih povjerenstava u provedbi Općih izbora 2018. godine

Stjepan Mikić, član

Središnjeg izbornog povjerenstva BiH

Saradnica: **Uma Isić, mr.,**

Tajništvo Središnjeg izbornog povjerenstva BiH

U poglavlju II. Izbornog zakona BiH⁵⁹ utvrđena su tijela za provedbu izbora u Bosni i Hercegovini, i to Središnje izorno povjerenstvo BiH, izborna povjerenstva osnovne izborne jedinice i birački odbori, te njihove nadležnosti.

U Bosni i Hercegovini su imenovana 143 izborna povjerenstva osnovne izborne jedinice, koja u svom sastavu imaju ukupno 561 člana, a kako je propisano Odlukom o broju članova izbornog povjerenstva osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini.⁶⁰

U skladu s člankom 2.9 stavak (1) točka 1. Izbornog zakona BiH, Središnje izorno povjerenstvo BiH koordinira, nadgleda i regulira zakonitost rada svih izbornih povjerenstava i biračkih odbora u skladu s Izbornim zakonom BiH.

Prema raspoloživim podacima, u pripremi i provedbi Općih izbora 2018. godine, identificirani su problemi s kojima su se susretala izborna povjerenstva, a koji se odnose na:

1. Organizacijsko-tehnički aspekt rada izbornih povjerenstava
2. Financiranje rada izbornih povjerenstava
3. Provedbu aktivnosti iz nadležnosti izbornih povjerenstava.

1. Organizacijsko-tehnički aspekt rada izbornih povjerenstava

Unutar organizacijsko-tehničkog aspekta rada izbornih povjerenstava identificirani su problemi koji se odnose na:

1.1. Popunjenost izbornih povjerenstava

Izborna povjerenstva osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini su Opće izbore 2018. godine provela u punom sastavu (143 izborna povjerenstva – 561 član).

⁵⁹ „Službeni glasnik BiH”, broj: 23/01, 7/02, 9/02, 20/02, 25/02, 4/04, 20/04, 25/05, 52/05, 65/05, 77/05, 11/06, 24/06, 32/07, 33/08, 37/08, 32/10, 18/13, 7/14 i 31/16.

⁶⁰ „Službeni glasnik BiH”, broj: 17/18.

Središnje izborno povjerenstvo BiH je do raspisivanja Općih izbora 2018. godine, s obzirom na to da jedan broj općinskih/gradskih vijeća, odnosno skupština općina/grada, i pored više urgencija, nije popunio sastav izbornih povjerenstava, imenovala zamjenske članove, u skladu s člankom 2.15 stavak (2) Izbornog zakona BiH. Osim toga, jedan broj zamjenskih članova u izbornom periodu, shodno članku 2.15 stavak (2) Izbornog zakona BiH, imenovala su općinska/gradska vijeća, odnosno skupštine općina/grada.

Od 143 izborna povjerenstva, 16 izbornih povjerenstava (Bileća, Jezero, Kupres, Berkovići, Goražde, Živinice, Krupa na Uni, Kupres (RS), Pale (FBiH), Srebrenica, Velika Kladuša, Istočni Mostar, Istočno Novo Sarajevo, Gradačac, Bosanska Krupa i Tuzla), u svom sastavu je imalo zamjenske predsjednike i/ili članove (25 zamjenskih članova i 1 zamjenski predsjednik iz reda već imenovanih članova – Krupa na Uni).

Značajan problem predstavlja činjenica da općine poput: Bileće, Kupresa (RS), Jezera, Krupe na Uni, Živinica i dr., već godinama imaju zamjenske članove i nadležna tijela ne pristupaju imenovanju redovnih članova, a ne postoji mehanizam kako ih sankcionirati ako to ne urade.

1.2. Adekvatan prostor i oprema za rad

Posjedovanje adekvatnog prostora i opreme za rad, kao i potrebnih elektroničkih konekcija, od iznimne je važnosti za rad izbornih povjerenstava.

Neadekvatan prostor za rad izbornog povjerenstva, prema raspoloživim podacima, imala su izborna povjerenstva: Čitluk, Vukosavlje, Ribnik, Jezero, Istočni Mostar, Novo Goražde, Grude, Čajniče, Olovo, Sanski Most, Kotor Varoš, Živinice, Teočak, Bratunac, Krupa na Uni, Višegrad, Istočna Ilidža, Laktaši, Šekovići, Kupres (RS) i Teslić, dok je Banja Luka navela da ima djelomično adekvatan prostor.

Neadekvatnu opremu za rad izbornog povjerenstva, imala su izborna povjerenstva: Istočni Drvar, Ljubinje, Maglaj, Drvar, Fojnica, Kupres, Vukosavlje, Ribnik, Novo Goražde, Čajniče, Olovo, Sanski Most, Bratunac, Krupa na Uni, Višegrad, Istočna Ilidža, Laktaši, Teslić, Kupres (RS) i Šekovići, dok je Banja Luka navela da ima djelomično adekvatnu opremu za rad.

2. Financiranje rada izbornih povjerenstava

Osigurati sredstva za rad izbornom povjerenstvu, kao i naknade za rad članovima izbornog povjerenstva, obveza je nadležnih tijela, propisana odredbama članaka 2.12 stavak (9) i 2.19 stavak (16) Izbornog zakona BiH.

2.1. Naknade za rad članovima izbornih povjerenstava

Redovitu naknadu za rad u 2018. godini imalo je 106 izbornih povjerenstava, dok preostala izborna povjerenstva naknadu nisu primala redovito, a dijelu izbornih povjerenstava isplata naknada kasni i više mjeseci.

Drugi problem predstavljaju različite visine naknada za rad izbornih povjerenstava, jer nadležna tijela visinu naknade nisu uskladila s Odlukom o visini naknade za rad članova izbornog povjerenstva osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini (prečišćeni tekst)⁶¹ ili se primjenjuje odredba Odluke, koja je manje povoljna za izborna povjerenstva.

2.2. Financiranje aktivnosti izbornih povjerenstava (članak 2.13 Izbornog zakona BiH)

Zahvaljujući pravovremenoj intervenciji Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, sva izborna povjerenstva uradila su financijski plan za 2018. godinu i, u propisanim rokovima, dostavila ga nadležnim tijelima na razmatranje i usvajanje.

Prema dostavljenim podacima, sva izborna povjerenstva raspolagala su potrebnim sredstvima za provedbu Općih izbora 2018. godine, a kašnjenja su evidentirana prilikom isplata sredstava za pokrivanje pojedinih troškova. Osim toga, materijalno-tehničku podršku grada/općine nisu imala izborna povjerenstva: Ugljevik i Kupres.

3. Provedba aktivnosti iz nadležnosti izbornih povjerenstava

U skladu s člankom 2.13 Izbornog zakona BiH, nadležnosti izbornih povjerenstava osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini su da:

1. nadgleda i kontrolira rad Centra za birački popis,
2. određuje biračka mjesta na području općine za glasovanje na svim razinama vlasti u BiH,
3. provodi postupak imenovanja, imenuje i obučava članove biračkog odbora,
4. brine o sigurnosti i dostavi izbornog materijala za glasovanje biračkim odborima na svim razinama izbora u BiH,
5. obavještava birače o svim informacijama nužnim za provedbu izbora,
6. odgovara za uređenje biračkog mjesta i druge tehničke pripreme za izbore,
7. odgovara za pravilno brojanje glasačkih listića na biračkim mjestima i u općinskim centrima za brojanje;
8. objedinjuje rezultate izbora sa svih biračkih mjesta u općini, posebno za svako tijelo za koje je vršen izbor, i dostavlja ih Središnjem izbornom povjerenstvu BiH;
9. obavlja druge poslove u skladu sa zakonom i propisima Središnjeg izbornog povjerenstva BiH.

61 „Službeni glasnik BiH”, broj: 32/16.

Tijekom pripreme i provedbe Općih izbora 2018. godine, u skladu s Uputom o rokovima i redoslijedu izbornih aktivnosti za Opće izbore koji su bili održani u nedjelju, 7. listopada 2018. godine⁶², identificirani su najčešći problemi u provedbi poslova iz nadležnosti izbornog povjerenstva, a koji se odnose na:

- imenovanje članova biračkih odbora,
- rad biračkih odbora,
- unos rezultata i objedinjavanje rezultata s biračkih mjesta, i
- nadgledanje i kontroliranje rada Centra za birački popis.

3.1. Imenovanje članova biračkih odbora

U dijelu imenovanja članova biračkih odbora, izborna povjerenstva su se susrela s više problema, kao što su:

- nedovoljan broj prijedloga političkih subjekata za članstvo u biračkom odboru, kako članova, a posebno zamjenika članova,
- značajan broj prijedloga za članstvo u biračkom odboru nije ispunjavao propisane uvjete za imenovanje;
- značajan broj odustajanja od članstva u biračkom odboru,
- nepoznati ili neopravdani razlozi za odustajanje iz članstva biračkog odbora,
- popunjavanje nedostajućeg članstva s evidencija izbornih povjerenstava,
- nedovoljna posvećenost imenovanih članova obuci i testiranju,
- obavještanje javnosti o izmjenama u sastavu biračkih odbora.

Na temelju podataka općinskih/gradskih izbornih povjerenstava za 5.839 biračkih mjesta, formiranih za Opće izbore 2018. godine, može se utvrditi da su politički subjekti ovjereni za sudjelovanje na Općim izborima 2018. godine, od ukupno potrebnih 54.248⁶³ članova i njihovih zamjenika, predložili ukupno 22.554 člana i 19.630 zamjenika člana, što je za 12.064 (22,23%) manje predloženih kandidata u odnosu na potreban broj.

Važno je napomenuti da su 42.184 predloženih kandidata, u stvari, kandidati koji su ispunili uvjete za imenovanje.⁶⁴ Značajan broj dostavljenih prijedloga kandidata nije imenovan u biračke odbore zbog neispunjavanja propisanih uvjeta, posebno zbog činjenice da su politički subjekti te osobe nominirali za kandidate na Lokalnim izborima 2016. godine.

⁶² „Službeni glasnik BiH”, broj: 29/18.

⁶³ Broj dobijen izračunom (5.839×2) (predsjednik i zamjenik predsjednika) $+ 21.285 \times 2$ (član i zamjenik člana)).

⁶⁴ Prijedlozi političkih subjekata koji nisu ispunili uvjete za imenovanje u članstvo biračkog odbora ili nedostavljeni prijedlozi sastavni su dio broja članova koje su imenovala izborna povjerenstva iz svoje zalihe.

Najveći problem s kojim su se susretala izborna povjerenstva bio je odustajanje imenovanih članova i zamjenika članova biračkih odbora od članstva biračkih odbora. Najviše imenovanih članova i njihovih zamjenika odustalo je od članstva nakon imenovanja, a prije ili tijekom održavanja obuke biračkih odbora i testiranja (5.121 odustajanje), uglavnom iz osobnih razloga, zbog niske naknade za rad, kao i zbog izbornim povjerenstvima nepoznatih razloga. Također, nakon obuke i testiranja evidentirano je 4.771 odustajanje, a dan uoči izbora i na dan izbora evidentirano je 749 odustajanja. U postotcima, najveći broj odustajanja od članstva u biračkom odboru u odnosu na ukupan broj imenovanih članova biračkih odbora, bio je u sljedećim osnovnim izbornim jedinicama: Stari Grad Sarajevo, Travnik, Kalesija, Zavidovići i Mostar.

Prilikom popune nedostajućih članova biračkih odbora, većina izbornih povjerenstava obraćala se političkim subjektima za dostavu novih prijedloga, ili su popunjavala nedostajući broj članova iz svojih evidencija (16.572 predsjednika i članova, kao i njihovih zamjenika).

Javnost je o svim izmjenama u članstvu biračkih odbora obavještavana najčešće putem oglasne ploče tijela uprave ili internetske stranice tijela uprave, kao i dostavom upravnog akta političkim subjektima, što nije dovoljno dostupno javnosti. Izborna povjerenstva su najmanje dopunskih rješenja sačinjavala na dan izbora (16), a na dan izbora upravni akti o izmjenama u sastavu biračkih odbora su u najvećem broju isticali na biračkim mjestima.

Izborna povjerenstva nisu vodila evidenciju o vremenu odustajanja u članstvu biračkih odbora, a odustajanja su bila uglavnom usmena, ili bez ikakvih informacija dostavljenih izbornim povjerenstvima.

3.2. Rad biračkih odbora

Obuka biračkih odbora za Opće izbore 2018. godine provedena je u skladu s Jedinственом методологijом израде наставних планова и програма за обуку бирачких одбора у БиХ и Одлуком утврђивања питања за израду тестова, као и критерија за проверу знања председника, чланова и њихових замјеника за Опће izbore 2018. године.⁶⁵

Утврђивање јединствене методологије обуке чланова бирачких одбора имало је, између осталог, за циљ унапријеђење квалитете обуке и јединствени приступ обуци, с обзиром на то да су изborna повjerenstva на различите начине обučавала бирачке одборе (на примјер, дужина обуке, практичан рад је заузимао мањи дио обуке, и др.).

Тijekom изbornог дана најчешћа питања бирачких одбора односила су се на:

- помоћ друге особе приликом гласовања,
- овласти проматрача,

⁶⁵ „Службени гласник БиХ”, број: 69/18.

- glasovanje nepotvrđenim glasačkim listićima,
- pravilno utvrđivanje rezultata glasovanja i popunjavanje obrazaca,
- pakiranje izbornog materijala.

Izborna povjerenstva su mišljenja da se rad biračkih odbora može unaprijediti, između ostalog:

- povećanjem naknade za rad biračkog odbora,
- povećanjem kriterija za izbor članova biračkih odbora,
- imenovanjem članova biračkih odbora na osnovi javnog poziva,
- uvođenjem elektroničkog glasovanja.

3.3. Unos rezultata i pravilno objedinjavanje rezultata s biračkih mjesta

Sva izborna povjerenstva su u svojim izvješćima o radu navela da su pravovremeno objedinila rezultate i unijele ih u JIIS BiH. OIK Istočni Drvar je naveo da je pravovremeno objedinio rezultate, ali da nisu unijeli u JIIS BiH zbog nepostajanja potrebne konekcije.

Jedan od problema u provedbi Općih izbora 2018. godine bila je kontrola izbornih rezultata u osnovnim izbornim jedinicama. Središnje izborna povjerenstvo BiH omogućilo je obuku kontrolora izbornih rezultata, a koje imenuju izborna povjerenstva, ali je praksa pokazala da ova, za izborna povjerenstva relativno nova aktivnost (uvodena 2016. godine), nije u kvalitativnom smislu usvojena u potrebnoj mjeri i da kontrola izbornih rezultata u osnovnim izbornim jedinicama nije dosegla potrebnu razinu.

U 82 izborne jedinice, u kojima su formirana 4.042 biračka mjesta, pravilno utvrđivanje rezultata obavljeno je na 773 biračka mjesta.

Najviše ponovnih otvaranja vreća bilo je u sljedećim izbornim povjerenstvima:

Mostar (85), Brčko distrikt BiH (66), Tuzla (47), Novi Grad Sarajevo (42), Bijeljina (34), Ilidža (29), Novo Sarajevo (28), Stari Grad Sarajevo (27), Banja Luka (26), Teslić (26), Gračanica (24), Centar Sarajevo (22), Foča (22), Travnik (21) i Bosanska Krupa (21). Ostala izborna povjerenstva imala su otvaranja ispod 20 vreća.

3.4. Nadgledanje i kontroliranje rada centara za birački popis

Jedna od veoma važnih nadležnosti izbornog povjerenstva je nadgledanje i kontroliranje rada centara za birački popis, koji često u praksi obavljaju značajan dio tehničkih poslova iz nadležnosti izbornog povjerenstva.

Prema dostavljenim podacima izbornih povjerenstava u vezi s centrima za birački popis, može se utvrditi sljedeće:

3.5. Prostor

U 11 općina centar za birački popis nema adekvatan prostor: Donji Žabar, Srebrenik, Jezero, Olovo, Kupres (RS), Prozor-Rama, Trnovo (FBiH), Grude, Čajniče, Ljubinje i Ravno.

3.6. Oprema

U 17 općina centar za birački popis nema adekvatnu opremu: Donji Žabar, Srebrenik, Drvar, Ribnik, Kotor Varoš, Kalesija, Olovo, Šekovići, Kupres, Kupres (RS), Prozor-Rama, Foča (FBiH), Novo Goražde, Čajniče, Rudo, Čapljina, Ravno i Brčko distrikt BiH. Centru za birački popis Općine Jezero nedostaje štampač, a Centar za birački popis Općine Nevesinje ima problem s konekcijom.

3.7. Angažirano osoblje

Osim Općine Krupa na Uni, ostale općine/gradovi imaju uspostavljen centar za birački popis, u skladu s poglavljem III. Pravilnika o vođenju i uporabi Središnjeg biračkog popisa.⁶⁶ Značajno je napomenuti da za Lokalne izbore 2016. godine centre za birački popis, u skladu s navedenim poglavljem, nije imalo šest općina (Krupa na Uni, Domaljevac-Šamac, Istočni Drvar, Vitez i Kupres (RS)).

Općina Novo Sarajevo nema angažiranog osoblja za rad u Centru za birački popis. Jednu angažiranu osobu ima 97 općina, dvije angažirane osobe ima 36 općina, a više od dvije angažirane osobe imaju 4 općine.

Od angažiranog osoblja, 89 općina ima stalno angažirano osoblje, 49 općina ima osoblje angažirano samo u izbornoj godini, ili po potrebi, i to: Bileća, Bosanska Krupa, Bosansko Grahovo, Brčko distrikt BiH, Brod, Bugojno, Busovača, Čajniče, Čapljina, Doboj-Istok, Dobretići, Drvar, Glamoč, Gornji Vakuf-Uskoplje, Gradačac, Grude, Han Pijesak, Ilijaš, Istočni Drvar, Istočni Mostar, Jablanica, Jajce, Jezero, Kalesija, Kalinovik, Kiseljak, Kozarska Dubica, Kupres, Livno, Ljubinje, Lukavac, Novi Grad, Novo Sarajevo, Odžak, Oštra Luka, Pelagićevo, Petrovac, Petrovo, Ravno, Rudo, Srebrenik, Stanari, Stolac, Šekovići, Teočak, Usora, Velika Kladuša, Vitez i Zavidovići.

3.8. Edukacija uposlenika centara za birački popis

Obveznoj edukaciji, koju je 2018. godine organiziralo Središnje izborno povjerenstvo BiH, nije nazočilo 11 uposlenika centara za birački popis iz 10 općina: Velika Kladuša, Cazin, Kozarska Dubica, Domaljevac-Šamac, Orašje, Bosansko Grahovo, Kupres, Pale (FBiH), Široki Brijeg i Ljubinje.

⁶⁶ „Službeni glasnik BiH”, broj: 29/18 i 62/18.

3.9. Dostava izvješća centara za birački popis

Prema evidenciji nadležnog koordinatora, tjedna izvješća (članak 8. stavak (2) Pravilnika o uporabi i izradi izvadaka iz Središnjeg biračkog popisa), redovito je dostavljao 61 centar za birački popis, i to: Banja Luka, Banovići, Bihać, Bijeljina, Bosanska Krupa, Breza, Busovača, Bužim, Cazin, Centar Sarajevo, Čelić, Čelinac, Derventa, Doboј, Doboј – Istok, Doboј – Jug, Donji Vakuf, Foča, Foča (FBiH), Fojnica, Gračanica, Gradiška, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Kalesija, Kalinovik, Kladanj, Kneževo, Konjic, Kreševo, Laktaši, Lopare, Lukavac, Milići, Novo Goražde, Orašje, Osmaci, Oštra Luka, Pelagićevo, Prijedor, Ribnik, Sanski Most, Sapna, Sokolac, Šamac, Teočak, Tešanj, Teslić, Tomislavgrad, Travnik, Trebinje, Tuzla, Ugljevik, Visoko, Vlasenica, Vogošća, Vukosavlje, Zenica, Zvornik i Žepče.

Osim toga, važno je istaknuti da 10 centara za birački popis nije dostavilo niti jedno tjedno izvješće, i to: Bosansko Grahovo, Istočni Stari Grad, Kupres (RS), Olovo, Pale (FBiH), Petrovo, Prozor-Rama, Srbac, Srebrenica i Srebrenik.

Dakle, neredovito izvješćivanje ili neizvješćivanje u potpunosti govori u prilog činjenici da većina izbornih povjerenstava nije nadgledala i kontrolirala rad centara za birački popis.

Glavna aktivnost izbornih povjerenstava i uposlenika u centrima za birački popis, tijekom 2018. godine, bila je markiranje imena umrlih osoba na izvadcima iz Središnjeg biračkog popisa, koja je dala značajne rezultate i na kojoj kontinuirano izborna povjerenstva trebaju raditi.

PREPORUKE:

1. Kako bi izborna povjerenstva radila u punom sastavu, potrebno je u Izborni zakon BiH ili podzakonske akte uvrstiti odredbu da, ukoliko nadležno tijelo ne izvrši razrješenja i imenovanja članova izbornih povjerenstava, u propisanom roku, to učini Središnje izborna povjerenstvo BiH, po službenoj dužnosti. Osim toga, potrebno je ukazati Visokom sudskom i tužiteljskom vijeću da točka 2.2.3 alineja e) Kodeksa o dopuni Kodeksa sudačke etike,⁶⁷ kojom je onemogućen rad sudcima u članstvu i radu izbornih povjerenstava, ne doprinosi podizanju integriteta izbornih povjerenstava.
2. Potrebno je da izborna povjerenstva, koja ne posjeduju adekvatan prostor za rad i opremu, ovaj problem riješe u suradnji s načelnikom općine/ gradonačelnikom, kao i planiranjem sredstava u financijskim planovima za narednu proračunsku godinu.
3. Uskladiti visinu naknade za rad članovima izbornih povjerenstava s odlukom Središnjeg izbornog povjerenstva BiH i pravovremeno planirati sredstva u financijskom planu, kao i sredstva potrebna za provedbu ostalih aktivnosti

⁶⁷ „Službeni glasnik BiH”, broj: 94/18.

izbornog povjerenstva. Osim toga, potrebno je da izborna povjerenstva, u vrijeme pripreme i provedbe prijevremenih izbora, imaju istu naknadu kao i u izbornoj godini.

4. U skladu s urađenom analizom o imenovanju i obuci članova biračkih odbora, kao i problematici odustajanja od članstva u biračkim odborima, potrebno je unaprijediti ovu aktivnost izbornih povjerenstava, prema preporukama s Konferencije.
5. Sva izborna povjerenstva dužna su voditi evidenciju članova biračkih odbora koji, iz neopravdanih ili nepoznatih razloga, nisu sudjelovali u radu biračkog odbora na dan izbora, a radi eventualnog sankcioniranja.
6. Potrebno je unaprijediti znanja i vještine kontrolora izbornih rezultata, kao i osigurati obuku za unos rezultata, a kojoj će nazočiti svi članovi izbornog povjerenstva.
7. Potrebno je da izborna povjerenstva stalno vrše nadgledanje rada centara za birački popis, kao i izvješćivanje centara za birački popis prema Središnjem izbornom povjerenstvu BiH.
8. Izborna povjerenstva trebaju, u suradnji s načelnikom općine/ gradonačelnikom, analizirati potrebe i mogućnosti osiguranja stalnog zaposlenika u centrima za birački popis i osigurati odgovarajuću opremu.
9. Potrebno je intenzivirati aktivnosti provjere biračkih popisa, posebno u dijelu kada se imena umrlih osoba nalaze na izvadcima iz Središnjeg biračkog popisa.

Studija slučaja: Problemi izbornih povjerenstava u provedbi Općih izbora 2018., Gradska izborna komisija Mostar/ Gradsko izborno povjerenstvo Mostar

Marija Soldo, članica GIP-a Mostar

Gradska izborna komisija Mostar/Gradsko izborno povjerenstvo Mostar je Opće izbore 2018. godine u gradu Mostaru, i pored svih izazova, provelo na temelju Izbornog zakona BiH i pozitivnih zakonskih propisa. U provedbi ovih izbora poseban fokus promatrači, mediji i drugi stavili su na Grad Mostar, jer kako je poznato Mostar nije imao lokalne izbore od 2008. godine.

U provedbi izbornog procesa u gradu Mostaru osvrnut ćemo se na određene probleme u radu, kao i pozitivne aspekte ovog procesa.

Centar za birački popis

Jedna od obveza izbornih povjerenstava je kontrola i nadgledanje rada centra za birački popis, međutim u Gradu Mostar nije uspostavljen centar za birački popis, iako je propisano da se uposlenici u ovom centru imenuju iz reda matičara. U ovom izbornom procesu smo imali kasno imenovane djelatnike u centar (ad hoc) što je stvaralo probleme kod prečišćavanja biračkih popisa, pridruživanja nepridruženih birača i drugo, a što je u nadležnosti centra. Ovo posebno naglašavamo jer u Gradu Mostaru postoji specifičnost, tj. grad ima iste nazive ulica ili duple brojeve u istoj ulici.

Birački odbori

GIK Mostar je prema rokovima u izbornom kalendaru i uputama Središnjeg izbornog povjerenstva BiH pristupio dodjeli mjesta političkim subjektima, koji su u ovom procesu imali pravo na mjesta u biračkim odborima. Politički subjekti su dostavili svoje kandidate za članove biračkih odbora, a jedan dio njih nije dostavio prijedloge za zamjenike istih, pa je GIK Mostar morao vršiti popunu iz svojih ranijih evidencija. U predviđenom roku GIK Mostar je izvršio obuku biračkih odbora posebno teoretski, a posebno praktični dio, prema popisima kandidata na biračkim mjestima o čemu smo vodili evidenciju. U samom procesu obuke odustajao je određeni broj kandidata, kao i nakon završene obuke i testiranja, a što je prema našoj ocjeni uzrok neozbiljnosti predloženih kandidata od strane političkih subjekata.

Problem odustajanja članova biračkih odbora bio je evidentan i u ranijim izbornim procesima, ali u manjem obimu, međutim u ovom izbornom procesu to je bila može se reći masovnija pojava, jer skoro da su odustale sve zamjene članova biračkih odbora u našoj izornoj jedinici.

Analizirajući razloge odustajanja, a imajući spoznaju od članova koji odustaju, došli smo do zaključka da je razlog propisana naknada od 20,00 KM za zamjenike članova biračkih odbora, koji ne sudjeluju u utvrđivanju rezultata izbora. U ranijim procesima u utvrđivanju izbornih rezultata sudjelovali su i zamjenici članova biračkih odbora i imali adekvatnu naknadu, a istovremeno i dali značajan doprinos kao „odmorni“ u procesu brojanja glasačkih listića.

Ova novina nije poboljšala izborni proces u Gradu Mostaru nego ga učinila upitnim.

S obzirom na sve probleme na koje nailaze izborna povjerenstva u imenovanju biračkih odbora, potrebno je iznaći modus kako predloženi kandidati od strane političkih subjekata ne bi mogli odustajati od članstva u biračkom oboru.

Dan izbora

U Gradu Mostaru su sva biračka mjesta otvorena u utvrđenom roku i izborni dan je protekao bez većih problema. Problemi na koje smo nailazili rješavani su putem članova biračkih odbora i članova izbornog povjerenstva. Prigovore smo rješavali na zakonom utvrđeni način i u predviđenim rokovima. Izborna mjesta su na vrijeme zatvorena, izvršeno brojanje glasačkih listića, te u predviđenom roku izborni materijal dostavljen izbornom povjerenstvu.

Kod unošenja izbornih rezultata kroz aplikaciju pokazao se veliki broj grešaka, te je zatraženo od Središnjeg izbornog povjerenstva BiH pravilno i potpuno utvrđivanje rezultata za određeni broj biračkih mjesta, odnosno za 85 razina po raznim biračkim mjestima.

Za provedbu ove odluke GIK Mostar je imao određene organizacijske, kao i probleme s prostorom. Članovi biračkih odbora, za čija mjesta je traženo pravilno utvrđivanje rezultata izbora, završili su svoj rad nakon predaje izbornog materijala i nisu bili dostupni izbornom povjerenstvu. GIK Mostar je bio prinuđen imenovati dodatne timove za ovaj proces i to od kandidata iz ranijih izbornih procesa, a što je otežavalo završetak ove aktivnosti.

Probleme u provedbi ovih aktivnosti pravio je i sam prostor za rad GIK-a Mostar, koji nije bio adekvatan zbog većeg broja vreća za brojanje, a u kratkim rokovima drugi prostor nije bilo moguće osigurati. I pored svega navedenog, rezultati su uneseni u aplikaciju i završen je ovaj postupak u ostavljenom roku.

GIK Mostar je imao dobru suradnju s međunarodnim i drugim promatračima, napose s promatračima ODIHR-a i s koalicijom „Pod lupom“.

Studija slučaja: Problemi izbornih komisija u provedbi Općih izbora 2018., Gradska izborna komisija Tuzla

Sead Mustajbašić, član GIK-a Tuzla

Gradska izborna komisija Tuzla je provela Opće izbore 2018. godine u svojoj izbornoj jedinici, u skladu s odredbama Izbornog zakona BiH i Uputstva o utvrđivanju kvalifikacija u postupku imenovanja članova biračkih odbora, te donijela Odluku o imenovanju predsjednika i članova biračkih odbora, kao i njihovih zamjenika na redovnim biračkim mjestima i biračkim mjestima za glasanje u odsustvu - za 1.958 članova na 160 biračkih mjesta.

U biračkim odborima zastupljeni su predstavnici političkih subjekta koji su ovjereni za učešće na izborima u izbornoj jedinici u kojoj se imenuju birački odbori, primjenjujući sistem žrijebanja koji je provela Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine.

Prijedlog kandidata biračkih odbora politički subjekti dostavljaju izbornoj komisiji, vodeći računa o tome da predloženi kandidati ispunjavaju, pored općih, i posebne uvjete, i da su fizički sposobni.

Svi imenovani članovi biračkih odbora dužni su završiti obuku koju organizira izborna komisija u skladu sa planom i programom edukacije. Nakon završene obuke vrši se provjera znanja, te se uspješnim članovima biračkih odbora dodjeljuju certifikati.

U provedbi Općih izbora 2018. godine, Gradska izborna komisija Tuzla se suočila sa velikim problemom odustajanja od članstva u biračkim odborima do kojeg je došlo, kako nakon predlaganja, a prije donošenja Odluke o imenovanju članova biračkih odbora i njihovih zamjenika, tako i tokom i poslije provedbe postupka edukacije, te neposredno prije izbornog dana, kao i na sam izborni dan, čak i nakon zatvaranja biračkih mjesta. Prema evidenciji Gradske izborne komisije Tuzla, odustalo je približno 400 članova biračkih odbora, koje su predložili politički subjekti, te je Gradska izborna komisija Tuzla izvršila popunu članstva u biračke odbore iz vlastite evidencije.

Prilikom provedbe Općih izbora u Bosni i Hercegovini 2018. godine, te izbornih procesa na različitim nivoima u prethodnom periodu, Gradska izborna komisija Tuzla susrela se sa nizom izazova i poteškoća u radu, a koji su dijelom rezultat pozitivnih pravnih propisa, kojima je regulirana oblast provedbe izbornog procesa.

S tim u vezi, ovim putem, a u svrhu stvaranja adekvatnih uvjeta za efikasnu provedbu izbornog procesa i optimizaciju procesa provedbe istog, dostavljamo sljedeće prijedloge:

- Prvi prijedlog tiče se biračkih odbora i svih okolnosti koje su relevantne za formiranje i rad istih. U pogledu navedenog, predlažemo da u izbornom zakonodavstvu bude predviđena odgovornost za političke subjekte, ukoliko pravovremeno, odnosno u odgovarajućoj fazi izbornog procesa, ne dostave prijedloge svojih kandidata za članove biračkih odbora izornoj komisiji za imenovanje.
- Da se u izbornom zakonodavstvu predvidi odgovornost za političke subjekte u slučaju predlaganju kandidata za člana biračkog odbora, koji ne ispunjavaju minimalne uvjete propisane Izbornim zakonom BiH.
- Da se u izbornom zakonodavstvu predvidi odgovornost za političke subjekte i predložene kandidate za članove biračkih odbora ispred istih, u slučaju odustajanja od članstva u biračkom odboru u roku koji se ne može smatrati razumnim u odnosu na dan održavanja izbora (propisati minimalni rok za odustajanje od članstva u biračkom odboru, naprimjer, 7 dana prije dana održavanja izbora).
- Da izbornim zakonodavstvom političkim subjektima bude propisana obaveza da osobama koje kandidiraju za članove biračkih odbora, jasno prezentiraju šta podrazumijeva navedena funkcija u smislu odgovornosti i zahtjeva fizičkog i intelektualnog angažmana koje ista nosi.
- Da izbornim zakonodavstvom bude propisano da izborne komisije delegiraju predsjednike biračkih odbora iz reda osoba za koje je izbornim komisijama nedvojbeno poznato da posjeduju odgovarajuću stručnost i iskustvo u provedbi izbornog procesa, dok bi ostali članovi biračkih odbora bili popunjavani na način propisan važećim Izbornim zakonom BiH.
- Da se izbornim zakonodavstvom uspostavi ranije primjenjivani sistem istovremene prisutnosti članova biračkih odbora i zamjenskih članova biračkih odbora na biračkom mjestu, bez obzira na kojem nivou se provodi izborni proces, odnosno bez obzira na izvor finansiranja, s obzirom na to da se radi o mjeri čije je ukidanje u dobroj mjeri narušilo integritet i efikasnost rada biračkih odbora. Navedeno predlažemo kao modus prevazilaženja problema koji se javljaju, između ostalog, usljed nedovoljne popunjenosti samog biračkog odbora, neadekvatne kvalificiranosti članova biračkog odbora u smislu posjedovanja određenog iskustva i znanja iz oblasti provedbe izbornog procesa.

Unos utvrđenih izbornih rezultata sa zelenih kopija sa redovnih biračkih mjesta u JIIS BiH aplikaciju

Izborna komisija je obavezna organizirati prikupljanje izbornih rezultata sa svih redovnih biračkih mjesta, te organizirati njihov unos sa zelenih kopija u aplikaciju JIIS BiH. Za ovaj proces izborna komisija može angažirati i ovlastiti osobe koje će sa redovnih biračkih mjesta preuzeti vjerodostojne izborne rezultate od strane biračkih odbora. U ovom procesu, Gradska izborna komisija Tuzla suočila se sa problemom sporosti dostave zelenih kopija, zbog toga što se radi o prostorno velikoj izornoj jedinici i velikom broju lokacija biračkih mjesta.

- Prijedlog da se izbornim zakonodavstvom predvidi adekvatan način obrade i dostavljanja obrasca s izbornim rezultatima biračkog mjesta izornoj komisiji, objedinjavanje elektronskim putem (naprimjer, elektronska dostava skeniranog obrasca sa rezultatima izornoj komisiji na nadležno postupanje).

Студија случаја: Проблеми изборних комисија у провођењу Општих избора 2018.

Општинска изборна комисија Челинац

Божидар Савичић,
предсједник ОИК-а Челинац

Општинска изборна комисија Челинац провела је Опште изборе 2018. године у складу са Изборним законом БиХ, подзаконским актима и непосредним, конкретним упутствима ЦИК-а БиХ. У току припреме и провођења избора сусрели смо се са разним, немалим, бројем проблема које смо рјешавали „у ходу“ и у складу са нашим могућностима и расположивим временом.

Бирачки одбори - најслабија карика у ланцу изборне администрације

Већ много раније је констатовано да су бирачки одбори најслабија карика у ланцу изборне администрације, а значајан дио мјера и радњи које су предузимане у претходном периоду (од Општих избора 2014. године) имале су за циљ побољшање стања у тој области. Искуства Општинске изборне комисије Челинац са протеклих избора су таква да се може констатовати да побољшања нису постигнута или, ако јесу, онда су у веома малом обиму.

Наше мишљење је да су проблеми у овом сегменту изборног процеса посљедица нормативно-правне регулативе именовања, едукације и самог начина рада бирачких одбора и да се побољшање може постићи само уз претходну измјену Изборног закона БиХ и/или одговарајућег подзаконског акта.

Такође смо мишљења да сва рјешења, која се предлажу, зависе од тога да ли се уведе модерне технологије у изборни процес, а ако се не уведе и док се не уведе, стање би се поправило и на сљедећи начин:

1. Измјенама Изборног закона БиХ регулисати:
 - Да предсједнике и замјенике предсједника бирачких одбора именује изборна комисија основне изборне јединице у БиХ на основу јавног конкурса у првом мјесецу изборног периода (или године). На конкурс дати предност незапосленим лицима и студентима, са изабраним провести садржајнију обуку и са онима који на обуци постигну

одговарајући резултат потписати уговор о међусобним правима и обавезама у којем између осталог треба предвидјети надокнаду трошкова у случају непоравданог изостанка или одустанка.

- Именовање чланова и замјеника чланова бирачких одбора могло би да остане по садашњој процедури (жријебање, приједлози политичких субјеката ...) с тим да се законом регулише да ће услове за остваривање права политичких субјеката за учешће у поступку именовања чланова бирачких одбора прописати Централна изборна комисија БиХ посебним актом.
- 2. Измјенама подзаконских акта - Правилник о утврђивању квалификација и поступку именовања чланова бирачких одбора и др. регулисати:
 - Политички субјекти који испуњавају законске услове и желе да имају своје представнике у бирачким одборима у првом или најкасније другом мјесецу изборног периода, дакле прије додјеле позиција у бирачким одборима, да изборним комисијама доставе шири списак лица-кандидата за чланове бирачких одбора (наравно, сва лица са списка треба да испуњавају услове за члана бирачког одбора, те да једно лице може да буде само на једном списку) и потписан и овјерен Образац депонованих потписа са списком лица која овлашћују да их заступају код те изборне комисије. Политички субјекти би, када добију позиције у бирачким одборима, за исте могли да предлажу само лица са раније достављеног списка, а лица овлаштена за заступање би прије додјеле позиција или на самој додјели лично код изборне комисије депоновала свој потпис и оставила личне контакт-податке. На овај начин бисмо трговину позицијама у бирачким одборима ако не у потпуности елиминисали, онда бар смањили.
 - Рад бирачког одбора на бирачком мјесту регулисати у двије групе, екипе или тима. Први тим (начелно чланови) раде до затварања бирачког мјеста - проводе изборе, а други тим (начелно замјеници) од затварања до предаје изборног материјала изборним комисијама - утврђују резултате, попуњавају обрасце и пакују изборни материјал.

или

Рад бирачког одбора регулисати тако да се на бирачком мјесту после затварања бирачког мјеста: утврђује број потписа на изводу из бирачког списка; броје и пакују неискориштени и оштећени гласачки листићи; разврставају листићи из гласачких кутија по изборним нивоима; утврђују резултати за први изборни ниво (Предсједништво БиХ - већински глас), а остали материјал запечаћен да се доставља у општинске/градске центре за бројање који би наставили са бројањем истог, попуњавањем образаца и паковањем. Овдје би се могло размислити и о варијанти да се на

бирачком мјесту броје оба изборна нивоа већински глас и изборни нивои отворена листа (први или оба), али само први круг бројања, а други круг бројања да се врши у центрима за бројање, други дан уз могућност да се у тим центрима изврши и поновно бројање за нивое који су бројани на бирачким мјестима. У центрима за бројање радили би посебно обучени тимови, које би благовремено именовала и обучила општинска/градска изборна комисија независно од именовања бирачких одбора.

Професионализација ланца изборне администрације од државног до локалног нивоа

По садашњим законским рјешењима само највиши орган изборне администрације (ЦИК БиХ) има професионалан статус и све или бар већину онога што уз то иде, односно исти чини једну од организационих цјелина државне јавне управе у Босни и Херцеговини. Остали нивои територијалне организације државе укључујући и локални ниво (општину/град) су полупрофесионални или аматери (волонтери) и нису у организационом саставу јавне управе на локалном нивоу.

Такво рјешење, имајући у виду велики обим и значај надлежности изборних комисија основне изборне јединице у БиХ прописаних Изборним законом БиХ, а посебно њихову улогу у формирању и раду бирачких одбора, јесте извор великог броја проблема у припреми, организацији и провођењу избора.

Побољшање стања могло би да успије ако се Централна изборна комисија БиХ измјеном Изборног закона БиХ и др. закона на државном и ентитетском нивоу избори да и на локалном нивоу у организацији локалних органа управе постоји лице које је задужено за припрему, организацију и провођење избора, (о ентитетском нивоу може се размислити да ли је потребно или не).

У првој фази, за коју је по нашем мишљењу довољна само измјена Правилника о употреби и изради извода из Централног бирачког списка, гдје у надлежности Центра за бирачки списак предвидјети и сљедеће обавезе:

- врши излагања извода из привременог Централног бирачког списка на увид јавности у складу са Планом излагања који доноси комисија,
- на почетку сваке изборне године (фебруар, март), а по упутствима изборне комисије, врши обавезно сравњење евиденције о умрлим лицима са матичним канцеларијама и да у периоду од закључивања Централног бирачког списка до дана избора (45 дана) од матичних канцеларија обезбиди доставу извода из књиге умрлих и изборној комисији ради обиљежавања истих на бирачком списку,
- по упутствима и уз непосредан надзор изборне комисије извршава све радње у поступку прикупљања података за формирање списка лица која су због старости, болести и инвалидности везана за своје домове,

- врши послове техничког секретара изборне комисије. Прецизирање обавезе техничког секретара врши изборна комисија.

Касније кроз измјене Изборног закона БиХ предвидјети постојање секретара изборне комисије у свим општинама/градовима са преко 5.000 бирача уписаних у бирачки списак и да Централна изборна комисија БиХ посебним актом регулише надлежности секретара изборне комисије на локалном нивоу, који би између осталог обављао послове и у центру за бирачки списак. Секретар би био у радном односу у органима управе и имао би статус државног службеника.

DISKUSIJA I ZAKLJUČCI KONFERENCIJE

**„Opći izbori 2018. – Izazovi izbornog
procesa u Bosni i Hercegovini“**

Diskusija i zaključci Konferencije „Opći izbori 2018. – Izazovi izbornog procesa u Bosni i Hercegovini“

dr. Irena Hadžiabdić, članica
Centralne izborne komisije BiH

USVOJENI ZAKLJUČCI

- ▶▶ Organi za provedbu izbora cijene da su Opći izbori u Bosni i Hercegovini 2018. godine u tehničkom smislu veoma dobro organizirani i realizirani, a uočeni propusti u nekim sredinama ne mogu bitnije utjecati na ukupnu pozitivnu ocjenu o ovim izborima, u čemu posebnu zahvalnost zaslužuju izborne komisije osnovnih izbornih jedinica (u daljnjem tekstu: izborne komisije).
- ▶▶ Konferencija posebnu zahvalnost izražava Misiji OSCE-a u BiH, Vijeću Evrope - Ured u BiH, te ostalim međunarodnim organizacijama na pomoći u pripremi, organizaciji i održavanju ove Konferencije.
- ▶▶ Sa Konferencije se upućuje zahvalnost Posmatračkoj misiji OSCE/ODIHR-a i Posmatračkoj misiji Kongresa lokalnih i regionalnih vlasti Vijeća Evrope.
- ▶▶ Na Konferenciji je u potpunosti podržan Izvještaj OSCE/ODIHR-a s Općih izbora 2018. godine u BiH i upućen poziv nadležnim tijelima u BiH da realiziraju iznesene preporuke.
- ▶▶ Na Konferenciji je aklamacijom prihvaćen Izvještaj o provedbi izbora Centralne izborne komisije BiH za 2018. godinu.

ZAKLJUČCI USVOJENI PO POSEBNIM TEMATSKIM OBLASTIMA IZLAGANIM NA PLENARNIM SESIJAMA KONFERENCIJE

- I. **TEMATSKA OBLAST: Izvještaji o radu izbornih komisija u 2018. godini i problemi izbornih komisija u provedbi Općih izbora 2018. godine**
 1. Većina izbornih komisija je u 2018. godini imala adekvatan prostor, opremu za rad, osigurana sredstva za provedbu Općih izbora 2018. godine, redovnu naknadu, odnosno materijalno-tehničku podršku općine/grada, a navedena

poboljšanja uvjeta za rad, donošenje odluka u skladu s poslovnicima o radu, pravovremeno osiguranje sredstava za provedbu izbora, kao i redovnije isplaćivanje naknada za rad, rezultat su pravovremenog djelovanja Centralne izborne komisije BiH i dobre saradnje s izbornim komisijama i općinama/ gradovima, kao i poduzetim mjerama u prethodnom periodu. Ovakvu dobru praksu treba nastaviti i prilikom pripreme za predstojeće Lokalne izbore 2020. godine.

2. U skladu s rokovima i redoslijedom izbornih aktivnosti, izborne komisije su pravovremeno odredile biračka mjesta, koja su ispunila uvjete za glasanje. Međutim, potrebno je da izborne komisije za svake izbore izvrše analizu svih biračkih mjesta, kako bi se realno utvrdilo ispunjavaju li stvarno sva biračka mjesta sve tehničke uvjete za glasanje (posebno u dijelu osiguranja prostora za posmatrača i sigurnost biračkog materijala).
3. Izborne komisije su koristile uobičajene metode informiranja birača o izbornom procesu, ali je potrebno da izborne komisije, prilikom redovnog informiranja birača o podacima neophodnim za provedbu izbora (uvid u izvod iz Centralnog biračkog spiska, biračka mjesta, centar za birački spisak, i dr.), istraže i druge efikasne metode informiranja birača i javnosti, i djeluju na unapređenju transparentnosti u svom radu.
4. Centralna izborna komisija BiH treba razviti ciljanu strategiju i program za unapređenje informiranosti birača, koristeći kreativne i moderne pristupe i medije. Posebnu pažnju treba posvetiti ranjivim grupama birača, koji su pod aktivnom registracijom. Centralna izborna komisija BiH treba da razvije sveobuhvatnu strategiju, te planira adekvatne resurse kako bi implementirala strategiju.
5. Uskladiti visinu naknade za rad članovima izbornih komisija osnovnih izbornih jedinica s odlukom Centralne izborne komisije BiH i pravovremeno planirati sredstva u finansijskom planu, kao i druga sredstva potrebna za provedbu ostalih aktivnosti izborne komisije.
6. Osim toga, razmotriti i zakonskim/podzakonskim aktima regulirati naknade za rad izbornih komisija u smislu ujednačavanja iznosa naknade izbornim komisijama, s obzirom na veličinu općine, broj birača, broj biračkih mjesta i ostale relevantne kriterije.
7. Imajući u vidu da je određeni broj općina stekao status grada, te da se povećao broj stanovnika u pojedinim općinama, izvršiti analizu u vezi s brojem članova općinske izborne komisije i eventualnom potrebom za povećanje broja članova izborne komisije.
8. Kako bi izborne komisije radile u punom sastavu, potrebno je u Izborni zakon BiH ili podzakonske akte uvrstiti odredbu da, ukoliko nadležni organ ne izvrši

razrješenja i imenovanja članova izbornih komisija u propisanom roku, to učini Centralna izborna komisija BiH po službenoj dužnosti. Osim toga, značajno je ukazati Visokom sudskom i tužilačkom vijeću na to da odredba iz Kodeksa o dopuni Kodeksa sudijske etike, kojom je onemogućen rad sudijama u članstvu i radu izbornih komisija, ne doprinosi povećanju integriteta izbornih komisija.

9. Poduzeti aktivnosti i, u saradnji Centralne izborne komisije BiH i općinskih/ gradskih organa vlasti, iznaći mogućnosti za planiranje u finansijskim planovima za narednu budžetsku godinu i nabavku računarske opreme za izborne komisije osnovnih izbornih jedinica i centre za birački spisak koji raspolažu dotrajalom opremom, te unapređenje neadekvatnih uvjeta za rad.
10. Sve izborne komisije dužne su voditi evidenciju članova biračkih odbora koji, iz neopravdanih ili nepoznatih razloga, nisu učestvovali u radu biračkog odbora na dan izbora, a radi eventualnog sankcioniranja.

II. TEMATSKA OBLAST: Integritet Centralnog biračkog spiska – analiza i preporuke

1. Zbog utvrđenih nedostataka u primjeni odredaba poglavlja 3. Izbornog zakona BiH - Birački spisak, potrebno je navedeno poglavlje temeljito analizirati i predložiti mjere koje će zahtijevati stalno analiziranje i prečišćavanje podataka koji se koriste za potrebe Centralnog biračkog spiska i jasnije definirati obaveze svih nadležnih organa u izradi tačnog Centralnog biračkog spiska.
2. Neophodno je da izborne komisije vrše stalno nadgledanje rada centara za birački spisak. U općinama/gradovima u kojim je nadležni općinski organ samo formalno formirao centar za birački spisak, i to na način da je donio akt o uspostavi centra, te zadužio određenu osobu ili neku od općinskih službi za rad u centru, koje se u praksi ne mogu u potpunosti posvetiti poslovima centra (naprimjer, matičari), potrebno je da izborne komisije, u skladu sa svojom nadležnostima, u neizbornoj godini izvrše nadgledanje i kontrolu rada centra za birački spisak i, u vezi s utvrđenim stanjem informiraju Centralnu izbornu komisiju BiH i nadležni organ uprave, odnosno načelnika/gradonačelnika.
3. Vršiti kontinuiranu aktivnost na provjeri ažurnosti Centralnog biračkog spiska. Potrebno je da organi za provedbu izbora na svim nivoima posebnu pažnju posvete brisanju imena umrlih osoba i da tu aktivnost provode u kontinuitetu, uz obavezno mjesečno obavješćavanje Centralne izborne komisije BiH o poduzetim mjerama.
4. Centralna izborna komisija BiH treba da razvije instrukcije sa pratećim alatima za prikupljanje podataka i izvješćavanje, kako bi se olakšalo praćenje

uklanjanja imena umrlih birača sa biračkog spiska. Aplikaciju za centre za birački spisak treba proširiti, kako bi se omogućilo da centri mogu (mjesečno ili dvosedmično) primati od matičnih ureda kopije obavijesti o smrti koje su poslane MUP-ovima, radi provjere promjena u sistemu. Kroz proces verifikacije provjeriti da li je birač još uvijek registriran i označiti sa "*" ako je njegovo ime još uvijek na spisku. Sistem će pohraniti dnevnik revidiranih imena/ID brojeva i rezultate provjere. Sistem će generirati mjesečne/dvosedmične izvještaje centrima za birački spisak i Centralnoj izbornoj komisiji BiH, kako bi se osiguralo statističko izvještavanje o procesu i praćenje. Dnevnik revizije i izvještavanje prijavljenih umrlih građana će osigurati da Centralna izborna komisija BiH može efikasno pratiti proces, kako bi se osigurala pravilnost i dosljednost u centrima za birački spisak, te će omogućiti Centralnoj izbornoj komisiji BiH da pruži podršku centrima koji ne provode proces efikasno, ili koji imaju visok broj umrlih birača. Centralna izborna komisija BiH će biti bolje pozicionirana da odgovori na pitanja o mogućem broju imena umrlih birača na biračkom spisku, koliko dugo su birači bili u registru, kao i o geografskoj i demografskoj distribuciji umrlih birača.

5. Matični ured treba dostaviti mjesečni pregled upisa u MKU u centar za birački spisak svoje općine.
6. Izvršiti ažuriranje Centralnog biračkog spiska provjerom podataka o umrlim osobama u periodu od 2003. godine.
7. Potrebna je proaktivna komunikacija između organa koji vode službene evidencije o umrlim osobama, kao i upoznavanje javnosti s time da su članovi porodica dužni prijavljivati činjenicu smrti nadležnom organu.
8. Razmotriti automatsko elektronsko uvezivanje matičnog ureda i MUP-a (kada matični ured u bazu matične knjige umrlih unese činjenicu smrti, da je isti podatak dostupan automatski MUP-u, koji evidentira činjenicu smrti u svoju bazu).
9. Centralna izborna komisija BiH i Ministarstvo vanjskih poslova BiH trebaju razmjenjivati informacije o umrlim građanima u dijaspori. Ovo može uključivati periodično obavješćavanje o smrtnim slučajevima koji su prijavljeni diplomatskim predstavništvima BiH, općinskim matičnim uredima i/ili Centralnoj izbornoj komisiji BiH za predevidentiranje smrtnih slučajeva od strane matičnih ureda do zvaničnog izvještavanja, te obilježavanje imena umrlih birača iz dijaspore sa "*" na Centralnom biračkom spisku, odnosno potrebno je pronaći način da se imena osoba koje su umrle izvan BiH, a čija smrt nije prijavljena nadležnom organu ili nikada nije dostavljen izvod iz MKU, brišu iz Centralnog biračkog spiska.
10. Predlaže se da Centralna izborna komisija BiH organizira redovne kvartalne koordinirajuće sastanke sa nadležnim ministarstvima unutrašnjih poslova,

Javnim registrom Brčko distrikta BiH, državnim i entitetskim ministarstvima za ljudska prava i izbjeglice, IDDEEA-om i drugim nadležnim organima, sve u svrhu redovnog ažuriranja Centralnog biračkog spiska, u cilju ispunjenja obaveze propisane članom 2.9 stav (1) tačka 4. Izbornog zakona BiH (Centralna izborna komisija BiH je odgovorna za tačnost, ažurnost i ukupni integritet Centralnog biračkog spiska za teritoriju Bosne i Hercegovine).

11. Preporučuje se održavanje redovnih sastanaka Centralne izborne komisije BiH i IDDEEA-e u cilju dogradnje i poboljšanja softvera za kompjutersku obradu podataka, i poboljšanje jedinstvene metodologije i programa čiji se sadržaj i način korištenja utvrđuje između IDDEEA-e i Centralne izborne komisije BiH.
12. Preporučuje se poboljšanje i preciziranje tehničke komunikacije i koordinacije nadležnih organa unapređenjem Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja evidencija, koji donosi Vijeće ministara BiH na prijedlog direktora IDDEEA-e, kako bi se u potpunosti iskoristili resursi potrebni za izradu tačnog Centralnog biračkog spiska.
13. Centralna izborna komisija BiH treba razmotriti uspostavu internet-portala, koji će omogućiti biračima sa privremenim boravkom u inozemstvu kompletnu popunu aplikacije za glasanje izvan zemlje. Internet-portal bi trebao biti povezan s internetskom stranicom Centralne izborne komisije BiH, internetskim stranicama drugih interesnih grupa, te povezan sa kampanjama informiranja birača, uključujući i društvene mreže. Portal bi trebao osigurati da sve potrebne informacije budu uključene u aplikaciju, da su podaci u ispravnom formatu i da se mogu koristiti za automatsku verifikaciju baze podataka, te može osigurati da se dokaz identiteta i prebivališta doda elektronskim putem. Kada birač potvrdi svoju prijavu za glasanje izvan zemlje, portal će sačuvati podatke o aplikaciji za Centralni birački spisak, kako bi bio spreman za obradu. Potpisane/skenirane aplikacije se šalju putem portala ili e-mailom Centralnoj izbornoj komisiji BiH. Za aplikacije koje se obrađuje preko portala neće biti potrebe vršiti naknadnu obradu podataka. Time će se uštedjeti značajno vrijeme, te omogućiti da se resursi koncentriraju na proces verifikacije. Primanje aplikacija u digitalnom formatu omogućit će automatsku provjeru radi uštede vremena i unapređenje integriteta. Centralna izborna komisija BiH bi mogla koristiti alate za potvrdu identiteta i uređaja, kako bi se poboljšalo utvrđivanje identiteta birača, adresa i verifikacija uređaja. Prema Zakonu, prijave se i dalje mogu podnijeti u diplomatskim misijama, poštom ili faksom. Tamo gdje je to moguće, Centralna izborna komisija BiH treba da omogući apliciranje putem portala, čak i ako se aplikacija potom štampa, šalje poštom, faksom ili podnosi u diplomatskim misijama.
14. Registracija birača bi trebala biti integrirana u zajedničku tehničku IT arhitekturu, uključujući standardne operativne sisteme, hardver, baze podataka, mreže i aplikacijske platforme. Potrebno je daljnje razvijanje

jedinstvenog informacijskog izbornog sistema, kako bi se ispunile predložene preporuke za registraciju izvan zemlje i informiranje birača.

15. Proces registracije birača bi imao koristi od daljnje tehničke integracije sa registrima, kao što su matične knjige i porezne uprave FBiH, RS, te centralna evidencija o prebivalištu i boravištu IDDEEA-e. Daljnja tehnička integracija osigurala bi pravovremeniju i tačniju provjeru podataka između matičnih knjiga unutar entiteta.
16. Centralna izborna komisija BiH i Ministarstvo vanjskih poslova BiH trebaju da razmotre koordinaciju između konzularne registracije u diplomatskim misijama BiH i procesa registracije za glasače u inozemstvu, uključujući osiguravanje materijala za informiranje birača u vrijeme konzularne registracije ili drugih konzularnih usluga, te elektronsko obavješćavanje (e-mail, telefon) građana prilikom registracije birača izvan zemlje.
17. Centralna izborna komisija BiH će razmotriti formiranje stalne konsultativne radne grupe po pitanju biračkog spiska, uključivanjem relevantnih aktera, uz liderstvo Centralne izborne komisije BiH, a u cilju zajedničkog rada na rješavanju pitanja koja se odnose na registraciju birača.

III. TEMATSKA OBLAST: Rad biračkih odbora

1. U skladu s izvršenom analizom o imenovanju i obuci članova biračkih odbora, kao i pojavi masovnijeg odustajanja od članstva u biračkim odborima, potrebno je ugraditi mehanizme za osiguranje profesionalne izborne administracije na biračkim mjestima.
2. Razmotriti novi model imenovanja biračkih odbora, uz obavezno podizanje nivoa kapaciteta ljudskih resursa izborne administracije.
3. Profesionalizirati poziciju predsjednika biračkog odbora.
4. Povećati visinu naknada za rad u biračkom odboru.
5. Promovirati rad u biračkim odborima kao častan i odgovoran posao.
6. Optimizirati angažman članova i zamjenika članova biračkih odbora, kako bi na adekvatniji način bio raspodijeljen rad u biračkom odboru.
7. Razmotriti propisivanje sankcija za političke subjekte čiji kandidati odustanu od angažmana u biračkom odboru.
8. Pojednostaviti obrasce koji se koriste na biračkim mjestima.
9. Izvršiti analizu mogućnosti pojednostavljenja pakiranja izbornog materijala na biračkim mjestima, procedure dostave izbornog materijala i unosa izbornih rezultata, u cilju unapređenja ovih aktivnosti.

IV. TEMATSKA OBLAST: Unos i kontrola izbornih rezultata

1. Utvrditi minimum kvalifikacija za imenovanje kontrolora izbornih rezultata u osnovnoj izbornoj jedinici.
2. Podzakonskim aktom utvrditi način obuke, testiranja i certificiranja kontrolora izbornih rezultata u osnovnoj izbornoj jedinici.
3. Izvršiti analizu i podzakonskim aktima propisati adekvatan broj kontrolora u osnovnoj izbornoj jedinici u odnosu na broj biračkih mjesta i potrebu za kvalitetnim obavljanjem poslova unosa, obrade i kontrole izbornih rezultata.
4. Propisati duži vremenski period na koji treba biti imenovan kontrolor u osnovnoj izbornoj jedinici.
5. U obaveznu obuku izbornih komisija uključiti segment unosa podataka/kontrole izbornih rezultata, uz prisustvo svih članova izborne komisije.
6. Osigurati efikasniju prezentaciju preliminarnih izbornih rezultata (u smislu validacije).
7. Insistirati na novim tehnologijama u izbornom procesu.

Napomena: Ovaj dokument sadrži ukupno 45 zaključaka, a još jedna važna poruka Konferencije je i da je neophodno povećati visinu sankcija za kršenja odredaba Izbornog zakona BiH.

Učesnici Konferencije „Opći izbori 2018. – Izazovi izbornog procesa u BiH“

BIOGRAFIJE

uvodničara i presentera

Бранко Петрић

Дипломирао на Правном факултету у Београду 1984. године, а након тога почиње радити у општинској управи у Дервенти, гдје је био и секретар општине. У периоду од 1992. до 1996. године био је председник Основног суда у Дервенти, а од 1996. до 1998. министар правде у Влади Републике Српске. Дужност амбасадора БиХ у Словенији је обављао у периоду од 1998 до 2001. До именовања за члана ЦИК-а БиХ 2004. се бавио адвокатуром. Отада је члан, а у три мандата и председник ЦИК-а БиХ. У изборима је од првих демократских избора 1990. када је био члан општинске изборне комисије, а и члан Републичке изборне комисије РС (1996 – 2000). Аутор је више стучних чланака из области избора и финансирања политичких странака.

Ambasador Bruce G. Berton

Nakon što je dvije godine obavljao dužnost prvog zamjenika visokog predstavnika i supervizora za Brčko distrikt BiH u Uredu visokog predstavnika u Sarajevu, ambasador Bruce G. Berton je imenovan na dužnost šefa Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini. Ambasador Berton je američki diplomata već 30 godina. Diplomatsku službu započeo je 1987. godine, a obavljao je različite funkcije na više lokacija, uključujući Karakas, Moskvu, Bermudske otoke, Hong Kong, Rim, Meksiko Siti, Frankfurt, Varšavu i Sofiju. Pored toga, proveo je i pet godina u sjedištu State Departmenta u Vašingtonu. Obavljao je nadzornu funkciju u Operativnom centru State Departmenta, bio je predstavnik SAD-a u multilateralnoj misiji, zamjenik ambasadora SAD-a u Sofiji (Bugarska), obavljao je nekoliko rukovodećih i izvjestiteljskih funkcija, kao i funkciju direktora Ureda za inovacije u menadžmentu State Departmenta, od 2012. do 2014. godine. U tom svojstvu je održao govor za TEDx, pod naslovom: „Šta je potrebno za pravu inovaciju“. Dobitnik je brojnih nagrada State Departmenta.

Ambasador Berton je porijeklom iz područja sjeverozapadne obale Pacifika, a 1983. godine je s izuzetnim uspjehom diplomirao međunarodne odnose na Pacifičkom luteranskom univerzitetu (magna cum laude). Prije diplomatske službe, proveo je tri godine radeći za firmu „Boeing“ u Sijetlu. Gospodin Berton je oženjen sa Susan Berton, nastavnicom, i ponosni je otac dvoje odrasle djece, Katherine i Aarona.

Ambasador Drahoslav Štefánek

Ambasador Drahoslav Štefánek trenutno obavlja funkciju šefa Ureda Vijeća Evrope u Sarajevu. U Sarajevo je stigao s pozicije izvanrednog i opunomoćenog ambasadora, stalnog predstavnika Republike Slovačke pri Vijeću Evrope. Ambasador Štefánek je stekao zvanje magistra pravnih nauka na Univerzitetu Comenius, Bratislava.

Preko 10 godina svoje dvadesetogodišnje karijere je proveo u Ministarstvu inozemnih poslova Slovačke, kao direktor Odjela za međunarodno pravo, direktor Odjela za opće poslove i odnose s EU institucijama, te generalni direktor za UN, međunarodne organizacije i ljudska prava.

Ambasador Štefánek također je obavljao funkciju zamjenika stalnog predstavnika u Stalnoj misiji Republike Slovačke pri Uredu Ujedinjenih naroda i drugih međunarodnih organizacija u Ženevi.

Alexey Gromov

Alexey Gromov je diplomirao ekonomiju i pravo na Državnom univerzitetu u Sankt Peterburgu. Između 2004. i 2012. godine bio je član Izborne komisije u Sankt Peterburgu i bio je zadužen za pravne, finansijske, organizacijske i druge aspekte izbora. U periodu od 2008. do 2012. godine radio je na Državnom univerzitetu Sankt Peterburg kao predavač ustavnog i upravnog prava. Od 2003. godine Alexey Gromov je uključen u različite aktivnosti izborne kampanje, uključujući rad na poslovima pravnog savjetnika i voditelja Ureda za kampanju. Između 2009. i 2013. godine učestvovao je u brojnim ODIHR-ovim misijama za posmatranje izbora i pridružio se OSCE/ODIHR-u kao savjetnik za izbore 2013. godine.

François Friederich

François FRIEDERICH, šef Odjela za izbornu pomoć, Generalni direktorat za demokratiju, Vijeće Evrope.

Prethodne funkcije: generalni koordinator Svjetskog foruma za demokratiju Vijeća Evrope (2012.); koordinator škola političkih studija Vijeća Evrope (2003.-2012.); politički savjetnik u Direktoratu za političke poslove Vijeća Evrope (2001.-2003.); zamjenik šefa Ureda Vijeća Evrope u Beogradu, Srbija (2000.-2001.); šef Ureda Vijeća Evrope u Mostaru i Sarajevu, Bosna i Hercegovina (1998.-2000.); šef Agencije za lokalnu demokratiju Vijeća Evrope u Osijeku, Hrvatska (1995.-1998.); sekretar EPP grupe u Parlamentarnoj skupštini Vijeća Evrope i Parlamentarnoj skupštini WEU (1983.-1993.).

Obrazovanje: Diploma o završenim političkim studijama na Institutu političkih studija, Strassbourg; certifikat o završenim Evropskim studijama Evropskog koledža, Bruges; magistar političkih studija „Evropska kultura“ Univerziteta Strassbourg; magistar u oblasti ljudskih prava Pravnog fakulteta Ženeva.

Vlado Rogić

Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Mostaru. Pravosudni ispit položio 1995. godine. Od 1987. godine do 1997. godine uposlen u Ministarstvu unutarnjih poslova na radnim mjestima u Sektoru pravnih, kadrovskih i obrazovnih poslova.

Od 1997. do 2013. godine radio u Ministarstvu prosvjete, znanosti, kulture i športa Hercegovačko-neretvanske županije/kantona na poslovima pomoćnika ministra. U međuvremenu, od 2008. do 2011. godine radio u Skupštini Hercegovačko-neretvanske županije/kantona. U razdoblju od 2013. do 2014. godine obnašao je dužnost zamjenika ravnatelja Agencije za zaštitu osobnih podataka u Bosni i Hercegovini. Sudjelovao je u provedbi lokalnih i općih izbora u Bosni i Hercegovini od 1996. do 2004. godine u svojstvu predsjednika Izbornog povjerenstva Gradske općine Mostar – Jugozapad, a od 2004. godine do 2006. godine bio član Izbornog povjerenstva Grada Mostara. Član Središnjega izbornog povjerenstva Bosne i Hercegovine je od 1. travnja 2014. godine. Boravio je na promatranju izbora održanih u Austriji, Moldaviji i Kirgistanu.

Marijana Žuljević

Marijana Žuljević radi na poslovima šefa Odsjeka za izbore u Tajništvu Središnjeg izbornog povjerenstva BiH od 2010. godine. U Središnjem izbornom povjerenstvu BiH radi od 2002. godine i u tom razdoblju je obavljala različite dužnosti državne službenice. Sudjelovala je u pripremi značajnog broja konferencija, obuka i seminara za izbornu administraciju i međunarodne promatrače u organizaciji Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, pri čemu je bila i prezentatorica na poslijebirnim konferencijama 2014. i 2016. godine, te je sudjelovala u pripremi brošura u okviru navedenih konferencija. Diplomirala je na Pedagoškom fakultetu Sveučilišta u Mostaru i posjeduje brojne certifikate iz oblasti menadžerskih vještina.

Dr. Suad Arnautović

Dr. Suad Arnautović je član Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine od juna 2004. godine. Nakon isteka sedmogodišnjeg mandata, ponovo je imenovan za člana Centralne izborne komisije BiH, 22. septembra 2011. godine. U periodu od januara 2008. do maja 2009. godine, dr. Arnautović je obavljao dužnost predsjednika Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine.

Učestvovao je na više međunarodnih naučnih i stručnih simpozija i seminara o izborima i izbornim procesima, te u posmatračkim izbornim misijama širom svijeta. Učestvovao je na međunarodnim naučnim i stručnim konferencijama posvećenim finansiranju političkih stranaka, političkom integritetu i izbornim procesima u Egiptu, Srbiji, Moldaviji, Kirgistanu, Francuskoj i Engleskoj. Član je Udruženja izbornih zvaničnika Bosne i Hercegovine, Udruženja za političke nauke Bosne i Hercegovine i IPSA-e (Međunarodno udruženje za političke nauke). Dr. Arnautović je, također, 2007. godine završio obuku za međunarodne izborne posmatrače (STO) na OSCE-ovoj Akademiji u Bishkeku, Kirgistan, u organizaciji OSCE/ODIHR-a. Objavio je više od dvadeset naučnih i stručnih radova u naučnim i stručnim časopisima u BiH i inozemstvu, kao i više autorskih članaka, osvrti i komentara u dnevnim i sedmičnim printanim medijima.

Tatjana Trifković

Tatjana Trifković, zaposlena u Centralnoj izbornoj komisiji BiH od 2005. godine, na radnom mjestu koordinatora za rad sa opštinskim izbornim komisijama. Od 2015. godine obavlja poslove koordinatora za rad sa centrima za birački spisak.

U toku provođenja izbora u Bosni i Hercegovini od 2006. do 2014. godine bila angažovana kao kontrolor za obradu, unos i potvrdu rezultata glasanja, te 2016. i 2018. godine imenovana za zamjenicu direktora Glavnog centra za brojanje.

Adi Agić

Adi Agić radi u oblasti izbornog procesa u Bosni i Hercegovini od 1998. godine, najprije pri Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), a potom u Sekretarijatu Centralne izborne komisije BiH. Trenutno radi na poziciji referenta za tehničku provedbu i analizu izbora. U Glavnom centru za brojanje imenovan je na poziciju zamjenika direktora od 2004. do 2016. godine, da bi na izborima 2018. godine bio imenovan na poziciju direktora Glavnog centra za brojanje. Učestvovao je u planiranju i realizaciji više izbornih projekata, te sarađivao na izradi više publikacija.

Dino Mulaosmanović

Diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu 2008. godine. Prije preuzimanja dužnosti predsjednika Općinske izborne komisije Ilidža, decembra 2014. godine, obavljao je dužnost predsjednika Komisije za planiranje općinskog razvoja Općine Ilidža. Bio je općinski instruktor za vrijeme popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini 2013. godine. Svoje prvo radno iskustvo stekao u Federalnom ministarstvu za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, gdje je radio na osnovu ugovora o volonterskom radu u Uredu glavnog federalnog inspektora, a kasnije na osnovu ugovora o djelu. Od septembra 2010.

do februara 2016. godine obavljao je poslove sekretara PPOŠ „Isa-beg Ishaković“ Sarajevo, a od februara 2016. godine obavlja poslove sekretara JU Četvrta gimnazija Ilidža. Od oktobra 2017. godine obavlja i dužnost predsjednika Stručnog aktiva sekretara srednjih škola u Kantonu Sarajevo. Pored navedenog, obavljao i funkcije predsjednika i člana upravnih odbora javnih ustanova na području Općine Ilidža i Kantona Sarajevo.

Dr. Beata Martin-Rozumiłowicz

Dr. Beata Martin-Rozumiłowicz trenutno obavlja dužnost direktorice za Evropu i Evroaziju pri Međunarodnoj fondaciji za izborne sisteme (IFES). Od 2011. do 2016. godine vodila je Odjel za izbore Ureda za demokratske institucije i ljudska prava (OSCE/ODHIR) u Varšavi (u periodu od 2009. do 2011. godine obavljala je dužnost zamjenika).

Od 2005. do 2009. godine radila je na ODIHR-ovim posmatračkim misijama u državama članicama OSCE-a kao zamjenik šefa Misije ili kao politički analitičar. Ukupno je učestvovala na više od 200 izbora širom regije OSCE-a. Beata Martin-Razumilowicz je radila kao savjetnica za izbore u OSCE-ovom centru u Biškeku, Kirgistan 2005. godine i bila je politički/medijski službenik u OSCE-ovom centru u Almatyju, Kazahstan od 2003. do 2005. godine. Od 2000. do 2002. godine radila je kao službenica za ljudsku dimenziju u Savjetodavnoj i nadzornoj grupi OSCE-a u Minsku, Bjelorusija. Također je prethodno bila savjetnica za IFES u Armeniji i Kirgistanu o raznim aspektima izborne reforme. Dr. Beata Martin-Rozumilowicz stekla je zvanje doktora i magistra u politici na Oksford Univerzitetu, a diplomirala je političke nauke na Rutgers koledžu (Phi Beta Kappa). Njena uža specijalizacija su političke stranke i izborni razvoj u postkomunističkim državama, latinoameričkim tranzicijama i politička teorija. Od 1999. do 2000. godine bila je istraživačica za Oksfordski program za komparativno medijsko pravo i politiku, i objavila je knjigu o reformi medijskog prava u tranzicijskim demokratijama. Objavila je i razne članke o razvoju političkih stranaka i izbora, posmatranju izbora, slobodi medija, političkim strankama i pitanjima finansiranja kampanje. Od 2004. godine radi na novim tehnologijama na izborima, nadgledajući objavljivanje ODIHR-ovog Priručnika za posmatranje novih glasačkih tehnologija za 2013. godinu. Ona je redovan učesnik stručnih sastanaka na ovu temu, uključujući godišnju konferenciju e-Vote-ID koja okuplja evropske stručnjake. Dr. Beata Martin-Rozumilowicz je članica Programskog odbora konferencije za 2019. godinu. Također je i predsjednica IFES-ovog upravljanja znanjem u tehnologiji i izborima, i u junu 2019. godine je predvodila revolucionarnu procjenu Sajber sigurnosti i Izboru u Ukrajini.

Ahmet Šantić

Diplomirao je 1986. godine na Pravnom fakultetu u Mostaru. Za člana Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine izabran je 2012. godine, a u periodu od marta 2015. do decembra 2016. godine obavljao je funkciju predsjednika Centralne izborne komisije Bosne i Hercegovine. Na Pravnom fakultetu Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru, odbranio je doktorsku disertaciju pod nazivom: „Izorno pravo Bosne i Hercegovine u kontekstu izbornih sistema savremenih evropskih država“, čime je stekao naučno zvanje „doktor pravnih nauka“. Objavio je knjigu „Izorno pravo – Iskustva Bosne i Hercegovine i evropskih država“, prilagođenu svim zainteresiranim u izbornom procesu, od političkih subjekata, akademske zajednice i birača. Izabran je u zvanje docenta i upisan u Registar naučnih institucija i naučnoistraživačkih kadrova u Federaciji BiH.

Veljko Petrović

Veljko Petrović je zaposlen u Centralnoj izbornoj komisiji Bosne i Hercegovine od 2002. godine na poslovima koordinatora za rad sa izbornim komisijama. Kao koordinator zadužen je da održava stalni kontakt sa izbornim komisijama, i pruža tehničku i stručnu pomoć u njihovom radu. Veljko Petrović je koordinator za rad 72 izborne komisije osnovne izborne jedinice u Bosni i Hercegovini.

Selver Keleštura

Selver Keleštura je završio studij prava i postdiplomski studij na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Od 1994. godine obavlja poslove sekretara Općine i sekretara Grada Zenice, a od 2017. godine nalazi se na poziciji sekretara Gradske uprave Zenica.

U izbornom je procesu od 1996. godine, i to kao član Općinske izborne komisije Zenica od 1996. do 2007. godine, od 2007. do 2014. predsjednik Općinske izborne komisije, a od 2014. do danas je predsjednik Gradske izborne komisije Zenica. Napisao je i objavio veći broj stručnih radova iz raznih oblasti prava.

Meliha Olovčić

Meliha Olovčić po zanimanju je diplomirani pravnik sa 27 godina staža u struci, i trenutno radi kao državni službenik na radnom mjestu sekretara Općinskog vijeća Stari Grad Sarajevo. Posjeduje prilično veliko izorno iskustvo: kao zamjenik člana u Općinskoj izbornoj komisiji Stari Grad Sarajevo, koja je formirana Rješenjem o imenovanju OIK-a Stari Grad Sarajevo 1996. godine, koje je donijelo Općinsko vijeće Stari Grad Sarajevo, a čiji organizator i pokrovitelj je bila Misija OSCE-a u BiH; kao sekretar Općinskog vijeća, od 2004. godine, neposredno, zajedno s Općinskom izbornom komisijom, učestvuje u pripremi i provedbi izbora, i to od izbora za savjete mjesnih zajednica, preko lokalnih izbora, pa do općih izbora; kao član Općinske izborne komisije Stari Grad Sarajevo, najprije od 2007. do 2014. godine, a zatim od 2015. godine do danas, učestvuje u pripremi svih, kako općih, tako i lokalnih izbora, pa i izbora za savjete mjesnih zajednica. U okviru Projekta predizborne pomoći Vijeća Evrope za Lokalne izbore 2016. godine u BiH, prošla je obuku i certificirana je za trenera predsjednika i članova biračkih odbora.

Siniša Bencun

Siniša Bencun je ambasador Bosne i Hercegovine pri OSCE-u, UN-u i drugim međunarodnim organizacijama u Beču. Protekle tri godine proveo je sa Misijom OSCE-a na Kosovu kao viši službenik za demokratizaciju, i učestvovao u svim aktivnostima Misije u vezi sa izborima. Bio je dugo aktivan i u organizacijama civilnog društva u BiH, uključujući i nekoliko izbornih posmatračkih misija širom svijeta.

Doktorant je na Univerzitetu u Beogradu, i bavi se istraživanjem izbornih sistema u podijeljenim društvima. Oženjen je i otac dvoje djece.

Senad Kadrović

Senad Kadrović završio je Pedagošku akademiju i stekao zvanje nastavnika matematike i fizike. U Banjoj Luci je diplomirao na fakultetu Informacionih tehnologija i dobio zvanje menadžera informacionih tehnologija.

Radno iskustvo započeo je 1985. godine u ZOI 84 Sarajevo, na održavanju sistema SkiData. Do 1988. godine povremeno je radio u Philips GmbH Hamburgu, a od 1994. godine slijedi zaposlenje u nizu državnih institucija, od Općine Novi Grad Sarajevo, Kantonalne agencije za privatizaciju, Carinske uprave Federacije BiH, pa do Uprave za indirektno oporezivanje, a sve na poslovima informacionih tehnologija. U periodu od 2009. godine do 2013. godine radi kao IT konsultant Svjetske banke za Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine. Potom, dvije godine radi za Centralnu izbornu komisiju Bosne i Hercegovine, da bi, od 2015. godine, nastavio raditi za Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine sve do danas. Bio je učesnik i lider mnogih projekata iz oblasti informacionih tehnologija, kako kod inozemnih organizacija CAFAO, EC, UN i WB, tako i u domaćim institucijama u kojima je radio. Govori engleski jezik.

Ljiljana Orendi

Diplomirala na Pravnom fakultetu, Sveučilište „Đuro Pucar Stari“, Banja Luka, zvanje: diplomirana pravica. U svojoj dugogodišnjoj karijeri radila je na rukovodećim pozicijama u Vladi Brčko Distrikta BiH, kao i na rukovodećim pozicijama u privatnom i javnom sektoru, u oblastima: gospodarstva, poslova javne uprave, srednjeg i visokog obrazovanja i dr. Članstvo u Izbornom povjerenstvu Brčko distrikta BiH: Rješenje Središnjeg izbornog povjerenstva BiH o davanju suglasnosti na Odluku Skupštine Brčko distrikta BiH o izboru člana Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH iz siječnja 2016. godine, nalog Supervizora Brčko distrikta BiH iz rujna 2008. godine o imenovanju člana Izbornog povjerenstva Brčko distrikta BiH.

Stjepan Mikić

Diplomirao je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radni vijek započeo kao profesor povijesti u Srednjoj školi u Odžaku gdje obnaša i dužnost zamjenika direktora. Uvođenjem višestranačkog sustava, obavljao značajne dužnosti u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti, kako na općinskoj i županijskoj, tako i na entitetskoj i državnoj razini. Od 2005. godine, izborom za člana Središnjeg izbornog povjerenstva BiH, u dva mandatna perioda obnašao dužnost predsjednika ove značajne, nezavisne državne institucije.

Uma Isić

Uma Isić je stručna savjetnica za rad s izbornim komisijama i centrima za birački spisak u Sekretarijatu Centralne izborne komisije BiH. Aktivna je učesnica izbornog procesa u Bosni i Hercegovini od 1996. godine i članica Udruženja izbornih zvaničnika u BiH, od osnivanja 1999. godine. Od 1999. do 2006. godine obavljala je poslove predsjednice i članice OIK-a Maglaj. Pohađala je brojne edukacije u oblasti izbora, ali i kreirala kurseve i materijale u oblasti edukacije mladih i žena o izbornom procesu u BiH. Autorica je dvadeset istraživanja i publikacija o izbornom sistemu u BiH i svijetu. Učestovala je u posmatranju izbora u Poljskoj.

Marija Soldo

Diplomirala na Pravnom fakultetu u Mostaru, a nakon toga radi u **tijelima državne uprave na lokalnoj razini**: Općinsko vijeće Mostar–Jugozapad, Odjel za inspekcijske poslove Općine Mostar–Jugozapad, Odjel za gospodarstvo i društvene djelatnosti Grada Mostara od 14. 2. 1994. godine do 13. 6. 2007.godine. Od 14. 6. 2007. godine do 1. 3. 2008.godine, **Gradsko vijeće Grada Mostara**, stručna savjetnica za propise u Stručnoj Službi Gradskog vijeća Grada Mostara i od 1. 3. 2008.godine tajnica Gradskog vijeća Grada Mostara i šefica Stručne Službe Gradskog vijeća, rukovodeća državna službenica. Sudjelovala u **provedbi lokalnih i općih izbora od 1996. do 2000. godine** u svojstvu predsjednice biračkog odbora i članice Izbornog povjerenstva Općine Mostar-Jugozapad. Članica Izbornog povjerenstva Grada Mostara od 2012. godine.

Sead Mustajbašić

Sead Mustajbašić rođen je 26. juna 1964. godine u Tuzli. Zvanje diplomiranog pravnika stekao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Trenutno radi kao šef Odjela službe civilne zaštite Gradske uprave Tuzla. Član je Gradske izborne komisije Tuzla od 10. februara 2015. godine.

Бождар Савичић

Основну школу завршио 1974. године у Челинцу, гимназију 1978. у Бањој Луци, Вишу војну школу 1982. у Билећи, а Факултет пословне економије студијски програм Јавна управа 2010. у Бањој Луци и стекао звање дипломирани менаџер јавне управе.

Већину радног вијека провео у одбрамбено-безбједносним структурама БиХ и РС на пословима: планирања и анализе као и управљања љуским ресурсима у оквиру чега је, самостално или у саставу тима, вршио израду планова рада, едукације, кадровске попуне, анализе реализације планова, рјешавање статусних питања персонала као и предлагања рјешења за побољшање нормативно-правне регулативе у тим областима. Пензионисан је 2008. године у чину мајора Оружаних снага БиХ. У изборном процесу ангажован је од 1996. године на различитим дужностима: члан тима у општинском центру за бројање, члан бирачког одбора и предсједник бирачког одбора, а 2014. године је изабран за предсједника Општинске изборне комисије у Челинцу и ту дужност обавља и сада.

Dr. Irena Hadžiabdić

Dr. Irena Hadžiabdić je provela proteklih 19 godina u oblasti izbornog menadžmenta, najprije pri Organizaciji za sigurnost i saradnju u Evropi (OSCE), a potom kao izvršna direktorica IFES-a u Bosni i Hercegovini. Također je bila izvršna direktorica Udruženja izbornih zvaničnika u BiH (UIZBiH). Imenovana je 2007. od strane Parlamentarne skupštine BiH kao članica Centralne izborne komisije BiH (BiH CEC). Dana 27. aprila 2016. ponovno je imenovana kao članica CIK-a BiH nakon isteka sedmogodišnjeg mandata, te od 1. januara 2017. obavlja dužnost predsjednice CIK-a.

Predstavljala je CIK BiH u Izvršnom odboru Udruženja izbornih zvaničnika Evrope (ACEEEO), te u Odboru za nadzor i reviziju Udruženja svjetskih izbornih tijela (AWEB). Bila je posmatrač i ocjenjivala izbore u 14 država u okviru OSCE-ovog Ureda za demokratske institucije i ljudska prava, Međunarodnog republikanskog instituta i Nacionalnog demokratskog instituta. Međunarodna izborna nagrada za izvanredan doprinos izbornom menadžmentu dodijeljena joj je 2013. godine.

Irena Hadžiabdić je diplomirala na Pravnom fakultetu u Beogradu. Na Univerzitetu *Robert Gordon* iz Aberdeena, stekla je titulu magistricе nauka iz EU politike, prava i menadžmenta, a na Pravnom fakultetu u Zenici zvanje doktora pravnih nauka.

Lista s imenima učesnika Konferencije „Opći izbori 2018.- Izazovi izbornog procesa u BiH“

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine

Branko Petrić, predsjednik
Vlado Rogić, član
Dr. Suad Arnautović, član
Doc. dr. Ahmet Šantić, član

Dr. Irena Hadžiabdić, članica
Stjepan Mikić, član
Novak Božićković, član

Gosti

Nj.E. ambasador Bruce Berton,
Misija OSCE-a u BiH
Ahmed Rifatbegović, Misija OSCE-a u BiH
Nj.E. ambasador Drahoslav Štefánek,
Vijeće Evrope
Siniša Bencun, dolazeći ambasador BiH pri
OSCE-u i UN-u u Beču
Ozgur Sahin,
Ambasada Republike Turske u BiH
Francois Friederich, Vijeće Evrope
Loiseau Guillaume, Vijeće Evrope
Peter Golob,
Državna izborna komisija Slovenije
Mitja Šuligoj, Izborna komisija Slovenije
Dušan Vučko, Izborna komisija Slovenije

Enver Saljihi, Državna izborna komisija
Sjeverne Makedonije
Dr. Beata Martin-Rozumilowicz, IFES
Nermin Nišić, IFES
Alexander Shlyk, OSCE/ODIHR
Alexey Gromov, OSCE/ODIHR
Merce Castells, OSCE/ODIHR
Goran Petrov, OSCE/ODIHR
Raul Muresan, OSCE/ODIHR
Elisabet Tomasinec, EUSR/EU Delegation
H. Firûze Demir, EUSR/EU Delegation
Maja Ribar, EUSR/EU Delegation
Amra Salkić, Ambasada Velike Britanije u BiH
Žiko Krunić, bivši predsjednik GIK-a Bijeljina

Sekretarijat CIK-a BiH

Goran Mišković

Adi Agić

Aida Mešić

Alma Selimović

Almir Džano

Ana Jagar

Cigdem Mavrić

Dejan Ćurić

Ermin Kos

Jasmina Hadžiabdić

Jasmina Ramić-Odobašić

Jasminka Joldić

Maksida Pirić

Marijana Žuljević

Mladen Vičević

Mubera Vulović

Mustafa Laković

Neziha Mustafić

Ognjen Gašović

Samida Karajica

Senad Kadrović

Svetlana Bozalo

Tatjana Trifković

Uma Isić

Veljko Petrović

Zehra Tepić

Općinske/gradske izborne komisije

Adil Katica

Adisa Eminoglu

Admir Pjanić

Aida Karavelić

Aida Skalonja

Aldin Širić

Amer Nurkić

Andrea Mrkonjić

Anđelko Ostojić

Ante Kolobarić

Armin Bašić

Asef Kasum

Asmir Hadžipašić

Ašiš Hamida

Bojan Čulibrk

Boso Bošnjak

Boženko Mamuza

Božidar Savičić

Branimir Radović

Branislav Arnautović

Budimir Dukić

Cvijo Aničić

Ćazim Hadžić

Dalibor Ljuboja

Danijela Pljuca

Dijana Kantarević

Dijana Savić Božić

Dinko Šekerija

Dino Mulaosmanović

Dragana Petrušić

Dragana Tanasić

Dragica Cvijetić

Dragiša Kovačević

Dragolj Muvedin

Dragutin Subašić

Duško Mitrić

Džemail Popović

Edin Kasper

Ejub Miljević

Elvedin Hasanbegović

Elvir Mehić
Emina Rovčanin
Enes Kazić
Enida Sadiković
Esma Kukuruzović
Framimir Pervan
Gabrijela Martinović Dominković
Goran Kosorić
Gordana Nišić
Hajrudin Hasanbašić
Hajrudin Huseinović
Haris Karat
Hasan Ramić
Helena Kajtazović Đudić
Hilmo Đideliija
Igor Marjanović
Ilija Šetka
Ivana Milanović
Ivanka Arapović Galić
Izeta Bajrić
Jelena Đurđević
Jelena Milanović Milekić
Jelena Šipovac
Jelena Zlikovac
Jovanka Bogdanović
Kanita Gredelj
Kemal Efendić
Kemal Hadžić
Kristijan Petrović
Ljilja Dabić
Ljilja Popović
Ljiljana Gačanin
Ljiljana Orendi
Ljuban Knežević
Ljubica Dujmenović
Marica Vrgoč
Marija Soldo
Marinka Pranjić

Martin Grujo
Mate Mikulić
Meliha Olovčić
Mersed Hamzić
Mersiha Šabaredžović-Klačar
Mersud Ljubijankić
Milada Papić
Milinko Lalović
Miodrag Perendija
Mira Škrba-Tomić
Miralem Zlotrg
Mirko Stević
Miroslav Marić
Mirsad Dučić
Mirza Ibrahimović
Mujo Čamdžić
Mustafa Arifović
Mustafa Topalović
Muzijet Kahrmanović
Nada Batinar
Nada Medan
Nada Nović
Nada Živković
Naser Čopelj
Nebojša Vidaković
Nenad Paleksić
Nermin Šarić
Nevzeta Mulalić
Novka Dabarčić
Osman Hasanović
Pero Iljić
Pozder Mersih
Rade Draško
Radenko Ristić
Ramajana Idrizović
Ramo Mecavica
Ranko Bratić
Ratko Nikić

Ružica Karamanović
Ružica Marković
Sadija Osmanović
Safet Zahirović
Sanja Stanimirović Ostojić
Sanja Škuletić-Malagić
Sava Malešević
Sava Savić
Sead Mustajbašić
Selma Zundža
Selver Keleštura
Senad Musić
Senada Brnjak
Slavica Golišević
Slobodan Rajković
Snežana Nešković
Snježana Krajišnik
Stana Danilović
Stipe Bubalo

Suada Kolonić
Šehović Safija
Šemsudin Bećirović
Vedran Sušak
Velid Fazlić
Vili Kuljanac
Vladan Trivković
Vladimir Vuković
Vlado Slišković
Vukosava Babić
Zehra Mujačić
Zlata Fetić
Zoran Đurović
Zorica Mikić-Ćosić
Željka Ružić
Željko Perić
Željko Smiljanić
Željko Škondrić

